

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Diplomová práce

2017

Bc. Martin Skala

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Diplomová práce

Bc. Martin Skala

Politický vývoj na Slovensku po volbách v roce 2010

Political Development in Slovakia after the 2010 Elections

Pod'akovanie:

Chcel by som sa pod'akovať Mgr. Martinovi Štefkovi, Ph.D. za trpezlivé vedenie práce, veľmi cenné rady, pripomienky a ochotu.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som celú diplomovú prácu vypracoval samostatne, za riadneho použitia a citovania uvedených zdrojov, a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia alebo na získanie iného titulu.

V Prahe, dňa .....

.....

Martin Skala

Abstrakt

Účelom diplomovej práce je analyzovať jednak pohyby a zmeny na slovenskej politickej scéne, slovenský stranícky systém ako aj zvýšeniu podpory pre antisystémové a populistické strany. Diplomová práca venuje svoju pozornosť jednotlivým vládam, ich charakteristike tak voličskej podpore relevantným stranám. Práca si kladie za úlohu dať odpoveď na otázky, či sa stranícky systém v skúmanom období zmenil a akým spôsobom, či za ostatných šesť rokov došlo k nárastu antisystémových strán a fenoménu populizmu.

Pri skúmaní dynamiky slovenskej politickej scény, s cieľom poskytnúť odpovede na vyššie položené otázky, sú využívané teoretické koncepty straníckych systémov Giovanni Sartoriho, antisystémových strán od Sartoriho a Giovanni Capoccia a populizmu od Francisca Panizzu, Casa Muddeho, Cristóbalu Roviru Kaltwassera a Chantal Mouffe.

Kľúčové slová

voľby, politické strany, stranícky systém, umiernený pluralizmus, polarizovaný pluralizmus, anstisystémové strany, protestné strany, populizmus

Abstract

The purpose of this master thesis is to analyze movements and changes on the Slovak political scene, Slovak party system as well as increase of support for antisystem and populist parties. The master thesis devotes its attention to individual governments, their characteristics and electoral support to relevant parties. The work is intended to answer the question whether the party system has changed over the period under review and in what way, and if the antisystemic parties and the phenomenon of populism have grown in the last six years.

The theoretical concepts of Giovanni Sartori's party systems, the antisystemic parties from Sartori and Giovanni Capoccia and populism from Francisco Panizza, Cas Mudde, Cristóbal Rovira Kaltwasser and Chantal Mouffe are used to examine the dynamics of the Slovak political scene in order to answer the above questions.

Keywords

elections, political parties, party system, moderate pluralism, polarized pluralism, antisystem parties, protest parties, populism

Zoznam skratiek

AECR	- Aliancia konzervatívcov a reformistov
AfD	- Alternatíva pre Nemecko
ALDE	- Aliancia liberálov a demokratov za Európu
ANO	- Aliancia nového občana
CDU-CSU	- Kresťanskodemokratická únia Nemecka - Kresťansko-sociálna únia Bavorska
DPH	- Daň z pridanej hodnoty
DÚ	- Demokratická únia
EDP	- Európska demokratická strana
EFD	- Európa slobody a demokracie
EP	- Európsky parlament
EPH	- Energetický a priemyslový holding
EPP	- Európska ľudová strana
EÚ	- Európska únia
FND	- Fond národného majetku
FPÖ	- Slobodná strana Rakúska
HDP	- Hrubý domáci produkt
HSES	- Hlinkova slovenská ľudová strana
IVO	- Inštitút pre verejné otázky
KDH	- Kresťanskodemokratické hnutie
KDS	- Konzervatívni demokrati Slovenska
KSČ	- Komunistická strana Československa
KSS	- Komunistická strana Slovenska
ĽS-HZDS	- Ľudová strana - Hnutie za demokratické slovensko
ĽSNS	- Ľudová strana Naše Slovensko
NAKA	- Národná kriminálna agentúra
NaS	- Národ a spravodlivosť
NATO	- Organizácia Severoatlantickej zmluvy
NKÚ	- Najvyšší kontrolný úrad
NOVA	- Nová väčšina
NR SR	- Národná rada Slovenskej republiky
OKS	- Občianska konzervatívna strana

OE	- Obyčajní ľudia
OLaNO	- Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti
PES	- Strana európskych socialistov
S&D	- Progresívna aliancia socialistov a demokratov
SaS	- Sloboda a solidarita
SAV	- Slovenská akadémia vied
SDKÚ-DS	- Slovenská demokratická a kresťanská únia - Demokratická strana
SDE	- Strana demokratickej ľavice
SF	- Slobodné fórum
SKOK	- Slovenská občianska koalícia
SLS	- Slovenská ľudová strana
SMK	- Strana maďarskej komunity (predtým Strana maďarskej koalície)
SNS	- Slovenská národná strana
SOP	- Strana občianskeho porozumenia
SPP	- Slovenský plynárenský priemysel
SŠHR	- Správa štátnych hmotných rezerv
USA	- Spojené štáty americké
VOS	- Vojenské obranné spravodajstvo
VšZP	- Všeobecná zdravotná poisťovňa
VÚC	- Vyšší územný celok
ZRS	- Združenie robotníkov Slovenska

Obsah

Zoznam skratiek.....	7
Úvod.....	11
1 Teoretická časť.....	13
1.1 Definícia stranického systému.....	13
1.2 Definícia politických strán	16
1.3 Definícia antisystémových strán.....	16
1.4 Definícia populizmu	17
2 Parlamentné voľby v roku 2010	20
2.1 Politická situácia pred parlamentnými voľbami.....	20
2.1.1 <i>Vláda Smeru-SD, SNS a ĽS-HZDS.....</i>	<i>20</i>
2.1.2 <i>Pohyby v opozícii .....</i>	<i>23</i>
2.1.3 <i>Prezidentské voľby v roku 2009 .....</i>	<i>25</i>
2.1.4 <i>Predvolebná kampaň.....</i>	<i>26</i>
2.2 Výsledky volieb	28
3 Vláda Ivety Radičovej.....	34
3.1 Komunálne voľby v roku 2010	35
3.2 Problémy vládnej koalície	37
3.3 Pád vlády	39
3.4 Kauza Gorila.....	41
4 Predčasné parlamentné voľby v roku 2012	44
4.1 Politická situácia pred parlamentnými voľbami.....	44
4.2 Výsledky volieb	47
5 Druhá vláda Roberta Fica	52
5.1 Pohyby na stredo-pravej scéne	57
5.2 Voľby do samosprávnych orgánov VÚC v roku 2013.....	63
5.2.1 <i>Výsledky volieb.....</i>	<i>63</i>
5.2.2 <i>Vzostup Mariána Kotlebu .....</i>	<i>64</i>
5.2.3 <i>História Ľudovej strany Naše Slovensko.....</i>	<i>65</i>
5.3 Komunálne voľby v roku 2014	67
6 Prezidentské voľby v roku 2014	69
6.1 Kandidáti a ich kampaň	69
6.1.1 <i>Andrej Kiska.....</i>	<i>69</i>
6.1.2 <i>Robert Fico.....</i>	<i>71</i>
6.1.3 <i>Radoslav Procházka.....</i>	<i>72</i>
6.1.4 <i>Milan Kňažko .....</i>	<i>73</i>

6.1.5	<i>Gyula Bárdos</i>	73
6.1.6	<i>Pavol Hrušovský</i>	74
6.1.7	<i>Ostatní kandidáti</i>	75
6.2	Výsledky volieb	76
6.2.1	<i>Prvé kolo volieb</i>	76
6.2.2	<i>Druhé kolo volieb</i>	78
7	Parlamentné voľby v roku 2016	80
7.1	Predvolebná kampaň	80
7.2	Výsledky volieb	82
7.3	Povolebná konštelácia	83
7.3.1	<i>Dôvody úspechu ĽSNS</i>	88
7.3.2	<i>Stredo-pravé strany</i>	91
	Záver	94
	Zoznam použitej literatúry	101
	Zoznam tabuliek	107

Úvod

Politický vývoj na Slovensku po voľbách v roku 2010 priniesol viacero zaujímavých a bezprecedentných situácií. V parlamentných voľbách v roku 2010 sa ĽS-HZDS Vladimíra Mečiara po prvý raz od svojho vzniku nedostalo do parlamentu, čo znamenalo koniec pre bývalú dominantnú politickú stranu. Naopak zvíťazila pravicová vláda, ktorú prvýkrát v histórii Slovenska viedla žena. Rovnako tak táto vláda nebyvalým spôsobom ukončila svoje trvanie, dôsledkom nevyslovenia dôvery časťou jej koaličných poslancov na konci roku 2011.

Následné predčasné voľby v roku 2012 priniesli ďalšie novum, a to vládu jednej strany, Smeru-SD, ktorý po volebnom úspechu nepotreboval na zostavenie vlády žiadneho koaličného partnera. Za dôležitú udalosť, ktorá nemala v moderných slovenských dejinách obdobu možno pokladať aj zvolenie Mariána Kotlebu, zo strany ĽSNS, za predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja v regionálnych voľbách v roku 2013. Išlo tak o prvý volebný úspech tejto politickej strany, ktorá ex ante vykazuje prvky antisystémovej a krajne pravicovo populistkej strany. Prezidentské voľby v roku 2014 so sebou priniesli rovnako bezprecedentný výsledok, kedy najsilnejšieho kandidáta a lídra slovenskej politiky Roberta Fica, porazil občiansky kandidát Andrej Kiska. Prvýkrát tak bol za prezidenta zvolený človek bez akejkoľvek politickej minulosti a skúsenosti. Rovnako ako v komunálnych voľbách v roku 2010 tak aj v roku 2014 zaznamenali výrazní úspech nezávislí kandidáti, čo poukázalo na krízu straníckej politiky.

Voľby do NR SR v roku 2016 so sebou priniesli nielen ďalší, oveľa významnejší úspech Kotlebovej strany, ktorá sa po prvý raz dostala do NR SR, ale aj tretiu vládu Roberta Fica, ktorá na rozdiel od tej predošlej pozostávala z pravo-lavej koalície Smeru-SD, SNS, Mosta-Híd a Siete. Došlo tak k prelomeniu tabu medzi Smerom-SD a niektorými pravicovými stranami ako aj medzi dvoma antagonickými stranami SNS a Mostom-Híd. SDKÚ-DS a KDH vo voľbách skončili historicky pred bránami parlamentu.

Cieľom práce je jednak charakterizovať pohyby a zmeny na slovenskej politickej mape analyzovaním parlamentných, komunálnych, krajských a prezidentských volieb, skúmanie straníckeho systému vychádzajúc z teoretickej koncepcie straníckych systémov, ktoré ponúka Giovanni Sartori, analýza nárastu podpory antisystémových strán, ktorých Sartoriho definičné rámce dopĺňa a rozširuje

Giovanni Capoccia, ako aj fenoménu populizmu, na základe teoretických rámcov Francisca Panizzu, Casa Muddeho, Cristóbala Roviru Kaltwassera a Chantal Mouffe.

Práca má za úlohu dať odpoveď na otázky, či sa slovenský stranícky systém od roku 2010 do roku 2016 zmenil, ak áno akým spôsobom, či v tomto období došlo k nárastu antisystémových strán a populizmu. V prípade, že k takémuto nárastu došlo poskytnúť odpovede z akých dôvodov.

Práca je rozdelená do siedmich kapitol. Prvá kapitola je zameraná na teoretické vymedzenie problematiky stranického systému, antisystémových strán a populizmu. Druhá kapitola sa venuje jednak samotným parlamentným voľbám v roku 2010, tak politickej situácii, ktorá voľbám predchádzala. Tretia kapitola rozoberá vládu Ivety Radičovej. Predčasnými voľbami v roku 2012 sa zaoberá kapitola štvrtá, na ktorú nadväzuje druhá Ficova vláda spracovaná v nasledujúcej kapitole. Prezidentské voľby, ktoré časovo rovnako spadajú do tohto obdobia, sú však svojou dôležitosťou vymedzené samostatne v kapitole šiestej. Posledná kapitola vyhodnocuje parlamentné voľby v roku 2016, udalosti pred voľbami, výsledky volieb, prekvapujúci úspech extrémistickej strany ĽSNS aj súčasný stav demokratickej pravice.

1 Teoretická časť

1.1 Definícia stranického systému

Keďže diplomová práca rozoberajúca politický vývoj na Slovensku skúma aj zmeny stranického systému, je nutné objasniť, čo pojmem stranický systém vlastne znamená. Ak chceme skúmať konkrétny stranický systém je nepochybne dôležité poznať jednotlivé politické strany figurujúce v danom systéme ako aj pochopiť vzájomné interakcie medzi týmito stranami.

Vo všeobecnosti možno stranické systémy rozlišovať na statické a dynamické. Pod statickým prvkom rozumieme jednotlivé politické strany, ktoré sú základom každého stranického systému. Keby sme však analyzovali iba politické strany ako také, bolo by tu riziko, že by sme nezistili nič o celkovom charaktere stranického systému. Preto je potrebné vnímať aj prvok dynamický, ktorý zahŕňa vzájomné vzťahy jednotlivých politických strán v systéme, ktoré sú ovplyvnené primárne ich vzájomnou politickou rivalitou.¹

Konečnú podobu stranického systému potom určuje viacero premenných, ako napr. počet politických strán, ich vnútorná štruktúra, veľkosť, ideológia, koalície alebo typy opozície, ktoré vytvárajú.²

Stranický systém tak možno definovať jednak ako konfiguráciu politických strán v rámci politického systému, súbor vzájomných vzťahov medzi politickými stranami, ktoré sú dôsledkom recipročnej rivality determinovanej predovšetkým bojom o hlasy voličov a v prípade väčšieho počtu strán nutnosťou hľadania potenciálnych koaličných partnerov³, alebo ako súhrn strán v interakcii v danom politickom systéme ako aj konšteláciu utvorenú v rámci daného politického režimu súhrnom vzájomne závislých prvkov, vyplývajúcich predovšetkým z počtu a veľkosti existujúcich politických strán.⁴

Maurice Duverger stranický systém definuje vzťahom všetkých vlastností strán v danom systéme. Týmito vlastnosťami môžu byť veľkosť, geografická

---

¹ Cabada, Ladislav, Kubát, Michal: *Úvod do studia politické vědy*. 2002, s. 246.

² Novák, Miroslav. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. 1997, s. 45.

³ Cabada, Ladislav, Kubát, Michal. Op. cit., s. 247.

⁴ Novák, Miroslav. Op. cit., s. 45.

lokalizácia, aliancie a iné.⁵ Táto definícia je však kritizovaná, že neoddeľuje stranický systém od vlastností samotných politických strán.

Všeobecne za najpresnejšiu definíciu stranického systému možno považovať tú, ktorú ponúka Giovanni Sartori. Ten píše že: „*stranický systém je presne oným systémom interakcií vyplývajúcim z medzistranickej súťaže. To znamená, že systém, o ktorom hovoríme, súvisí so vzájomným vzťahom strán a zároveň s tým, ako je každá strana funkciou (v matematickom zmysle slova) ostatných strán a ako reaguje súťaživo alebo inak na ostatné strany.*“⁶ V tejto definícii Sartori oddelil stranický systém od strán a charakterizoval dôležité vlastnosti stranického systému, ktorými sú interakcie stranických jednotiek medzi sebou a ich súťaživosť vo voľbách. Z tejto Sartoriho definície môžeme odvodiť, že stranický systém je systémom, pokiaľ obsahuje minimálne dve strany, medzi ktorými môže dochádzať k vytváraniu vzájomných vzťahov a súťaži.

Medzi najpodstatnejšie prínosy Sartoriho definície patrí jednak jasná definícia pojmu stranických systémov, navrhnutie logickej spojnice medzi kvantitatívnym (formát, počet strán) a kvalitatívnym hľadiskom (mechanika, logika súťaže, polarizácia) ako aj prekonanie dovedy prevažujúcej predstavy, že hlavná deliaca čiara je medzi dvojstranickými a viacestranickými systémami. Sartori naopak vidí hlavnú deliacu čiaru v rámci viacstranickeho systému, a to medzi tzv. umierneným a polarizovaným pluralizmom. Nemenej dôležité je aj jeho delenie medzi skutočne súťaživými a nesúťaživými stranickými systémami.⁷ Sartori tiež vypracoval 7 tried podľa počtu strán, ktoré sa riadia pravidlom relevantnosti politických strán. Sú nimi: 1. trieda jednej strany, 2. trieda hegemonnej strany, 3. trieda predominantnej strany, 4. trieda dvoch strán, 5. trieda obmedzeného (umierneného) pluralizmu, 6. trieda extrémneho (polarizovaného) pluralizmu a 7. trieda atomizovaná.⁸

V podmienkach skúmaného časopriestorového vymedzenia sú pre nás dôležité iba triedy umierneného (obmedzeného) a polarizovaného (extrémneho) pluralizmu. Systém predominantnej strany nie je možné aplikovať na obdobie vlády Smeru-SD, keďže podľa Sartoriho definície ide o: „...*usporiadanie moci, v ktorom*

---

⁵ Duverger, Maurice: *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. 1954, s. 203.

⁶ Sartori, Giovanni: *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. 2005, s. 55.

⁷ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 123-135.

⁸ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 130.

jedna strana vládne sama, bez toho aby bola pri moci striedaná, tak dlho, kým vo voľbách získava absolútnu väčšinu.“⁹

Polarizovaný pluralizmus je systém, pre ktorý je charakteristická prítomnosť relevantných antisystémových strán, existencia dvojstranných opozícií (navzájom sa vylučujú a nemôžu sa spojiť), vysoká miera polarizácie (veľká ideologická vzdialenosť, ale aj vzájomné odcudzenie a vylúčenie), odstredivá logika súťaže, ideologicky obsadený stred spektra, ideologizovaná mentalita (strany medzi sebou súťažia pomocou ideologických argumentov, dôraz na emócie nie na racionalitu), politika maximálnych sľubov (patrí sem vyhrotený politický jazyk, demagógia, minimum poctivej súťaže, politika prehánania ale aj strašenia) a prítomnosť nezodpovedných opozícií (antisystémové strany sú trvalo vylúčené a nemusia sa zodpovedať zo svojej politiky, zatiaľ čo systémové strany nemajú faktickú alternatívu, dochádza len k zmenám vládnych koalícií, kde sa koalíční partneri vyhovávajú jeden na druhého).¹⁰

Jeho náprotivkom je umiernený pluralizmus. Je to bipolárne štruktúrovaný systém s existenciou dostredivej logiky politickej súťaže a s malou ideologickou vzdialenosťou, ktorá funguje na princípe vytvárania koalícií.¹¹

Sartori taktiež rozpracoval vyššie spomenuté kritérium relevancie politických strán. Na základe tohto kritéria rozdeľuje strany na tie, ktoré sú v systéme dôležité, a majú teda byť počítané, a tie ktoré sú irelevantné a marginálne. Túto relevanciu hodnotí podľa jej koaličného alebo vydieračského potenciálu. Koalíčný potenciál vyjadruje, či je daná politická strana vhodným a potrebným koalíčným partnerom pre vytvorenie koalíčnej väčšiny. V tomto ohľade nezáleží na veľkosti politickej strany, pretože aj malá politická strana môže disponovať koalíčným potenciálom, zatiaľ čo relatívne veľkej strane môže taký potenciál v niektorých prípadoch chýbať.¹²

Stranu možno považovať za relevantnú vtedy, ak je po istú dobu schopná určovať aspoň jednu z možných vládnych väčšín. Toto pravidlo však nezohľadňuje antisystémové strany, ktoré zo svojej podstaty nemajú koalíčný potenciál. Presnejšie možno definovať stranu ako relevantnú vtedy, kedy samotná jej existencia

---

⁹ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 94.

¹⁰ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 135-145.

¹¹ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 185-186.

¹² Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 126-127.

ovplyvňuje taktiku straníckej súťaže, keď jej prítomnosť mení spôsob súťaženia z dostredivého na odstredivý.¹³

1.2 Definícia politických strán

Vymedzenie zdanlivo jednoduchého pojmu akým je politická strana je v skutočnosti pre politologickú obec paradoxne problematické. Napriek tomu, že neexistuje jednotná, všeobecná definícia, isté východisko ponúka Sartoriho „minimálna definícia“. Definícia môže byť označovaná ako minimálna, ak sú z nej vypustené všetky charakteristiky, ktoré nie sú kľúčové pre identifikáciu daného predmetu.¹⁴ Minimálna definícia tak zahŕňa len nevyhnutné, ale zároveň plne dostačujúce znaky popisovaného javu.

Podľa Sartoriho je politická strana: *„akákoľvek politická skupina, ktorá sa predstavuje vo voľbách a je schopná prostredníctvom volieb umiestniť kandidátov do verejných úradov.“*¹⁵ Politické strany možno odlišiť od záujmových skupín práve kritériom volieb, keďže záujmové skupiny neusilujú presadzovať svoje ciele pomocou volieb.

Sartoriho minimálna definícia využíva iba nevyhnutný počet charakteristických znakov a podľa jej kritikov nemôže poskytnúť dostatočnú charakteristiku, alebo sa stať všeobecnou definíciou politickej strany. Slúži len ako pomocný nástroj k uvedomeniu si spoločných znakov všetkých politických subjektov, ktoré označujeme ako politické strany.

1.3 Definícia antisystémových strán

Dôležitým prvkom Sartoriho teórie je aj koncept antisystémových strán. Tie predstavujú ideologickú opozíciu k danému politickému režimu. Spochybňujú legitimitu daného režimu a podkopávajú jeho základy. Ich cieľom je zmena celého politického systému v duchu ideológie, ktorú vyznávajú.¹⁶ Tieto strany sú dlhodobo ignorované a vylúčené ostatnými stranami z účasti na vládnutí. Nedisponujú tak teoreticky žiadnym koalíčným potenciálom. V ich prípade však môžeme hovoriť o tzv. vydieračskom (opozičnom) potenciáli.

---

¹³ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 127-129.

¹⁴ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 70.

¹⁵ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 74.

¹⁶ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 137-138.

Na Sartoriho koncept nadväzuje aj Giovanni Capoccia, ktorý jeho teóriu dopĺňa a upresňuje. Keďže Sartori definuje antisystémovú stranu ako takú, ktorá podkopávajú legitimitu režimu a vymedzuje sa voči nemu¹⁷, môže dôjsť k chybnéj interpretácii, že Sartori vníma antisystémovú stranu a priori ako antidemokratickú.

Na rozdiel od Sartoriho však Capoccia hovorí o potrebe diferenciácie medzi dvoma rôznymi rozmermi antisystémovosti, podľa toho, čo je ich referenčným rámcom. Ak je to politický systém (napr. ideológia, ekonomické zariadenia, členstvo v medzinárodnej organizácii atď.) ide o ideologickú antisystémovosť, kedy strana odmieta niektoré z definičných znakov systému voči ktorému sa stojí v opozícii.¹⁸ Ak je to zase stranícky systém, potom Capoccia navrhuje koncept tzv. relačnej antisystémovosti.¹⁹ Jeho podstatou je fakt, či je v straníckom systéme prítomná strana resp. strany, ktoré spôsobujú efekt polarizácie. Nehovorí však o tom, či tieto strany aktívne polarizujú napr. tým, že svojich súperov delegitimizujú, očierňujú, ostrakizujú alebo pôsobia pasívne polarizujúco napr., že tieto strany sú samé vylučované ostatnými stranami.

Na základe dichotómie ideologickej a relačnej antisystémovosti, vytvoril Capoccia štyri typy antisystémových strán. 1. Typické antisystémové strany napĺňajú oba definičné rámce antisystémovosti. 2. Typické pro-systémové strany nenapĺňajú ani jeden. 3. Polarizujúce strany sú relačná, nie však ideologicky antisystémové (patria sem rôzne protestné strany). 4. Akomodujúce strany síce napĺňajú ideologickú antisystémovosť, ale stranícky systém nepolarizujú. Do tejto skupiny patria aj irelevantné antisystémové strany, ktoré by napĺňali oba významy antisystémovosti, ale sú príliš slabé na to, aby dokázali polarizovať stranícky systém.²⁰

1.4 Definícia populizmu

Ďalšou dôležitou témou, ktorou sa diplomová práca zaoberá je problematika populizmu. Francisco Panizza hovorí o troch prístupoch skúmania populizmu. 1. Empirický prístup sa zameriava na údajné prípady populizmu v snahe extrahovať sadu presvedčivých definičných vlastností, ktoré by mohli poskytnúť výraznú

---

¹⁷ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 137-138.

¹⁸ Capoccia, Giovanni: *Anti-System Parties: A Conceptual Reassessment*. 2002, s. 18-21.

¹⁹ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 13-18.

²⁰ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 23-28.

skupinu atribútov charakterizujúcich fenomén populizmu. 2. Historický prístup spočíva v prepojení populizmu na určité historické obdobie, spoločenské formácie, historický proces alebo súbor historických okolností. Tento prístup zdôrazňuje blízky vzťah medzi populistickou politikou ako triednej aliancie pod vedením charismatického vodcu. 3. prístup, ktorý je obdobný s definíciou populizmu Casa Muddeho a Cristóbala Rivera Kaltwassera, poníma populizmus ako diskurz zameraný na zmenu sociálneho a politického statusu quo a ktorý zjednodušuje politický priestor symbolickým rozdelením spoločnosti medzi dve antagonické skupiny – „ľudí“ ako „dobrých“, a tých „druhých“ ako „zlých“.²¹

Pojmy ako „slušní ľud“ a „skorumpované elity“ môžu byť rámcované rôznymi spôsobmi. Preto sa jednotlivé výrazy alebo podtypy populizmu môžu líšiť podľa aktérov a skupín, ktoré sú zahrnuté resp. vylúčené zo spoločnosti.²² Avšak zvrchovaní ľud ako aktér v antagonistickom vzťahu voči skorumpovaným a neschopným elitám a cieľ opätovne zaviesť poriadok a vrátiť moc do rúk ľudí sú základnými prvkami každého populizmu.

Mudde a Kaltwasser vo svojej teórii komparujú európsky populizmus s jeho latinsko-americkým náprotivkom. Zatiaľ čo v Európe ide prevažne o pravicový populizmus, ktorý je sociálne exkluzívny a zdôrazňujúci etnickú identitu, v Latinskej Amerike je to skôr ľavicový populizmus, sociálne inkluzívny so zameraním na ekonomiku.²³

Panizza uvádza tri okolnosti, ktoré môžu viesť k vzniku populistickej politiky. Prvým z nich je zrútenie spoločenského poriadku a strata dôvery v schopnosť obnovenia politického systému. To môže byť spôsobené ekonomickou krízou, občianskymi vojnami, etnickými konfliktami alebo prírodnými katastrofami. Druhou situáciou je vyčerpanie politických tradícií a diskreditácia politických strán. Typickou pre túto situáciu je vysoká miera korupcie, nezodpovedný výkon moci ako aj zameranosť politických elít na vlastný prospech. Treťou situáciou, ktorá zvýhodňuje vznik populistickej politiky sú zmeny na úrovni ekonomiky, kultúry a spoločnosti ako sú procesy urbanizácie a hospodárskej modernizácie, posuny medzi sociálnymi triedami a medzi regionálnymi či etnickými skupinami, rovnako ako vplyvy

---

²¹ Panizza, Francisco: *Populism and the Mirror of Democracy*. 2005, s. 2-4., Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal: *Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared*. 2011, s. 5.

²² Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal: *Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared*. Notre Dame: The Helen Kellogg Institute for International Studies, 2011, s. 5.

²³ Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal. Op. cit., s. 2 - 6.

globalizácie. Panizza spomína aj masmédiá, ktoré môžu v značnej miere podporovať vzostup populizmu a populistických strán.²⁴

Ďalším dôležitým aspektom populizmu je líder, ktorý stojí na čele populistických strán. Ľudia sa stotožňujú s lídrom predovšetkým skrz naratív, ktorým so svojimi voličmi a sympatizantmi komunikuje. Artikuluje celý rad mýtov, symbolov, ideologických tém a racionálnymi argumentmi ako aj demagógiou sa prihovára k svojmu publiku, pričom sa snaží prezentovať spolupatričnosť s nimi, ponúkajúc cestu k lepšej budúcnosti. Populistický líder sám seba často situuje do symbolickej roviny mimo politickú oblasť, tým, že vyhlasuje, že on nie je politik, alebo aspoň, že on „nie je politik ako ostatní“.²⁵

Podľa Chantal Mouffe súčasný stav liberálno-demokratických spoločností je priaznivý pre rozvoj pravicového populizmu. Tvrdí, že úspech pravicových populistických strán do značnej miery vychádza z toho, že poskytujú ľuďom nejakú formu nádeje a vieru v zmenu. Ide však o iluzórne nádeje, založené na falošných predpokladoch a neprijateľných mechanizmoch vylúčenia, kde xenofóbia zvyčajne hrá ústrednú úlohu.²⁶ Súperi sú definovaní ako v morálnej rovine ako „tí zlí“ nepriatelia, nie ako politickí protivníci.

Mouffe hovorí aj o stratégii voči pravicovým populistom, kde ich úplná ostrakizácia je podľa nej kontraproduktívna, keďže ich rétorika je často protirežimná a vylúčením zo strany vládnuceho elít by prispelo k posilneniu ich opozičného imidžu. Ich prípadné zahrnutie do vlády, by tento naratív spochybnilo, keďže by sa stali súčasťou establishmentu voči ktorému sa vymedzovali a mohlo by viesť k ich zásadnému oslabeniu. Ako príklad uvádza Haiderovu stranu FPÖ v Rakúsku.²⁷

Daniele Albertazzi a Duncan McDonnell tvrdia, že klasická demokratická politická kultúra nedisponuje žiadnou automatickou bariérou proti populizmu. Ak demokratická politická kultúra kladie dôraz na rozhodujúci význam všeobecnej väčšiny do všetkých legitímnych vlád, potom sa ľahko stane citlivou k populistickej kritike a propagande. V tejto súvislosti sa hovorí o existencii „mlčiacej väčšiny“, ktorej názory nie sú brané do úvahy oficiálnou parlamentnú väčšinu.²⁸

---

²⁴ Panizza, Francisco. Op. cit., s. 11-13.

²⁵ Panizza, Francisco. Op. cit., s. 18-21. Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal. Op. cit., s. 6-7.

²⁶ Mouffe, Chantal: *Populism and the Mirror of Democracy*. 2005, s. 56.

²⁷ Mouffe, Chantal. Op. cit., s. 67-68.

²⁸ Albertazzi, Daniele, McDonnell Duncan: *Twenty-first century populism: the spectre of Western European democracy*. 2008, s. 22.

2 Parlamentné voľby v roku 2010

2.1 Politická situácia pred parlamentnými voľbami

2.1.1 Vláda Smeru-SD, SNS a ĽS-HZDS

Predchádzajúce parlamentné voľby v roku 2006 spôsobili viaceré významné zmeny vo fungovaní slovenskej politickej scény. Po necelých ôsmich rokoch skončila stredo-pravá vláda pod vedením Mikuláša Dzurindu a nahradila ju koalícia dovtedajších opozičných subjektov. Robert Fico a jeho strana sa tak prvýkrát dostala do exekutívy spolu s ĽS-HZDS a SNS, ktoré sa do nej vrátili po dvoch volebných obdobiach. Účasť týchto dvoch strán s empirickou skúsenosťou ich spôsobu vládnutia spolu so Smerom-SD, ktorý bol dovtedy relatívne nepopísanou tabuľou, vyvolávalo relevantné obavy, či nedôjde k určitému regresu kvality demokratického usporiadania na Slovensku.²⁹

Smer-SD ako dominantná strana zadefinovala podstatu vládnej politiky ako budovanie „silného sociálneho štátu“. Hlasná kritika Smeru-SD, ešte ako opozičnej strany, však nemala za následok výrazné zmeny pranierovaných reforiem Dzurindovho kabinetu, len ich čiastkovú korekcie resp. do nich vôbec nezasahovala. Od deklarovanej potreby vykonať celkovú revíziu reforiem predchádzajúcich vlád, došlo iba k ich selektívnym úpravám, či dokonca k ich zachovaniu bez ďalšieho prehlbovania.³⁰ *„Vládna politika koalície Smer-SD, SNS a ĽS-HZDS sa vyznačovala vyzdvihovaním záujmov kolektívnych entít a celkov (štátu, národa), pričom pri rozdeľovaní prostriedkov z verejných zdrojov sa uplatňovala metóda stranického klientelizmu a preferovania skupín organizovaných záujmov (najmä finančných a podnikateľských skupín), blízkych stranám vládnej koalície, predovšetkým Smeru-SD.“*³¹

Tri strany vládnej koalície spájala namiesto programovej a ideovej zhody prax stranického klientelizmu. Svedčili o tom údaje publikované o viacerých prípadoch profitovania určitej časti podnikateľského prostredia z väzieb vytvorených medzi ňou

---

²⁹ Tretia Mečiarova vláda, zložená z ĽS-HZDS, ZRS a SNS, v rokoch 1994-1998 vykazovala značný autoritársko-nacionalisticko-populistický charakter. Snažila sa koncentrovať politickú a ekonomickú moc a obmedzovať priestor pre slobodnú demokratickú súťaž, aby vytvorila čo najpriaznivejšie podmienky na reprodukciu vlastného mocenského postavenia. Zastavil sa proces konsolidácie a Slovensko začalo naplňovať viaceré znaky neliberálnej demokracie. Ako príklad možno uviesť parlamentnú „noc dlhých nožov“ z novembra 1994, vylúčenie poslanca Gauliedera z parlamentu, únos prezidentovho syna, vražda príslušníka SIS či zmarenie referenda v roku 1997.

³⁰ Bútora, Martin, Bútorová, Zora: *Slovenské voľby '10: šanca na zmenu*. 2011, s. 60-61.

³¹ Tamtiež.

a vládnu koalíciou. Niektoré z týchto káuz mali silnú spoločensko-politickú rezonanciu s dosahom na vzťahy medzi politickými aktérmi, na pôsobenie vybraných inštitúcií ústavného systému a na vzťahy medzi SR a Európskou úniou. Dodatočné informácie o okolnostiach týchto káuz potvrdzovali, že ich spoločným menovateľom bolo úsilie klientov strán vládnej koalície využiť vhodné politické okolnosti na získanie prístupu k verejným zdrojom (prostriedkom zo štátneho rozpočtu, resp. z fondov EÚ).

Ďalšou spoločnou črtou korupčných káuz bol pre štát nevýhodný charakter uskutočnených transakcií. Spoločným prvkom bol aj prístup najvyššieho vedenia vládnej koalície, vrátane premiéra Roberta Fica, ktoré sa nielenže nesprávalo iniciatívne pri odhaľovaní podozrivých okolností viacerých transakcií nevýhodných pre štát, ale naopak, všemožne sa snažilo tieto okolnosti zahmlievať. Aktérom týchto káuz poskytovalo politické krytie v podobe odôvodňujúcich vyhlásení, poukazujúcich na spoločenskú dôležitosť činnosti realizovanej v rámci dotknutých projektov, a iba pod ťarchou zverejňovaných faktov konalo smerom k vyvodzovaniu zodpovednosti.³² Okrem spomínaného klientelizmu a netransparentného nakladania s verejnými zdrojmi, dochádzalo taktiež k posilňovaniu etnického nacionalizmu vo verejnom diškurze, presadzovaniu etnického modelu národného štátu a zvýšeniu napätia v slovensko-maďarských medzištátnych vzťahoch.

Vládna koalícia realizovala politiku spôsobom, ktorý podkopával liberálnu demokraciu, keďže marginalizovala a delegitimizovala parlamentnú opozíciu, oslabil mechanizmy kontroly výkonnej moci, porušovala normy právneho štátu ako aj spochybňovala princíp rovnosti pred zákonom. *„Úsilie o kumuláciu všetkých najvyšších ústavných pozícií v štáte v rukách najsilnejšej vládnej strany sa zdôvodňovalo potrebou zabezpečiť jednotu pri riešení sociálno-ekonomických problémov (napríklad dôsledkov svetovej hospodárskej krízy).“*³³ V období rokov 2006 až 2010 došlo podľa hodnotenia medzinárodných organizácií, ktoré monitorujú stav v jednotlivých oblasti verejného života k zhoršeniu kvality demokracie na Slovensku.³⁴

---

³² Kollár, Miroslav, Mesežnikov, Grigorij, Bútora, Martin: *Slovensko 2010: správa o stave spoločnosti a demokracie a o trendoch na rok 2011*. 2010, s. 39.

³³ Bútora, Martin, Bútorová, Zora. Op. cit., s. 61.

³⁴ Tamtiež.

Hoci Ficova vláda bola zložená z ideovo a programovo odlišných subjektov, jej stabilita bola neporovnateľne vyššia ako tomu bolo v prípade Dzurindových vlád. Už pri povolebných rokovaníach sa vytvorilo nerovné postavenie medzi dominantným Smerom-SD a jeho dvoma menšími koalíčnymi partnermi. Potvrďuje to aj prípad z roku 2009, kedy premiér Fico, po viacnásobných škandáloch odobral strane SNS ministerstvo životného prostredia. Národníari však zotrvali vo vláde až do konca volebného obdobia napriek silnej verejnej kritike tohto kroku.

Smer-SD od svojho vzniku, cez deklarovanú „tretiu cestu“ až po sociálnu demokraciu, bol vždy pragmaticko-populistickou stranou, ktorá potrebovala reálneho alebo domnelého nepriateľa voči ktorému sa môže vymedzovať. Rétorika, ktorou útočila na predošlé pravicové vlády a situovala sa do pozície bojovníkov proti korpucii a tvrdým ekonomickým opatreniam síce vykazovala relatívne príbuzenstvo s latinsko-americkými obdobami ľavicového populizmu, ktoré sú zamerané najmä na kritiku politických elít, ekonomické otázky a sociálnu inklúziu³⁵, išlo však len o politický marketing, precízne sledujúci spoločenský dopyt. Grigorij Mesežnikov Smer-SD definuje ako: „...*politický projekt, založený na personálnych mocenských ambíciách bývalého podpredsedu postkomunistickej SDE Roberta Fica a ekonomických záujmoch pomerne úzkej skupiny podnikateľov, ktorí zbohatli počas Mečiarovej éry vďaka privatizácii a štedrým štátnym objednávkam. Je to typický populistický subjekt, ideologickou kvintesenciou ktorého je kombinácia etatistickej (ľavicovej) rétoriky v podobe nekonečných deklarácií o ‚silnom sociálnom štáte‘ a staromódneho etnického nacionalizmu, prezentujúceho obhajobu ‚národno-štátnych‘ záujmov a odpor voči ‚veľkomadarskej politike‘.*“³⁶

Strana vznikla a rástla na sile v čase, kedy sa spoločnosť pomaly, skrz ťažké ekonomické reformy, dostávala z Mečiarovského marazmu a ekonomické ťažkosti ako aj postupná diskreditácia vládnych síl boli jej živnou pôdou. Možno tak konštatovať, že boli splnené dôležité predpoklady k vzniku novej populistickej strany, ktoré Panizza vo svojej teórii uvádza.³⁷ Svojou účasťou, a najmä štýlom spravovania štátu sa však stala súčasťou a nosným predstaviteľom pranierovaného skorumpovaného establishmentu, zatiaľ čo predošlé kritizované ekonomické reformy

³⁵ Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal. Op. cit., s. 1.

³⁶ Mesežnikov, Grigorij: Parlamentné voľby na Slovensku 2010: výsledky a kontext. *Inštitút pre verejné otázky* [on-line]. 29. jún 2010. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6070/sk/aktuality/ivo-k-parlamentnym-volbam-2010> [cit. 27. marec 2016].

³⁷ Panizza, Francisco. Op. cit., s. 11-13.

pozmenila len minimálne. Keďže sa strana stala súčasťou vládnej koalície a logicky už nemohla útočiť na vládu (kritika bývalých vlád však ostala naďalej v jej repertoári), osvojila si nový národnostný antagonický naratív, odkopírovaný od svojho koaličného spojenca SNS. Adoptovala si tak populistický slovník blízky európskym pravicovým populistom³⁸.

Rovnako tak aj koaliční partneri SNS a ĽS-HZDS sú populistické subjekty založené na antagonizme, vyvážaní nepriateľov a popularite svojich lídrov. Ich obsahová politika je viac-menej vyprázdnená.

2.1.2 Pohyby v opozícii

Na druhej strane, opozícia sa snažila prezentovať svoje politické pozície a programové návrhy ako alternatívu, nadväzujúcu a rozvíjajúcu reformné opatrenia z rokov 1998 až 2006, hoci jej návrhy neboli vládnu väčšinou brané na zreteľ. Absentovala však v nej jednotliaca programová báza, na ktorej by mohla spoločne vystupovať, čo sa prejavilo skôr v jednotlivých snahách o diskreditáciu vládnych predstaviteľov. Do určitej miery tu mohli zohrávať rolu doznievajúce konflikty ešte z predošlého obdobia, ktoré viedli k predčasným voľbám.

Počas štyroch rokov prešli opozičné strany vnútrostraníckymi zmenami, osobitne na pozícii lídra. SMK v roku 2007 zvolilo za predsedu Pála Csákyho, čo viedlo k odchodu niektorých členov na čele s bývalým predsedom Bélom Bugárom. Tí neskôr v roku 2009 založili novú stranu - Most-Híd, ktorá nemala byť len úzko etnickou stranou, ale hlásila sa k myšlienke slovensko-maďarskej spolupráce, čo predstavovalo nový prvok v straníckom systéme na Slovensku. Strana sa deklaroval ako stredo-pravý subjekt (čomu zodpovedajú jej stanoviská v sociálno-ekonomickej oblasti), avšak bez jasnejšej ideologickej definície. Po dlhšom čase tak o priazeň najmä maďarského voliča súperili dve strany.

K štiepeniu došlo aj v KDĽ, ktorého príčinou bolo odlišné hodnotenie stranického vedenia k nožnej budúcej spolupráci hnutia so Smerom-SD spolu so súperením o post predsedu. Vo funkcii ostal dovtedajší šéf konzervatívco Pavol Hrušovský, ktorý sa voči spolupráci so Smerom-SD zásadne nevyhraňoval. Skupina poslancov okolo neúspešného kandidáta na na post predsedu, Vladimíra Palka, začiatkom roka 2008 hnutie opustila a založila nový politický subjekt - Konzervatívni

---

³⁸ Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal. Op. cit., s. 1.

demokrati Slovenska (KDS), ktorý však zostal z hľadiska voličskej podpory marginálny. Zmena predsedu prišla nekonfliktne až v roku 2009, kedy Pavla Hrušovského nahradil bývalý eurokomisár Ján Figel'.

V SDKÚ-DS okrem konfliktov, ktoré nepresiahli regionálny rozmer, neprišlo k žiadnej výmene až do obdobia tesne pred parlamentnými voľbami 2010. V reakcii na pochybnosti o financovaní strany a v snahe neutralizovať negatívne dopady týchto pochybností došlo k rozdeleniu pozícií volebného lídra a predsedu strany. Zatiaľ čo predsedom ostal Mikuláš Dzurinda, na čelo kandidátky bola zvolená podpredsedníčka Iveta Radičová.

Na politickej scéne sa objavila, okrem Mosta-Híd, ďalšia nová strana, a to Sloboda a solidarita (SaS), ktorú založil bývalý poradca ministra financií za SDKÚ-DS Ivana Mikloša (dočasne aj Jána Počiatka za Smer-SD) Richard Sulík. Na rozdiel od niektorých iných nových strán SaS nevznikla ako výsledok štiepenia existujúcich subjektov a ani sa nestala platformou na pokračovanie politickej kariéry osôb, ktoré sa už predtým angažovali v straníckej politike. Stranu založili prevažne ľudia z podnikateľského prostredia na princípe generačnej výmeny a nových tvárí v politike. Strana sa od začiatku zadefinovala ako opozičný subjekt s takmer nezmieriteľným postojom voči stranám vládnej koalície Smer-SD, SNS a ĽS-HZDS. Jednoznačne sa vyslovovala za koaličnú spoluprácu s opozičnými stredo-pravými stranami, hoci neskrývala ani kritický postoj voči niektorým aspektom činnosti týchto strán z obdobia ich vlády v rokoch 2002 až 2006.

Za svoje základné hodnotové piliere určila SaS rešpektovanie slobody jednotlivca a spoločenskú solidaritu. Ideovo obsadila voľný priestor pre politickú stranu liberálnej orientácie, čo potvrdili aj jej predstavitelia, ktorý stranu od založenia označili ako liberálnu. Obsahuje v sebe ako libertariánske prvky (konzervativizmus v oblasti fiškálnej politiky, liberalizmus v kultúrno-etických otázkach) tak v otázkach európskej integrácie sa prezentovala pred voľbami 2010 ako mierne euroskeptický subjekt, pričom dôvodmi pre tento postoj neboli kultúrno-politické a etické otázky, ale najmä otázky ekonomickej a sociálnej politiky.³⁹

Hoci počas prvej Ficovej vlády došlo k spomínaným zmenám na stredo-pravej scéne, vznikom nových subjektov, stranícky systém sa však od volieb 2006 na

---

³⁹ Bútorá, Martin, Bútorová, Zora. Op. cit., s. 71.

dobu desiatich rokov relatívne stabilizoval s konštantným počtom šiestich strán zastúpených v NR SR. Sartori sám poukazuje na to, že samotná účasť viac ako piatich strán ešte nemusí inherentne znamenať, že stranický systém je extrémne polarizovaný. Hoci medzi vládnu koalíciu a opozíciu existovala väčšia ideologická vzdialenosť, stranický systém nevykazoval známky polarizovaného pluralizmu.⁴⁰ Slovenský stranický systém od vzniku samostatného Slovenska mal podobu multipartizmu s umiernenou polarizáciou. Po parlamentných voľbách 2006 dokonca skončila aj Komunistická strana Slovenska, ktorá bola zmesou protestnej a akomodujúcej antisystémovej strany, teda typickou antisystémovou stranou.⁴¹ Vo voľbách získala 3,88% a postupne stratila na relevancii.

2.1.3 Prezidentské voľby v roku 2009

V dňoch 21. marca a 4. apríla 2009 sa uskutočnili prezidentské voľby. O post hlavy štátu sa opätovne uchádzal Ivan Gašparovič s podporou Smeru-SD, SNS a HZD. Ten netajil svoju blízkosť k strane Smer-SD a viackrát spomenul, že v týchto prezidentských voľbách už ani nejde o neho, ale o Smer-SD a vládnu koalíciu, keďže *„opozícia urobí všetko pre to, aby mohla zasadiť koalícii ranu tým, že bude mať svojho prezidenta“*.⁴² Taktiež sa nechal počuť, že: *„v tejto pozícii a v tomto čase som prakticky akoby členom (Smeru-SD), lebo môj neúspech bude neúspechom Smeru a môj úspech bude úspech Smeru, a samozrejme koalície“*.⁴³ To len flagrantne dokazovalo jeho „apolitický“ výkon funkcie. Spoločnou opozičnou kandidátkou sa stala Iveta Radičová z SDKÚ-DS, ktorej podporu vyjadrili všetky relevantné opozičné subjekty.⁴⁴ Ďalej do prezidentského úradu kandidovali Frantušek Mikloško z KDS, Zuzana Martináková zo Slobodného fóra, Milan Melník za ĽS-HZDS, Dagmar Bollová ako nezávislá kandidátka a Milan Sidor s podporou KSS.

Predvolebný zápas kandidátov o prezidentský úrad bol programovo značne oslabený a deformovaný. Súťaž predstav o obsahovej stránke výkonu funkcie hlavy štátu bola nahradená vybranými a čiastkovými otázkami, ktoré so samotným výkonom prezidentskej funkcie nemali veľa resp. vôbec nič spoločné a boli

---

⁴⁰ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 131.

⁴¹ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 23-28.

⁴² Kollár, Miroslav, Mesežnikov, Grigorij, Bútora, Martin: *Slovensko 2009: súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*. 2010, s. 32.

⁴³ Tamtiež.

⁴⁴ Iveta Radičová kandidovala s podporou SDKÚ-DS, KDH, SMK, SaS, OKS a Občiansko liberálnej strany LIGA.

niektorými účastníkmi volebného zápasu vyberané so zámerom diskreditovať protikandidátov, predovšetkým zo strany Ivana Gašparoviča. Išlo najmä o použitie tzv. maďarskej karty rozdeľujúcej spoločnosť, spojené s narábaním s podvrhmi a falzifikátmi ako aj ex post rekrimináciu vzťahu k samostatnej slovenskej štátnosti v zavádzajúcej podobe. V kampani dominovali kultúrno-etické otázky, zredukované do podoby hodnotového sporu o princípy reprodukčného správania a ochrany tradičnej rodiny.⁴⁵

Keďže v prvom kole žiaden z kandidátov nezískal nadpolovičnú väčšinu hlasov všetkých voličov, do druhého kola postúpili dvaja kandidáti, ktorí získali najväčší počet hlasov, a to Ivan Gašparovič s 46,70% a Iveta Radičová s 38,05%. Volebná účasť dosiahla 43,63%.

V druhom kole zvíťazil Ivan Gašparovič, ktorý získal 55,53% hlasov zúčastnených voličov zatiaľ čo jeho protikandidátku Ivetu Radičovú podporilo 44,46% voličov. Volebná účasť bola 51,67%. „*Víťazstvo Ivana Gašparoviča znamená, že funkciu hlavy štátu bude na Slovensku v období 2009 až 2014 aj naďalej zastávať politik, ktorý stelesňuje to najoportúnnejšie, čo slovenská politika dokázala vyprodukovať v období postkomunistickej transformácie.*“⁴⁶ Ivan Gašparovič, ktorý predstavoval stelesnený pozostatok čias mečiarizmu sa k vládnej koalícii, ale najmä Smeru-SD, primkol tak pevne, že nemožno hovoriť o nestraníckom výkone jeho funkcie.

Prezidentské voľby 2009 tak ukázali, že Slovensko je na jednej strane politicky rozdelená krajina, v ktorej populistu a nacionalisti ešte stále dokážu mobilizovať voličov pomocou primitívnych xenofóbnych hesiel, zatiaľ čo na druhej strane rastie počet tých, ktorí si myslia, že na čele krajiny by mala stáť osoba, stelesňujúca jej modernú, dynamickú a otvorenú tvár.⁴⁷

2.1.4 Predvolebná kampan'

Ústrednou témou kampane volieb do NR SR v roku 2010 boli ekonomické otázky. Zatiaľ čo v ostatnej predvolebnej kampani v roku 2006 bola hlavnou konfrontačnou líniou otázka zachovania alebo naopak zásahu do hospodárskych reforiem druhej Dzurindovej vlády, v kampani v roku 2010 sa pozornosť presunula

---

⁴⁵ Kollár, Miroslav, Mesežnikov, Grigorij, Bútora, Martin. Op. cit., s. 61.

⁴⁶ Tamtiež.

⁴⁷ Tamtiež.

na otázku sociálneho štátu. SDKÚ-DS sa v otázke programu viac priblížila k stredu, čomu symbolicky nasvedčuje aj zvolenie Ivety Radičovej za volebnú líderku. Zásadným sporom sa stala problematika ekonomickej pomoci Grécku v súvislosti s jeho kritickou hospodárskou situáciou, ktorú proklamovala vládna väčšina, na čo opozičné subjekty zaujali negatívny postoj. Ten pomerne efektívne využívali aj ako kritiku navyšovania slovenského verejného dlhu a rozpočtového deficitu, k čomu dochádzalo počas vlády Roberta Fica.

Tradične sa objavila aj tzv. maďarská karta, na jar roku 2010, kedy v maďarských parlamentných voľbách suverénne zvíťazil Fidesz pod vedením Viktora Orbána a historický úspech zaznamenal aj extrémistický Jobbik. Pre SNS a do istej miery aj Smer-SD to znamenalo živnú pôdu pre posilnenie tejto agendy. Nespôsobilo to však dramatický nárast nacionalizmu počas kampane, keďže istá úroveň bola trvalou súčasťou politiky vládnej koalície.⁴⁸

Do pozornosti sa dostala aj otázka financovania vládneho Smeru-SD, ktorú otvoril jej bývalý člen Bohumil Hanzel, ktorý obvinil predsedu strany Roberta Fica z nezákonného financovania jeho strany a predávania miest na kandidátke vo voľbách v roku 2002.⁴⁹ Situácia sa vyhrotila dva dni pred voľbami, keď bola zverejnená nahrávka, ktorá zachytáva „hlas podobný Ficovi“. Ten v nej hovorí o paralelnom financovaní strany a hľadaní peňazí „vlastnou hlavou“ mimo oficiálne účtovníctvo. Hoci Fico pravosť nahrávky poprel, závažnosť celej kauzy ako aj jej načasovanie, mala významný dopad jednak na nerozhodnutú časť voličov Smeru-SD ako aj na menej loajálny elektorát strany, ktorý mohol vyjadriť svoju podporu inej strane alebo sa volieb nezúčastniť.

Polarizácia, ktorá je charakteristickou črtou slovenskej politickej scény, kulminovala v predvolebnom období, kedy sa väčšmi spoločnosť rozdelila do dvoch táborov podľa príslušnosti, či k vládnym alebo opozičným stranám. Táto bipolarizácia však ostala v rámci úrovne umierneného polarizmu, avšak s väčším ideologickým rozpätím.⁵⁰ Došlo taktiež k výraznejšej občianskej aktivizácii v podobe

---

⁴⁸ Nacionalistický tón vládnej politiky sa prejavil napríklad pri prijatí kontroverzného jazykového zákona, zamedzení vstupu maďarského prezidenta na územie Slovenska, alebo postoj vlády v prípade napadnutia Hedvigy Malinovej.

⁴⁹ Informácie, ktoré zverejnil Bohumil Hanzel hovoria aj o tom, že Smer-SD získaval od svojich sponzorov finančnú podporu aj výmenou za nominácie na lukratívne pozície. Príspevky neprechádzali oficiálnym účtovníctvom a predstavovali teda paralelnú formu financovania.

⁵⁰ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 185-186.

súkromných iniciatív z umeleckého či publicistického prostredia, ktoré sa spravidla negatívne vymedzovali voči stranám a predstaviteľom vládnej koalície. Kampaň do istej miery tak svojou podobou pripomínala predvolebné obdobie v roku 1998. Hoci sa zastavil klesajúci trend volebnej účasti, rekordná volebná účasť z roku 1998 sa však nezopakovala.

2.2 Výsledky volieb

Dňa 12. júna 2010 sa uskutočnili voľby do NR SR. Kandidovalo v nich celkovo 18 subjektov, z ktorých 6 získalo zastúpenie v parlamente. Vo voľbách sa nepotvrdil trend klesajúcej volebnej účasti, ktorá narástla od parlamentných volieb v roku 2006 o vyše 4% a dosiahla 58,83%.

Víťazom volieb sa stal vládny Smer-SD so ziskom 34,79% hlasov a 62 poslaneckými mandátmi, čo je o 12 viac ako v predošlých parlamentných voľbách. Na druhom mieste skončila opozičná SDKÚ-DS so ziskom 15,42% a 28 mandátmi. Pohoršila si tak o 3 poslanecké mandáty. Za ňou sa umiestnila SaS s 12,15% a 22 poslaneckými kreslami, KDH s 8,53% a 15 mandátmi a Most-Híd s 8,13%, ktorý obdržal 14 poslaneckých mandátov. Na poslednom mieste sa umiestnila SNS, ktorá získala 5,08%. S tesným výsledkom si vybojovala účasť v NR SR s 9 poslancami. Historický prvýkrát pred bránami parlamentu ostali dve stálice slovenskej politickej scény, a to Mečiarovo ĽS-HZDS a SMK, ktorej elektorát sa preskupil do konkurenčného Mosta-Híd.

Rovnako ako po parlamentných voľbách v roku 2006, aj po voľbách v roku 2010 došlo k úplnej mocenskej diskontinuite. Voľby však nespôsobili len zásadnú mocenskú zmenu v štáte, ale aj preskupenie síl v rámci slovenského straníckeho systému. Slovenský multipartizmus so zastúpením šiestich strán však naďalej ostal v medziach obmedzeného pluralizmu, napriek tomu, že bola prítomná ideologická bipolarizácia (stredo-pravé strany versus populisticko-nacionalistické strany) a obsadením stredového priestoru stranou SDKÚ-DS. Do parlamentu sa však nedostala žiadna antisystémová strana, a tak ostali v Sartoriho kategórii irelevantných strán (Ľudová strana Naše Slovensko získala iba 1,33% a Komunistická strana Slovenska 0,83%). Rovnako nedošlo ani k výraznejšej odstredivej tendencii politickej súťaže.⁵¹

---

⁵¹ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 135-145.

So 79 poslaneckými mandátmi voľby vyhrala stredo-pravá opozícia SDKÚ-DS, SaS, KDH a Most-Híd. Dvomi dovtedajším vládnyimi stranami Smeru-SD a SNS pripadlo zvyšných 71 mandátov.

Tabuľka č. 1 Výsledky volieb do NR SR v roku 2010

Politická strana	Počet platných hlasov	Podiel hlasov v %	Počet mandátov	Počet mandátov oproti 2006
Smer-SD	880 111	34,79	62	+ 12
SDKÚ-DS	390 042	15,42	28	– 3
SaS	307 287	12,15	22	+ 22
KDH	215 755	8,53	15	+ 1
Most-Híd	205 538	8,13	14	+ 14
SNS	128 490	5,08	9	– 15
SMK	109 638	4,33	0	– 20
ES-HZDS	109 480	4,32	0	– 15

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2010.

Poverenie na zostavenie vlády z rúk prezidenta však obdržal Robert Fico, ako predseda strany, ktorá získala vo voľbách najväčší počet hlasov. Zatiaľ čo stredo-pravé strany možnosť spolupráce so Smerom-SD, SNS a ES-HZDS vylúčili už pred voľbami, Smer-SD sa usiloval získať partnerov na koalíčnú spoluprácu spomedzi všetkých strán (osobitné úsilie vynaložil na získanie súhlasu na koalíčnú spoluprácu od KDH).⁵² Strana si totiž uvedomovala, že spojenectvo s SNS jej na vytvorenie vládnej väčšiny nebude stačiť, a tak bola otvorená k spolupráci aj s politickými subjektami, ktoré v minulosti tvrdo kritizovala.

Principiálnu dohodu o vzniku novej vládnej koalície dosiahli predstavitelia stredo-pravých strán dva dni po oficiálnom vyhlásení volebných výsledkov a odmietli nielen rokovať so Smerom-SD o novej koalíčnej spolupráci, ale čo i len sa stretnúť s jeho zástupcami. Príčinou odmietnutia komunikácie ako aj prípadného vstupu do koalíčnej spolupráce so Smerom-SD neboli iba programové a ideologické rozdiely medzi touto stranou a stredo-pravými stranami. Dôvody boli omnoho hlbšie, mali pôvod v predchádzajúcich volebných obdobiach a spočívali v tvrdom konfrontačnom

⁵² Bútorá, Martin, Bútorová, Zora. Op. cit., s. 75.

prístupe Smeru-SD k výkonu moci, v pokusoch tejto strany delegitimizovať a kriminalizovať stredo-pravé strany a ich predstaviteľov v rokoch 2006 až 2010, v konfliktnom type osobnosti Roberta Fica, orientovaného na sústavné vyvolávanie politickej konfrontácie a v neposlednom rade aj v kompromitujúcom pozadí vzniku a činnosti Smeru-SD, ktorý bol založený ako mocensko-politický projekt určitých podnikateľských kruhov s nejasným, resp. pochybným financovaním a ktorý počas pôsobenia vo vláde budoval systém založený na straníckom klientelizme, vytvárajúcom podhubie pre korupciu.⁵³

Keďže Robert Fico nedokázal poskladať potrebnú nadpolovičnú väčšinu, poverenie na zostavenie vlády si následne prevzala líderka, v poradí druhého najsilnejšieho subjektu, SDKÚ-DS Iveta Radičová. Po sérii povolebných rokovaní v polovici júna lídri strán oznámili, že na spoločnom stretnutí dosiahli principiálnu dohodu o koalícnej spolupráci a o vytvorení vlády, ktorú povedie Iveta Radičová. Na post predsedu NR SR zasadol šéf liberálov Richard Sulík, ktorý mal pôvodne ambície byť ministrom financií. Dovtedajšie opozičné subjekty tak vytvorili vládnu koalíciu zloženú z umiernených konzervatívcov a centristov (SDKÚ-DS), kresťanských demokratov (KDH) a liberálov (SaS), vrátane strany, ktorá zastupuje maďarskú národnostnú menšinu (Most-Híd). Nová vládna koalícia tak bola po ideologickej stránke fakticky rovanká ako druhá vláda Mikuláša Dzurindu (stranu ANO však nahradila SaS a SMK strana Most-Híd).

Volebný výsledok stredo-pravých strán bol skôr prekvapením, no k víťazstvu týchto strán paradoxne dopomohol samotný Smer-SD, ktorý: „...svojou masívnou mobilizačnou kampaňou tesne pred voľbami odobral vo svoj prospech hlasy mnohých voličov SNS a LS-HZDS, a tým zničil základnú podmienku pre pokračovanie nacionálno-populistickej koalície.“⁵⁴ Poškodenie „ratingu“ strany v dôsledku zosilnenia korupcie a klientelizmu, ako aj agresívny a zlostný štýl politiky Roberta Fica zlikvidovali možnosť dohodnúť vládnu spoluprácu s niektorou zo stredo-pravých strán. Pre Smer-SD znamenali výsledky volieb Pyrrhovo víťazstvo, keďže vo voľbách síce získal viac hlasov ako v roku 2006, no zároveň nedokázal poskladať

---

⁵³ Kollár, Miroslav, Mesežnikov, Grigorij, Bútora, Martin: *Slovensko 2010: správa o stave spoločnosti a demokracie a o trendoch na rok 2011*. 2010, s. 43.

⁵⁴ Mesežnikov, Grigorij: *Parlamentné voľby na Slovensku 2010: výsledky a kontext*. Inštitút pre verejné otázky [on-line]. 29. jún 2010. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6070/sk/aktuality/ivo-k-parlamentnym-volbam-2010> [cit. 27. marec 2016].

vládnú väčšinu a musel sa uberať do opozičných poslaneckých lavíc. Nešetril však kritikou a rodiacu sa vládnú koalíciu hanlivo nazval „zlepencom“.

Pre mnohých občanov symbolizovali štyri roky vládnutia nacionálno-populistickej vlády na čele s Ficovým Smerom-SD obdobie mocenskej arogancie, porušovania základných pravidiel právneho štátu, konfrontačnej protimenšinovej politiky, bezbrehej korupcie a klientelizmu, prehlbujúceho sa zadlžovania štátu a primitívneho agresívneho nacionalizmu. Voľby potvrdili, že táto politika narazila na odpor väčšej časti spoločnosti a nič na tom nezmenil ani dobrý výsledok Smeru-SD, ktorý bol nútený prejsť do opozície. Avšak *„slovenský politický posun v roku 2010 neodrážal fundamentálny posun od ľavice k pravici, ale len ľavo-pravý posun v hlasovaní tých voličov, ktorí sú vysoko citliví na korupciu.“*⁵⁵ Rovnako to neznamenal ani zásadný pokles sily slovenského nacionalizmu, ale skôr posun slovenských nacionalistických voličov od malých strán so silnejším dôrazom na národné otázky (SNS) k Ficovej väčšej, difúznejšej, ale dostatočne nacionalistickej alternatíve.⁵⁶

Čo sa týka nových strán (SaS a Most-Híd) výsledky, ktoré zaznamenali v ich prvých voľbách do NR SR, možno hodnotiť ako raketový úspech. Nielenže sa dokázali, len rok po vzniku, prebojovať do parlamentu, ale ich volebné zisky (v súčte s ďalšími pravicovými stranami) im zaručili účasť priamo v exekutive. V prípade SaS, najviac voličov strany predstavovali bývalí voliči SDKÚ-DS a Smeru-SD, zatiaľ čo stranu Most-Híd, neprekvapujúco volili najviac voliči, ktorí v minulosti volili SMK. Obe strany volila aj značná časť prvovoličov.⁵⁷

Hoci vo voľbách nekandidovali žiadne koalície, obe tieto strany vytvorili akési „kryptokoalície“, keď pribrali na svoje kandidátky jednak zástupcov inej, menšej strany ako aj predstaviteľov iniciatívy označujúcej sa za „občianske hnutie“. V prvom prípade išlo o dohodu strany Most-Híd s Občianskou konzervatívnou stranou (OKS) o kandidovaní dohodnutého počtu členov OKS na kandidačnej listine Mosta-Híd v určenom poradí (celkovo 14 kandidátov). V druhom prípade išlo o

---

⁵⁵ Deegan-Krause, Kevin: 2010 Slovak Parliamentary Elections: Post-Election Report. *Monkey Cage* [on-line] 13. júl 2010. Dostupné z http://www.themonkeycage.org/2010/07/2010_slovak_parliamentary_elec.htm [cit. 28. marec 2016]

⁵⁶ Tamtiež.

⁵⁷ Gyárfašová, Oľga: SaS berie hlasy Smeru a SDKÚ, Most získava voličov SMK. *Inštitút pre verejné otázky* [on-line]. 2. jún 2010. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6082/sk/aktuality/sas-berie-hlasy-smeru-a-sdku-most-ziskava-volicov-smk> [cit. 29. marec 2016].

umiestnenie kandidátov zastupujúcich „občianske hnutie“ Obyčajní ľudia (OL) na štyroch posledných miestach na kandidačnej listine SaS. Zástupcovia OKS a OL sa potom v predvolebnom období sústredili na oslovenie voličov prostredníctvom odkazov o možnosti využitia inštitútu preferenčného hlasovania. Táto taktika sa ukázala ako mimoriadne úspešná, keďže vďaka nej boli do parlamentu zvolení štyria kandidáti OKS a štyria kandidáti OL.⁵⁸

Voľby v roku 2010 spôsobili viaceré bezprecedentné zmeny. Po prvýkrát v dejinách Slovenska na kreslo premiéra zasadla žena. Prvýkrát od pádu komunistického režimu v roku 1989 nesedela v slovenskom vládnom kabinete ani jedna osoba, ktorá by bola v minulosti členom komunistickej strany. Rovnako tak sa po prvý raz do NR SR nedostal bývalý hegemón slovenskej politiky Vladimír Mečiar a jeho ĽS-HZDS. Pred bránami parlamentu skončilo aj SMK, ktorému značná časť elektorátu prešla k Mostu-Híd. Vznik ďalšieho subjektu zastupujúceho maďarskú menšinu a následné prerozdelenie tohto voličstva však nenaplnilo predvolebné riziko, že do NR SR sa nedostane ani jeden subjekt, a tak nebude mať maďarská minorita pod dlhých rokoch svoje zastúpenie v parlamente.

Je nutné konštatovať, že slovenská spoločnosť už pred vznikom samostatnej republiky, bola historicky inherentne spätá s populizmom, na čele ktorého vždy stála osoba charizmatického vodcu⁵⁹, spĺňajúca atribúty Weberovho konceptu charitmatického panstva. Už od čias Andreja Hlinku, Jozefa Tisa cez Vladimíra Mečiara až po Roberta Fica bol populizmus dominantnou silou na politickej scéne. Tento populizmus mal prirodzene rôzne podoby no ich spoločným menovateľom bol a je nacionalizmus. Rozdeľovanie spoločnosti a hľadanie nepriateľov je patologickým elementom, ktorý veľkej časti slovenského elektorátu stále imponuje.

Vladimír Mečiar založil svoje hnutie v čase veľkých spoločensko-ekonomických transformácií na ktorého neskôr nadviazal Robert Fico s kritikou ekonomických reforiem Mikuláša Dzurindu, reagujúcich na obdobie mečiarizmu. Napriek tomu, že ĽS-HZDS vo veľkej politike skončilo, nemožno tak konštatovať o období mečiarizmu. Nielen z personalných dôvodov, napr. jeden z popredných predstaviteľov mečiarizmu – Ivan Gašparovič bol opätovne zvolený za prezidenta, ale hlavne preto, že toto obdobie v spoločnosti zanechlo hlboko zakorenenú nedoveru

---

⁵⁸ Bútora, Martin, Bútorová, Zora. Op. cit., s. 75.

⁵⁹ Panizza, Francisco. Op. cit., s. 5.

v politiku, kde spravovanie veci verejnych sa vykonáva korupčným, klientelistickým a netransparentným spôsobom, kde pravidlá neplatia rovnako pre všetkých a tí, ktorí porušujú zákon nie sú potrestaní, čím sú nabúravané základy právneho štátu. Hoci Smer-SD prebral bývalý elektorát ĽS-HZDS, jeho politika nezašla až tak daleko ako tomu bolo počas vlády Vladimíra Mečiara, kedy štátne orgány spolupracovali s organizovaným zločinom a podieľali sa na akte štátneho terorizmu.

Ako bolo už spomenuté, výsledky volieb nespôsobili radikálne zmeny v rámci stranického systému, čo sa týka jeho veľkosti ani charakteru. Opäť sa do NR SR dostalo 6 strán bipolárne rozdelených na stredo-pravé sily a populisticko-nacionalistické. Hoci vypadlo ĽS-HZDS, typ politiky, ktorú reprezentovalo Mečiarovo hnutie ostal stále prítomný v politike Smeru-SD a SNS. Maďarskú stranu SMK vystriedal Most-Híd a liberálny priestor obsadila nová strana SaS, ktorej elektorát tvorili bývalí voliči SDKÚ, Ruskovej strany ANO ako aj Smeru-SD.

Slovenský stranický systém napriek svojej klasickej ideologickej bipolarite a obsadeným stredom ostal v medziach umierneného pluralizmu. V stranickom systéme nefigurovala žiadna relevantná antisystémova strana, odstredivá logika politiky, ideologizovaná mentalita a nezodpovedná opozícia. Nadalej však pretrvávali z minulosti zdedené prvky polarizácie a demagógie (najmä zo strany Smeru-SD a SNS), ktoré do značnej miery určovali charakter stranických interakcií, ovplyvňovali vzájomné väzby strán a ich koalíčné stratégie.

3 Vláda Ivety Radičovej

Na rozdiel od predošlej vlády chýbala v koalícii dominantná strana a pomer síl medzi jednotlivými koaličnými partnermi bol viac-menej vyvážený. Išlo o tzv. minimálnu víťaznú koalíciu, ktorá si zachovávala väčšinu v parlamente vďaka spolupráci všetkých jej členov, pričom prípadný odchod z koalície čo i len jednej strany by viedol k strate koaličnej väčšiny. Prítomnosť frakčných skupín v poslaneckých kluboch Mosta-Híd a SaS (poslanci za OKS a za hnutie Obyčajní ľudia) predstavovalo pre krehkú väčšinu isté riziko možného autonómnejšieho vystupovania týchto poslancov ako aj ich prípadné osamostatnenie.

Nová vláda sa okrem iného zaviazala systémovo bojovať s korupciou, klientelizmom, ktoré sa praktizovali v predchádzajúcom volebnom období. Vládne inštitúcie rozbehli proces revízie vybraných zmlúv, uzavretých so súkromnými obchodnými spoločnosťami v období pôsobenia predchádzajúcej vlády. Niektoré zmluvy, ktoré boli pre štát zjavne nevýhodné sa zrušili, alebo ich podmienky boli upravené spôsobom výhodnejším pre dotknuté štátne inštitúcie.

Dôležitou zmenou pri realizácii programu zvyšovania transparentnosti a posilňovania kontroly pri nakladaní s prostriedkami z verejných zdrojov bolo prijatie novely „infozákona“. Novela zaviedla povinné zverejňovanie zmlúv, objednávok a faktúr na základe ktorého boli pre verejnosť, prostredníctvom internetu na špeciálnej webovej stránke, sprístupnené zmluvy, objednávky a faktúry uzatvorené štátnymi orgánmi. Bola vypracovaná novela Občianskeho zákonníka a Zákona o slobodnom prístupe k informáciám, na základe ktorých obchodné zmluvy štátu a samosprávnych orgánov so súkromnými spoločnosťami nadobúdajú platnosť až po ich zverejnení na internete.

Vládna koalícia sa usilovala o zavedenie pevnejších prvkov transparentnosti do verejného života a posilnenie rovnosti občanov pred zákonom so snahou o väčšiu otvorenosť a efektivitu súdneho systému. Snažila sa obmedziť poslaneckú imunitu (návrh ústavnej úpravy na zrušenie trestnoprávnej imunity poslancov NR SR, ako aj návrh na zrušenie priestupkovej imunity poslancov) ako aj znížiť poslanecké platy. Ústrednou témou bolo tiež odstránenie deformácii spôsobených nezodpovednou politikou predchádzajúceho vládneho kabinetu a nastolenie poriadku a zavedenie

disciplíny v systéme verejných financií.⁶⁰ Taktiež prítomnosť strany Most-Híd napomáhala k zlepšeniu vzťahov a zmierneniu napätia medzi majoritou a maďarskou menšinou, ktorú rozvírila bývalá vláda, ale aj vláda Viktora Orbána v Maďarsku.

3.1 Komunálne voľby v roku 2010

Dňa 27. novembra 2010 sa na Slovensku uskutočnili voľby do orgánov miestnej samosprávy, teda do obecných a mestských zastupiteľstiev, primátorov miest a starostov obcí. Keďže v komunálnych voľbách, rovnako ako vo voľbách do VÚC a prezidentských voľbách sa hlasuje na podľa väčšinového volebného systému, mohli kandidovať aj občianski kandidáti bez straníckej príslušnosti.

Okrem nezávislých kandidátov vstupovalo s vlastnými kandidátmi do týchto volieb celkovo 54 politických strán a hnutí, vrátane tých, ktoré boli zastúpené v NR SR. Volebná účasť bola vyššia než v predošlých komunálnych voľbách a dosiahla 49,69%. Keďže volebná účasť bola vyššia aj v parlamentných voľbách 2010 a prezidentských voľbách 2009, potvrdzuje to zastavenie trendu klesajúcej účasti občanov na voľbách.

Výber kandidátov a vytváranie predvolebných koalícií ovplyvnili štyri spoločensko-politické a ekonomické súvislosti, ktoré mali výrazný vplyv na správanie sa relevantných politických subjektov pred komunálnymi voľbami 2010. Jednak je to neúspech predchádzajúcej vládnej koalície v parlamentných voľbách 2010. Napriek tomu, že Smer-SD získal viac než tretinu hlasov v parlamentných voľbách, spôsob vládnutia vládnej koalície Smer-SD, SNS a ĽS-HZDS, ako aj príklon časti voličskej základne SNS a ĽS-HZDS k strane Smer-SD, viedli k tomu, že táto politická strana mala obmedzený manévrovací priestor na vytváranie novej vládnej koalície. Výsledkom bol presun strán Smer-SD a SNS do opozičných lavíc NR SR a odchod ĽS-HZDS mimo parlamentu. Ďalej to bol nástup nových politických subjektov na politickú scénu (predovšetkým SaS a Most-Híd), ktorých reprezentanti sa dokázali presadiť v rámci komunálnych volieb. SaS a Most-Híd ťažili okrem iného aj z toho, že sa im podarilo nielen dostať sa do NR SR, ale zároveň aj do vládnej koalície. Taktiež finančná kríza, v dôsledku ktorej sa obce dostali do ťažkostí. Išlo pritom najmä o tie obce, ktoré boli výrazným spôsobom

---

⁶⁰ Kollár, Miroslav, Mesežnikov, Grigorij, Bútora, Martin. Op. cit., s. 47.

závislé od príjmov plynúcich z podielových daní. Všeobecné znechutenie a sklamanie spoločnosti zo straníckej politiky hralo tak isto svoju úlohu. Už spomínaný spôsob vládnutia predchádzajúcej vládnej koalície, nárast všeobecnej nedôvery v stranícke štruktúry viedli k tomu, že stranícka nezávislosť kandidátov sa u niektorých skupín voličov považovala za výhodu.⁶¹

Najviac kresiel primátorov a starostov ako aj poslaneckých mandátov v obecných a mestských zastupiteľstvách získali nezávislí kandidáti. Nasledovali ich kandidáti Smeru-SD. Strany stredo-pravého politického spektra si v porovnaní s komunálnymi voľbami 2006 pohoršili. Nezávislí kandidáti boli mimoriadne úspešní a ich celkový absolútny i relatívny volebný zisk v porovnaní s predchádzajúcim funkčným obdobím vzrástol. Došlo k nárastu podielu stranícky nezávislých starostov aj poslancov obecných zastupiteľstiev.

Neúspech v parlamentných voľbách mal neodškriepiteľný vplyv aj na neúspech dotknutých politických strán v komunálnych voľbách. ĽS-HZDS ako aj SMK boli výrazne menej úspešné než v roku 2006, kedy patrili medzi parlamentné strany. Obe nové parlamentné politické strany Most-Híd aj SaS, naopak boli schopné získať v komunálnych voľbách mandáty starostov aj mandáty poslancov obecných zastupiteľstiev. Most-Híd však nepochybne staval v personálnych otázkach na základoch, ktoré vyplývali z prechodu značnej časti členskej základne SMK do štruktúr tejto strany.

Výsledky komunálnych volieb priniesli aj výmeny primátorov v šiestich krajských mestách, prevažne v prospech Smeru-SD, ktorý získal svojho primátora aj v dvoch najväčších mestách na Slovensku, a to v Bratislave a Košiciach. Smeru-SD vo výraznej miere pomohlo aj rozštiepenie pravicových síl na komunálnej úrovni. Faktor rozdelenia pravice zohral významnú úlohu v posilnení ako nezávislých kandidátov tak kandidátov Smeru-SD (poprípade koalície Smeru-SD s ďalšími opozičnými stranami). Niektoré stredo-pravé politické strany podporili kandidátov Smeru, ako napríklad v Košiciach, kde sa pod kandidatúru exministra zdravotníctva Richarda Rašiho podpísala najmenšia koaličná strana Most-Híd.

---

⁶¹ Kollár, Miroslav, Mesežnikov, Grigorij, Bútora, Martin. Op. cit., s. 134-135.

Výsledky komunálnych volieb poukázali na rastúci trend podpory nezávislých kandidátov, na krízu straníckej politiky a narastajúcu nedôveru voličov v politické strany a ich nominantov ako reprezentantov záujmov občanov.

3.2 Problémy vládnej koalície

Napriek programovej a ideovej blízkosti strán vládnej koalície, musela pri viacerých otázkach vynakladať zvýšenú snahu na dosahovanie vzájomne akceptovateľných kompromisov. Dôležitým faktorom sa stal postoj premiérky Ivety Radičovej, ktorá ovplyvňovala hľadanie konsenzuálneho riešenia. Zasadzovala sa o realizáciu priorít SDKÚ-DS, ako jej materskej strany, no v niektorých otázkach trvala na prijatí takých rozhodnutí, ktoré zodpovedali viac jej osobnému presvedčeniu založenému na vlastnej expertíze ako odborníčky na sociálne vzťahy a sociálnu politiku.

Aj keď vláda Ivety Radičovej jasne deklarovala svoj zámer bojovať proti klientelizmu, korupcii a za väčšiu transparentnosť pri využívaní verejných zdrojov, kauzy s podozreniami na klientelizmus sa nevyhli ani jej, hoci v neporovnateľne menšom finálnom meradle ako tomu bolo počas predchádzajúcej vlády. Tie do určitej miery spochybňovali v očiach verejnosti snahu vlády reálne riešiť problémy narastajúcej chudoby, korupcie, klientelizmu a oligarchizácie demokratického zriadenia. Častokrát riešila interné spory cez médiá, čo tiež neprispievalo k dôveryhodnosti a popularite vládnej koalície. Stupňovanie napätia medzi premiérkou a jej straníckymi kolegami viackrát prerástlo do otvorených konfliktov, kedy bola premiérka nútená hroziť svojou rezignáciou. Jej zásadné postoje v boji o férovejšie riadenie štátu sa tak dostali do rozporu s jej materskou stranou. Veľkým problémom bolo vykonávanie funkcie predsedu vlády (Iveta Radičová) a predsedu najsilnejšej koalícnej strany (Mikuláš Dzurinda) dvomi ľuďmi, ktorí sa od seba odlišovali optikou aj filozofiou ako riadiť štát. Vládnej koalícii chýbala elementárna ochota pristupovať ku kompromisom, ktoré sú v koalíčných vládach nutné, ako aj zlá komunikácia a osobné animozity medzi koalíčnymi partnermi.

Vo vládnej koalícii, a najmä medzi premiérkou Radičovou a jej straníckym lídrom a ministrom zahraničných vecí Mikulášom Dzurindom a ministrom financií Ivanom Miklošom závládlo, od voľby generálneho prokurátora, značné napätie. O konfliktom, slabom až bezradnom postavení premiérky Radičovej, svedčí fakt, že

sa často uchýľovala k hrozbe podania demisie, aby prinútila svojich oponentov k opatreniam, na ktoré nemala mocenské prostriedky.

Prvá vážnejšia kríza vládnej koalície prišla voľbou kandidáta na funkciu generálneho prokurátora. Tá spôsobila dovtedy najväčšie napätie vo vládnej koalícii od jej vzniku. Úradujúcemu generálnemu prokurátorovi Dobroslavovi Trnkovi mal vypršať mandát začiatkom roka 2011. Koaličné strany začali rokovať o výbere spoločného kandidáta no nezhodli sa na jednotnom kandidátovi. Poslanec SDKÚ-DS Stanislav Janiš medzitým navrhol v parlamente kandidatúru Dobroslava Trnku, pričom uviedol, že ide o jeho osobný návrh, ktorý nie je návrhom SDKÚ-DS. Toho podporoval aj celý poslanecký klub Smeru-SD.⁶² Koaličná kríza vyvrcholila, keď premiérka vyhlásila, že považuje zmenu na poste generálneho prokurátora za natoľko podstatnú a principiálnu, že v prípade znovuzvolenia Dobroslava Trnku, bude zvažovať svoju abdikáciu.

Keďže ani v prvej ani nasledujúcej voľbe žiaden z kandidátov nezískal nadpolovičnú väčšinu hlasov prítomných poslancov, nebol za generálneho prokurátora zvolený nikto. Zástupcovia koaličných strán sa napokon dohodli na spoločnom kandidátovi, ktorým sa stal Jozef Čenteš. Nezvolenie spoločného kandidáta v tretej voľbe znamenalo, že pravdepodobne až 6 koaličných poslancov nehlasovalo za spoločného kandidáta a de facto hlasovali v rozpore so sľubmi podporovať programové vyhlásenie vlády. Zástupcovia jednotlivých vládnych strán popierali, že by ktokoľvek z ich poslaneckého klubu hlasoval za Dobroslava Trnku a zodpovednosť sa snažili preniesť na koaličných partnerov, pričom zaznievali aj podozrenia z možného kupovania poslancov.

Dôvera medzi koaličnými partnermi ako aj medzi poslancami tých istých strán klesla na úroveň, že mnohí poslanci si svoje hlasovacie lístky pred ich vhođením do urny odfotografovali alebo ich ukázali ďalším členom svojich poslaneckých klubov na potvrdenie toho ako hlasovali. Premiérka zopakovala svoje stanovisko, že v prípade zvolenia Dobroslava Trnku odstúpi z funkcie. Odmietla však spojiť hlasovanie o kandidátovi na generálneho prokurátora s hlasovaním o vyslovení nedôvery vláde. Strany vládnej koalície ešte pred nasledujúcou voľbou oznámili, že dohodu o zmene spôsobu voľby kandidáta na generálneho prokurátora z tajného na

---

⁶² Kollár, Miroslav, Mesežnikov, Grigorij, Bútora, Martin. Op. cit., s. 50.

verejné hlasovanie. Zavedenie verejného hlasovania dávali predstavitelia vládnych strán do súvislosti so snahou o dosiahnutie väčšej transparentnosti v činnosti parlamentu. Účelový charakter návrhu na zmenu spôsobu voľby generálneho prokurátora však bol neprehliadnuteľný a súvisel predovšetkým so skutočnosťou, že v tajnej voľbe nedokázala vládna koalícia potvrdiť svoje väčšinové postavenie v parlamente.

V ďalšej voľbe, ktorá sa uskutočnila v lete roku 2011, kandidoval iba Jozef Čentíš, keďže Dobroslav Trnka sa kandidatúry vzdal s odôvodnením, že voľbu považuje za protiústavnú. Jozef Čentíš bol tak zvolený za generálneho prokurátora, avšak prezident Ivan Gašparovič odmietol Čentíša vymenovať do funkcie. Ústavný súd neskôr vyhlásil prezidentov postup za protiústavný.

3.3 Pád vlády

Definitívny koniec vlády Ivety Radičovej nastal po necelom roku a pol jej trvania. V druhej polovici roku 2011 sa naplno prejavili rozpory medzi koalíčnymi stranami, ktoré vyústili až do hlasovania o dôvere vlády. Predmetom sporu neboli, ako v predchádzajúcich prípadoch, personálne otázky a nominácie, ale zmeny v Európskom finančnom a stabilizačnom mechanizme tzv. eurovale, teda otázka medzinárodného charakteru.

Na Slovensku historicky existovala vysoká miera konsenzu vo vzťahu k EÚ a k integrácii naprieč politickým spektrom. Vstup kabinetu Ivety Radičovej na pôdu európskej politiky od začiatku pôsobil na európskych partnerov neisto, keď Slovensko ako jediný štát eurozóny odmietol podporiť bilaterálnu pôžičku Grécku. Naproti tomu politici vrátane opozície väčšinovo podporili vznik eurovalu, určeného na prípadnú pomoc ďalším štátom s problematickými verejnými financiami. V tomto období bol spoločenský postoj k EÚ pozitívny a jediná strana, ktorá EÚ ostro kritizovala a žiadala vystúpenie z Európskych štruktúr bola stabilne extrémistická Kotlebova ĽSNS, ktorá však bola irelevantnou antisystémovou stranou.

Vláda dohodu o eurovale podpísala a začala následné legislatívne kroky na prípravu krajiny na účasť v tomto mechanizme. Slovensko tak bolo v rokoch 2010 a 2011 prvýkrát konfrontované s reálnymi nákladmi integrácie v EÚ a eurozóne. Dlhodobý odmietavý postoj voči zvyšovaniu eurovalu zastávala strana SaS, ktorá svoj názor nezmenila ani po viacerých koalíčných rokovaníach a presviedčaniach zo

strany premiérky ako aj ostatných koalíčných strán. Ratifikácia dohôd smerujúcich k záchrane eurozóny tak bola v prípade Slovenska otázna a predstavovala podstatnú skúšku súdržnosti vládnej koalície, ktorá nebola schopná schváliť ďalšie záväzky. Na rozdiel napríklad od Nemecka, na Slovensku neplatí a priori dohoda či zhoda veľkých koalíčných a opozičných strán v strategických otázkach európskej integrácie.⁶³

SaS, ktorá sa dlhšie ideologicky a programovo profilovala na témach rozpočtovej zodpovednosti a kritike nedodržovania finančných pravidiel niektorými európskymi krajinami, kritizovala zámer vlády schváliť navrhované zmeny. Po viacerých kolách koalíčných rokovaní, na ktorých sa ostatným koalíčným stranám nepodarilo stranu SaS presvedčiť, aby podporila zvýšenie eurovalu, a po tom, ako bolo Slovensko poslednou krajinou, ktorej súhlas bol potrebný na schválenie nového finančného mechanizmu, pristúpila premiérka Radičová k riskantnému kroku. Na jej návrh vláda schválila uznesenie, na základe ktorého bolo parlamentné hlasovanie o eurovale spojené s hlasovaním o vyslovení dôvery vláde.⁶⁴

Dňa 11. októbra 2011 NR SR hlasovala o vládnom návrhu na vyslovenie súhlasu s Dodatkom k rámcovej zmluve uzatvorenej medzi 17 štátmi eurozóny a Európskym finančným stabilizačným nástrojom, ktorého predmetom bolo zvýšenie záruk štátov v eurovale, operačnom nástroji na obranu finančnej stability v eurozóne spolu s hlasovaním o dôvere vláde. Za euroval a zároveň za dôveru vláde hlasovalo zo 124 prítomných poslancov len 55 poslancov z poslaneckých klubov SDKÚ-DS, KDH a Most-Híd spolu s poslancami Martinom Feckom (členom klubu SaS), Františkom Šebejom (členom OKS a poslaneckého klubu Most-Híd) a Andrejom Ďurkovským (nezaradeným poslancom). 18 členov poslaneckého klubu SaS, traja členovia zoskupenia Obyčajní ľudia združení okolo poslanca Igora Matoviča (okrem poslanca Martina Fecka) a traja členovia frakcie OKS začlenení do klubu Most-Híd (okrem Františka Šebeja) tvoriaci vládnu koalíciu sa hlasovania nezúčastnili, a tak vláda Ivety Radičovej nezískala súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov, a teda ani dôveru NR SR. Opozičné strany za uznesenie nehlasovali, hoci formálne bola strana Smeru-SD za navýšenie eurovalu. Národniari naopak tvrdili, že ide o

---

⁶³ Bilčík, Vladimír: *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2011*. 2012, s. 14.

⁶⁴ Podľa vtedajšieho predsedu NR SR a šéfa SaS Richarda Sulíka, Iveta Radičová deň pred hlasovaním v spoločnej SMS komunikácii Richardovi Sulíkovi oznámila, že hlasovanie o eurovale nakoniec nespojí s hlasovaním o vyslovení dôvery vláde. Zdroj: <http://www.aktuality.sk/clanok/312741/sulik-exkluzivne-dokaz-ze-my-sme-vladu-nepovalili/>

„megapodvod“. Parlament nato odhlasoval skrátenie volebného obdobia a konanie predčasných parlamentných volieb na 10. marca 2012.

V opakovanom hlasovaní o eurovale podporili návrh aj poslanci Smeru-SD, ktorý mali pre zahlasovanie podmienku vyhlásenia predčasných volieb, čím Slovensko ukončilo ratifikačný proces.⁶⁵ Smer-SD tak uprednostnil svoje stranické záujmy, no zároveň si nemohlo dovoliť odmietnutie záchranného fondu kvôli svojej zahranično-politickej prestíži a najmä postavenia medzi socialistami v Európskom parlamente. Už v minulosti sa totiž Smer-SD dostal do izolácie kvôli vládnej spolupráci s Mečiarovým ĽS-HZDS a Slotovou SNS.

3.4 Kauza Gorila

V decembri 2011 sa na internete objavil rozsiahly spis Gorila, ktorý mal zachytávať korupčné styky podnikateľského a politického prostredia v rokoch 2005 až 2006. Spis mal vzniknúť na základe odposluchov v jednom bratislavskom byte, kde sa údajne schádzali politické a ekonomické špičky a mal svedčiť o narastajúcom korupčnom prerastaní politickej a ekonomickej sféry. Mali tam prebiehať rozhovory medzi viacerými vysokopostavenými politikmi a predsedom finančného združenia Penta. Odpočúvanie prebiehalo v rokoch 2005 až 2006, teda počas obdobia vlády Mikuláša Dzurindu. Hovorí sa v ňom financovaní SDKÚ-DS, Smeru-SD, SMK a KDH. V spise sa taktiež uvádza, že vrcholový politici získali značné finančné odmeny za predaj a privatizáciu štátneho majetku a výhodné poskytovanie štátnych zákaziek. Na povrch sa tak dostalo napojenie politikov na finančné skupiny.

Hoci autenticita dokumentu ostáva stále, vyvolal na slovenskej politickej scéne významné pohyby. V podivných praktikách prepletenia politickej a ekonomickej moci mali byť zapletení predstavitelia bývalých vládnych aj opozičných strán, ale najväčší podiel zodpovednosti sa pripisoval pravicovým stranám, ktoré v tom čase vládli (SDKÚ-DS, KDH a SMK). V reakcii na zverejnené dokumenty sa v priebehu niekoľkých týždňov sformovalo protestné hnutie, ktoré počas prvých mesiacov roka 2012 usporiadalo viacero protestných zhromaždení v Bratislave aj v regiónoch Slovenska.

Hoci neexistujú metodologické postupy, ktoré by spoľahlivo určili dopad týchto udalostí na výsledok volieb v roku 2012, politológ Marek Rybář vypracoval

---

⁶⁵ Rybář, Marek: *Politická participácia na Slovensku v kontexte parlamentných volieb 2012*. 2014, s. 6.

jednoduchú deskriptívnu analýzu protestných hnutí, ktorá dokumentuje, aký výrazný podiel mali protesty Gorila na celkových aktivitách slovenskej spoločnosti. Ide o obsahovú analýzu tlačených vydaní troch najväčších slovenských denníkov (SME, Pravda, Nový čas) v období dvanástich mesiacov pred voľbami 2012 (1. marec 2011 až 10. marec 2012).⁶⁶

Analýza protestných udalostí odhaľuje mieru a intenzitu nespokojnosti s fungovaním politických procesov a v tomto zmysle je táto forma nekonvenčnej politickej participácie vhodným nástrojom na charakterizáciu politickej situácie pred voľbami 2012. Existujúce výskumy na túto tému dokumentujú, že v slovenskom prostredí je bežnou formou tzv. občianska sebaorganizácia, kedy protestnú udalosť (napr. spísanie petície) organizuje ad hoc skupina občanov, ktorých predchádzajúce ani nasledujúce spoločné aktivity nie sú bežné. Túto formu organizácie malo aj takmer 15% všetkých protestov, ktoré sa uskutočnili v období pred voľbami. Tradičným organizátorom sú aj odborové centrály, ktoré pred voľbami 2012 zorganizovali 13,7% všetkých protestov. Najvýznamnejším organizátorom protestov v skúmanom období boli organizátori antigorilých protestov, ktorí organizovali až 22% všetkých protestov. Závažnosť týchto protestných akcií podčiarkujú aj údaje o tom, komu bola nespokojnosť občanov adresovaná. Najväčšia časť protestov, až 23%, bola určená politickej elite ako celku. Občania protestovali proti spôsobu, akým sa na Slovensku vládne. To nepriamo podporuje predpoklad, že protesty pred voľbami negatívne zasiahli najmä vládnuce strany a profitovať z nich mohla opozícia, resp. úplne nové politické projekty. Len o niečo menej protestov bolo určených priamo Radičovej vláde (21,7%) a významná časť protestujúcich sa svojimi posolstvami obracala na širokú verejnosť (cca 11%). Aj z týchto základných údajov môžeme vyvodit' niekoľko dôležitých skutočností o vplyve politickej participácie na voľby v roku 2012.

V prvom rade, protesty Gorila boli najväčšie a najpočetnejšie prejavy občianskeho hnutia na Slovensku po roku 1998. Na najväčšej protestnej akcii v Bratislave sa stretlo okolo 15 tisíc účastníkov a spolu s ďalšími protestujúcimi vo viacerých mestách na Slovensku jasne prejavovali svoju nespokojnosť s pôsobením politickej elity ako celku. Po druhé, čas medializovania spisov Gorila ako aj následné protesty v období tesne pred parlamentnými voľbami (január až marec

---

⁶⁶ Rybář, Marek. Op. cit., s. 7-8.

2012) spôsobili, že mali jeden z najzásadnejších vplyvov na rozhodovanie voličov v predčasných voľbách.⁶⁷

Protesty pôsobili ako ventil, prostredníctvom ktorého sa uvoľnila frustrácia aktívnej časti obyvateľstva, no po nich nasledovalo obdobie občianskej pasivity. Dôvodom je to, že protesty síce artikulovali nespokojnosť, ale nepriniesli konkrétne výsledky. Čiastočne aj pre spôsob, akým boli organizované, keď sa ani samotní organizátori nedokázali zhodnúť na jednoznačných požiadavkách a verejne prezentovali rozdielne pohľady a žiadosti.

Narstajúcu krízu dôvery občanov v politickú reprezentáciu kauza Gorila iba prehĺbila a utvrdzovala ich v paušalizácii, že „všetci politici a politické strany sú rovnaké“ a primárne hľadia len na svoje partikulárne záujmy, pričom sa neštítia na ich dosiahnutie používať korupčné a klientelistické prostriedky. Zasiahlo to najmä pravicové strany, ktoré boli pri moci počas Dzurindovej a Radičovej vlády. Do vtedy boli veľkou časťou svojho elektorátu, napriek kauzám ktoré mali, vnímané ako reformné politické sily, ktoré sú nositeľmi hodnôt liberálnej demokracie, programu pre reálne zlepšovanie životnej úrovne a dobiehanie vyspelých krajín Západnej Európy.

Ako tvrdia autori teórie populizmu, takáto kríza politických elít je prirodzene najvhodnejšou podmienkou pre populistov, ktorí sa vyhradzovaním voči nim stavajú do role „tých slušných“ a ktorí sú skutočnými reprezentantmi záujmov ľudu.⁶⁸ V tomto prípade však došlo k paradoxu, keďže dominantný reprezentant populizmu na Slovensku – Smer-SD už nebol tabolou rasa a jeho výkon moci bol rovnako resp. ešte viac skorumpovaný ako tých, ktorých kritizoval. Nehovoriac o tom, že Robert Fico je tiež aktérom spomínajúcim sa v spise Gorila, ktorý sa mal rozprávať so šéfom finančnej skupiny Penta okrem iného aj o sponzoroch Smeru. Napriek tomu, Smer-SD zaujal ku kauze lapidárny postoj, že ide o „kauzu druhej Dzurindovej vlády“.

---

⁶⁷ Rybář, Marek. Op. cit., s. 9-13.

⁶⁸ Panizza, Francisco. Op. cit., s. 2-4, Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal. Op. cit., s. 5.

4 Predčasné parlamentné voľby v roku 2012

4.1 Politická situácia pred parlamentnými voľbami

Dosluhujúca vládna koalícia sa v období do predčasných volieb navzájom obviňovala zo zodpovednosti za pád vlády pričom medzi jej predstaviteľmi prevládali osobné animozity. Naproti tomu sa parlamentná opozícia, predovšetkým strana Smer-SD, tešila vysokej voličskej podpore, vystupovala jednotne a získavala politické body poukazovaním na rozhádanosť vládnej koalície.

Stredo-pravé politické strany končiacej koalície sa tak ocitli v neľahkej situácii. Zostaviť volebný program tak, aby oslovil voličov a zároveň aj potencionálnych koaličných partnerov, bolo po sklamaní a znechutení voličov z káuz (najmä Gorila), vlastného pádu a animozít, ktoré medzi stranami panovali takmer nemožné. Z celej situácie ťažil Robert Fico a jeho Smer-SD, ktorý v predvolebných prieskumoch neustále posilňoval svoje preferencie.

Popri tomto sa na politickej scéne formovali nové populistické politické subjekty, spomedzi ktorých boli najviditeľnejšie hnutia Obyčajní ľudia (neskôr Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti) a Hnutie 99%. Obe hnutia sa štylizovali do pozície nepochitických resp. nových politikov, ktorí sú „iní ako tí ostatní“, ponúkali bipolarizovanú prizmu medzi nimi ako tými, ktorí sú hlasmi bežných ľudí voči skorumpovaným elitám.⁶⁹ Slovenskú spoločnosť zmietala jednak kríza politických elit ako aj hospodárska a ekonomická kríza, čo sú podľa Panizzu dve dôležité okolosti počas ktorých dochádza k vzostupu populizmu.⁷⁰ Okrem prítomnosti populistických prvkov bol zreteľný aj antisystémový charakter týchto hnutí. Typologicky ich bolo možné označiť ako protestné strany, na základe Capoccioho klasifikácie.⁷¹

Hnutie Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti – OĽaNO vedené Igorom Matovičom, vzniklo v novembri 2011 odchodom štyroch poslancov platformy Obyčajní ľudia zo strany SaS, na ktorej kandidátke vo voľbách v roku 2010 kandidovali. Jeho cieľom bolo predovšetkým získanie voličov, ktorí stratili dôveru v politické strany. Taktiež sa presadzovalo o umožnenie kandidatúry do NR SR

⁶⁹ Panizza, Francisco. Op. cit., s. 2-4, Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal. Op. cit., s. 5.

⁷⁰ Panizza, Francisco. Op. cit., s. 11-13.

⁷¹ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s.23-28.

nezávislým kandidátom, teda mimo straníckych listín. V rámci platného volebného systému však jediný spôsob takejto kandidatúry bolo prostredníctvom kandidátky subjektu, ktorého oficiálnymi členmi boli len štyria zakladatelia OĽaNO. Na kandidátke strany rezonovali známe mená z vedeckého, kultúrneho a novinárskeho prostredia. Na kandidátku boli prizvaní aj predstavitelia OKS a KDS. Posledné štyri miesta opäť obsadila pôvodná štvorica v zložení Jozef Viskupič, Martin Fecko, Erika Jurinová a Igor Matovič. Prvý rozkol v hnutí nastal ešte pred samotnými voľbami po tom, čo predseda hnutia Igor Matovič trval na tom, aby spolu s ním išli predsedovia OKS a KDS na detektor lži s otázkou, či niekedy zobrali úplatok. Z hnutia nakoniec odišlo viacero známych osobností ako aj zástupcovia OKS a KDS, ktorí to odôvodňovali podvodom a politickými čistkami z čias komunistického režimu zo strany Igora Matoviča. Ten na to reagoval slovami, že sa kandidátka očisťuje a nie rozpadá, keďže detektor pre politikov bola skutočná požiadavka ľudí protestujúcich proti Gorile. Išlo však skôr o marketing, ktorým si však Matovič znepriatelil značnú časť intelektuálov.

Hnutie 99%, ktoré taktiež vzniklo v roku 2011, už počas volebnej kampane muselo vyvracať podozrenia z neregulérneho zberu podpisov nutných na registráciu, ktorých časť mala byť sfalšovaná. Výsledky vyšetrovaní, ktoré sa rozbehli pre možné porušenia zákonov, však prišli až po voľbách. Vyšetrovanie podpisov bolo zastavené s skonštatovaním, že pri zbieraní podpisov nebol porušený žiadny zákon. Jej predseda Ivan Weiss, so svojimi kontaktmi s finančnými skupinami a oligarchami, rovnako ako celé hnutie, od začiatku pôsobili nedôveryhodne a volebný program hnutia, ktorý sa zameriaval na boj proti korupcii bol nepresvedčivý.

Čo sa týka Ivety Radičovej, tá oznámila svoj odchod z politického života ako aj zo strany SDKÚ-DS. Nepopulárny Mikuláš Dzurinda naďalej zostal predsedom strany, a na rozdiel od volieb 2010 kandidoval aj ako volebný líder. Predvolebné preferencie SDKÚ-DS však naznačovali, že strana môže mať reálny problém získať hlasy potrebné na vstup do NR SR, hoci sa strana dlhé roky vyznačovala fenoménom nerozhodnutého resp. skrytého voliča. Prepád preferencií spôsobili viaceré faktory cez samotný pád vlády, nezhody vo vnútri strany medzi Ivetou Radičovou, Mikulášom Dzurindom a Ivanom Miklošom, rôzne kauzy, ale predovšetkým kauza Gorila, ktorá sa odohrávala najmä počas druhej Dzurindovej vlády a ku ktorej vedenie strany nedokázalo zaujať vierohodné stanovisko. Podpredsedníčka Lucia

Žitňanská prezentovala svoju ambíciu kandidovať po voľbách na post predsedníčky SDKÚ-DS, ak jej voliči vo voľbách vyjadria dôveru formou preferenčných hlasov, čím sa vlastne snažila pritiahnuť späť sklamaných voličov strany.

Hoci zásadné programové rozdiely medzi stredo-pravými stranami Radičovej koalície neboli prítomné ani v predvolebnom období, nekonečné obviňovania sa navzájom z pádu vlády, osobná nevraživosť a rozdielne pohľady na európske otázky medzi stranou SaS a ostatnými troma koaličnými stranami (SDKÚ-DS, KDĽa Most-Híd) boli natoľko antagonické, že možnosť povolebnej spolupráce bola takmer minimálna. To prirodzene len zvyšovalo obrovskú frustráciu stredo-právneho elektorátu a krízu politickej reprezentácie.

Ako už bolo vyššie spomenuté, celá situácia nahrávala opozícii, predovšetkým strane Smer-SD, ktorá prakticky nemusela vynakladať žiadne väčšie úsilie na posilňovanie svojho postavenia. Stačilo len neustále opakovať odskúšané heslá o sociálnych istotách a s veľkou spokojnosťou pozorovať, ako sa stredo-pravé strany potápali vo vzájomných útokoch a ukazovať na nich ako na „zlepenec“, ktorý nedokázal zaistiť fungovanie vlády dlhšie než 15 mesiacov.⁷² Ďalšie dve opozičné strany SNS a ĽS-HZDS sa v kampani nijako výraznejšie nepresadili. V prípade SNS jej rétorika a politické zameranie ostalo nezmenené a stále hrala populistickou maďarskou kartou. Vo vnútri strany však došlo ku konfliktom, keď v roku 2011 bola zo strany vylúčená jej dlhoročná podpredsedníčka a bývalá predsedníčka Anna Belousovová za svoju kritiku voči predsedovi Jánovi Slotovi. Tá neskôr založila vlastnú stranu Národ a spravodlivosť (NaS), ktorá však nezaznamenala politický úspech. ĽS-HZDS sa z volebnej porážky v roku 2010 nedokázalo spamätať a hoci došlo v jej radoch k značnej generačnej výmene jej predseda Vladimír Mečiar nenašiel stranenú silu a zašlú slávu z 90. rokov. V oboch prípadoch sa veľká časť voličov týchto strán preskupovala k Smeru-SD, ktorý kanibalistickým spôsobom marginalizoval svojich bývalých koaličných partnerov už vo voľbách 2010, čo sa mu stalo osudným.

---

⁷² Mesežnikov, Grigorij: Fico zvíťazil so založenými rukami. *Inštitút pre verejné otázky* [on-line]. 14. marec 2012. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6744/sk/publicistika/fico-zvitazil-so-zalozenymi-rukami> [cit. 7. apríl 2016].

4.2 Výsledky volieb

Dňa 10. marca 2012 sa uskutočnili predčasné parlamentné voľby. Vo voľbách kandidovalo 26 politických subjektov, čo bolo o osem viac ako v predchádzajúcich voľbách. Napriek predpokladanej nízkej volebnej účasti, k urnám nakoniec prišlo 58,14% oprávnených voličov, ktorí odovzdali platný hlasovací lístok, teda len o niečo viac ako pol percenta menej ako vo voľbách 2010.

Podľa všetkých očakávaní zvíťazila strana Smer-SD, ktorá však získala prekvapivo oveľa väčší počet hlasov ako sa predpokladalo. So ziskom 44,41% hlasov a 83 mandátmi sa Smeru-SD podarilo niečo, čo sa nepodarilo žiadnej inej politickej strane na Slovensku v jej krátkej histórii. Robert Fico získal nadpolovičnú väčšinu, ktorá mu umožnila zostaviť jednofarebnú vládu, bez potreby koaličného partnera. Oproti minulému volebnému obdobiu si Smer-SD polepšil o 21 mandátov. Na druhom mieste, s priepastným rozdielom, skončilo KDH s 8,82% hlasov a 16 poslaneckými kreslami, teda o jedného viac ako vo voľbách 2010. Po desiatich rokoch tak vystriedalo SDKÚ-DS na pozícii druhej najsilnejšej strany. Z hľadiska počtu mandátov, tak KDH prebralo rolu neformálneho lídra pravice. Na treťom mieste skončilo hnutie OĽaNO Igora Matoviča so ziskom 8,55% a taktiež 16 mandátmi. Za ním nasledovala strana Most-Híd s 6,89% a 13 poslancami. Strana si tak udržala relatívne stabilnú pozíciu a prišla iba o jedného zástupcu v parlamente. Dlhoročná najsilnejšia stredo-pravá strana SDKÚ-DS sa prepadla o 9,33% a získala len 6,09% hlasov a 11 mandátov. Stratila tak až 17 poslaneckých kresiel. Z parlamentných strán horší výsledok dosiahli už iba liberáli, keď stranu SaS volilo len 5,88%, čo predstavovalo taktiež 11 poslancov, teda polovicu z volieb minulých. Národní z SNS získali 4,55% hlasov a po šiestich rokoch tak opustili parlamentné lavice. Druhá strana, ktorá zastupovala maďarskú menšinu, SMK s 4,28% opäť nezískala potrebný počet hlasov na vstup do NR SR. Konkurenčná strana Most-Híd po páde vlády a vyhlásení predčasných volieb odmietla ponuku SMK na vytvorenie spoločnej volebnej koalície. Výsledok vzájomnej neústupčivosti maďarských strán bol tristný, keďže Most-Híd nedosiahol svoj výsledok pred dvoch rokov a SMK znovu zostalo pred bránami parlamentu. Práve prípadný vstup SMK do parlamentu (alebo 10% percentný zisk spoločnej maďarskej koalície) by mohol zmeniť pomer síl

v NR SR.⁷³ Prekvapením bol neúspech hnutia 99%, ktoré získalo len 1,58% hlasov, zatiaľ čo predvolebné preferencie vo februári 2012 naznačovali, že hnutiu sa do parlamentu podarí dostať. Mečiarovo ĽS-HZDS skončilo so svojimi 0,93% celkovo na 13. mieste. Boli to posledné parlamentné voľby na ktorých sa niekdajší líder politickej scény zúčastnil a zároveň politický testament Vladimíra Mečiara. Ten dokonca o necelé dva roky stranu opustil a krátko na to hnutie úplne zaniklo. Kotlebova ĽSNS získala 1,58% a KSS 0,72%. Ani jedna z exaktných antisystémových strán tak neprekročila brány parlamentu.

Tabuľka č. 2 Výsledky volieb do NR SR v roku 2012

Politická strana	Počet platných hlasov	Podiel hlasov v %	Počet mandátov	Počet mandátov oproti 2010
Smer-SD	1 134 280	44,41	83	+ 21
KDH	225 361	8,82	16	+ 1
OĽaNO	218 537	8,55	16	+ 12
Most-Híd	176 088	6,89	13	– 1
SDKÚ-DS	155 744	6,09	11	– 17
SaS	150 266	5,88	11	– 11
SNS	116 420	4,55	0	– 9
SMK	109 484	4,28	0	0

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2012.

V NR SR svoje zastúpenie získalo šesť subjektov, čo predstavovalo rovnaký počet ako v predchádzajúcom volebnom období, no opätovne došlo k absolútnej mocenskej diskontinuite, kedy stredo-pravú koalíciu vystriedala jedna silná strana, ktorá sa hlási k ľavicovej politike. Popri nej vznikol konglomerát viacerých malých strán. Zatiaľ čo po voľbách 2010 silu veľkého opozičného Smeru-SD vyvažoval vládno-koaličný blok, zložený z dvoch stredne veľkých (SDKÚ-DS a SaS) a dvoch menších (KDH a Most-Híd) strán (okrem toho bola tu aj ďalšia malá strana – opozičná SNS), po voľbách 2012 sa konfigurácia podstatne zmenila. Stredne veľké strany úplne zmizli a voči jedinej vládnej strane stojí konglomerát piatich malých

⁷³ Mesežnikov, Grigorij: Fico zvíťazil so založenými rukami. *Inštitút pre verejné otázky* [on-line]. 14. marec 2012. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6744/sk/publicistika/fico-zvitazil-so-zalozenymi-rukami> [cit. 7. apríl 2016].

opozičných strán, podpora ktorých vo voľbách nepresiahla 9 percent hlasov – KDH, OĽaNO, Most-Híd, SDKÚ-DS a SaS.

Stranícky systém sa tak podľa Sartoriho definície priblížil z umierneného pluralizmu k polarizovanému, hoci konšteláciu, ktorá nastala nemožno klasifikovať ako čistý extrémny pluralizmus. Systém sa vyznačoval prítomnosťou dvojstrannickej opozície, kde však opozícia nebola jednotná, ale delila sa ešte na viaceré navzájom znepriatelené skupiny aj keď po ideologickej stránke mali strany k sebe blízko a obsadením centra avšak klasická antisystémová strana v parlamente svoje zastúpenie nemala. Hoci hnutie OĽaNO svojou rétorikou miestami vykazovalo známky antisystémovosti, ktoré opisuje Capoccia, napr. odmietaním oligarchizácie demokracie ako jedným z definičných znakov systému slovenskej demokracie.⁷⁴ Keďže však oligarchizácia demokracie predstavuje patologický defekt a nie inherentný fundament demokratického zriadenia, jej kritiku nemožno brať ako ideologickú antisystémovosť.⁷⁵ Kritika politických strán a volebného systému predstavovala isté znaky relačnej antisystémovosti, keďže hnutie do značnej miery stranícky systém polarizovalo.⁷⁶ OĽaNO tak na základe týchto charakteristík možno označiť za protestnú stranu⁷⁷, ktorej antisystémovosť spočíva v kritike nezdravých atribútov slovenského podtypu demokracie tzv. oligarchickej demokracie a polarizácii stranického systému. Iveta Radičová definuje oligarchickú demokraciu ako demokratický systém v ktorom však dochádza k takému prepojeniu politiky so záujmovými skupinami, ktorého výsledkom je korupčný tlak súkromného priestoru na verejný a napokon k ovládnutiu verejného priestoru súkromnými záujmami.⁷⁸

Zmesou kontinuity a zmeny je model obmeny zostavy parlamentných strán. Vo voľbách 2010 sa do parlamentu dostali dve nové strany, z ktorých jedna vznikla ako úplne nová formácia (SaS) a jedna bola založená de facto ako odštiepenec subjekt z pôvodnej parlamentnej strany (stranu Most-Híd založili odídenci z SMK). Aj v roku 2012 sa do parlamentu dostal novozaložený subjekt – OĽaNO (i keď nejde

---

⁷⁴ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 18-21.

⁷⁵ Tamtiež.

⁷⁶ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 13-18.

⁷⁷ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 23-28.

⁷⁸ Radičová, Iveta: Sloboda je krásna vec, ale „prachy si za ňu nekúpiš“. *Bratislavský inštitút humanizmu* [online]. 1. marec 2014. Dostupné z http://www.bisla.sk/sk/wp-content/uploads/2014/03/Radicova_1989_BIH-BISLA.pdf [cit. 14. apríl 2016].

o štandardnú stranu, ale skôr o voľnejšie združenie osôb na kandidačnej listine), v tom pozorujeme určitý prvok kontinuity, hoci v konečnom dôsledku tento prvok znamená zvýšenie miery volatility stranického systému. Zmenou oproti minulosti je zotrvanie v parlamente nováčikov z predchádzajúcich volieb – Mostu-Híd a – najmä – SaS, ktorá sa nestala povestnou stranou na jedno použitie, ako to bolo v minulosti prípade ZRS, SOP a ANO, a prešla testom druhých volieb v poradí. Zotrvanie SaS v parlamente aj počas ďalšieho volebného cyklu má pre konfiguráciu stranického systému dôležitý programovo-ideologický rozmer, pretože znamená stabilizáciu podpory pre centristický subjekt liberálnej orientácie. V predchádzajúcich rokoch totiž bol na Slovensku zaznamenaný fenomén neustáleho vyprázdňovania stredovej časti politickej scény, keď subjekty liberálneho zamerania vznikali a zanikali. Zanikali buď v dôsledku nedostatočnej miery identifikácie ich lídrov s poslaním vlastnej strany (čo bol prípad DÚ, ktorá sa zlúčila s časťou KDH do SDKÚ), celkového zlyhania v dôsledku preferencie iných než stranícko-politických záujmov (prípady ANO) alebo vnútrostraníckych konfliktov na pozadí nejasných celkových motívov činnosti strany (prípady SF). Výsledky volieb 2012 znamenali v tomto zmysle zmenu, ktorá môže v dlhodobej perspektíve vytvoriť podmienky pre dlhodobejšiu existenciu liberálnej strany.⁷⁹

Výsledky volieb dopadli pre stredo-pravé strany bývalej koalície, až na výnimku KDH, ktoré si nevýrazne polepšilo a Mosta-Híd, ktorý si pohoršil iba minimálne, veľkým neúspechom. Najhoršie dopadlo SDKÚ-DS, ktoré síce nakoniec dokázalo prekročiť prah parlamentu no s veľkými stratami. Je za tým viacero príčin. Jednak to bol odchod najpopulárnejšej političky strany Ivety Radičovej, pád vlastnej vlády, konflikty medzi bývalou premiérkou a vedením strany a v neposlednom rade kauza Gorila. Rovnako neúspešne dopadli voľby aj pre stranu SaS, ktorá bola označovaná za hlavného resp. jediného vinníka pádu vlády, keďže nehlasovala za vyslovenie dôvery vláde, a tým de facto vládu položila. Bezpochyby najúspešnejšie z opozičných subjektov dopadlo protestné hnutie OĽaNO, ktorému sa podarilo získať časť znechuteného a deprimovaného elektorátu SDKÚ-DS, SaS, prvovoličov a nevoličov, napriek odchodu časti jej kandidátov v období pred voľbami.⁸⁰ KDH, si

---

⁷⁹ Mesežnikov, Grigorij: Stranícky systém po voľbách 2012 - zmeny a kontinuita. *Inštitút pre verejné otázky* [online]. 16. marec 2012. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6748/sk/aktuality/grigorij-meseznikov-stranicky-system-po-volbach-2012-zmeny-a-kontinuita> [cit. 7. apríl 2016].

⁸⁰ Baboš, Pavol, Malová, Darina: *Prelievajú sa voľby: volebná volatility v parlamentných voľbách medzi 2010 a 2012*. 2013, s. 138-142.

výrazne nepolepšilo ani nepohoršilo a naďalej si udržalo svoju stabilnú voličskú základňu, najmä staršieho, konzervatívneho, rurálneho obyvateľstva. Rozdelenie maďarského voličstva opakovane znamenalo prepadnutie jednej jej časti, a to hlasov v prospech SMK. Napriek miernemu poklesu Mosta-Híd, druhá maďarská strana nedokázala z tejto situácie vyťažiť vo svoj prospech.

Opozičné strany SNS ako aj ĽS-HZDS boli, ešte vo väčšej miere ako tomu bolo vo voľbách 2010, voličsky vyprázdnené dominantným Smerom-SD. V prípade Mačiarovho hnutia to znamenalo aj jeho definitívny politický koniec. Neúspechom SDKÚ-DS a ĽS-HZDS tak skončila éra konfliktu mečiarizmu v osobe Vladimíra Mečiara a antimečiarizmu ako hlavnej antagonickej línie slovenskej politiky 90. rokov, ale ako už bolo spomenuté, mačiarizmus predstavujúci spôsob spravovania vecí verjných neskončil. Taktiež možno konštatovať, že maďarská karta začala upadať na význame, čo sa odrazilo na preferenciách SNS a SMK.

Výsledky volieb by mohli viesť k jednoduchému záveru, že rozhodujúcim faktorom straty voličov stredo-pravých strán bola Gorila. Aj tá do veľkej miery padla na úrodnú pôdu frustrácie a sklamaní z politických elít, ktoré mali svoje korene aj v páde vlády i v dlhodobozanedbávaných personálnych otázkach. Iróniou politického osudu je, že korupčné škandály dopadli najsilnejšie práve na to politické spektrum, ktoré v rokoch 2010 a 2011 urobilo najviac pre to, aby sa podobné prípady eliminovali systémovým spôsobom a posilnilo stranu, ktorej samotný vznik a fungovanie je nerozlučne spojené s korupciou a klientelizmom.⁸¹ Ako spomína politológ Grigorij Mesežnikov: „...v Gorile sa Ficovo meno pripomína častejšie ako Dzurindovo.“⁸² Povestné je pitie Coca Coly so šéfom finančnej skupiny Penta, Jaroslavom Haščákom, ku ktorému sa Robert Fico opakovane odmietol vyjadriť, či v inkriminovanom byte bol alebo nie. „*Lavica má, ale jednoducho iného voliča. Volič Smeru-SD síce neznáša pravicovú gorilu, ale už mu nevadí tá ľavicová.*“⁸³ Keďže však Smer-SD nie je ľavicovou stranou, možno tento výrok pozmeniť tak, že národnostno-populistický elektorát je v otázkach právneho štátu, transparentnosti a čistoty verejného priestoru menej senzitívny a riadi sa viac emočne ako racionálne.

---

⁸¹ Gyárfášová, Oľga: Diagnóza napravo od streda. *Inštitút pre verejné otázky* [on-line]. 25. február 2012. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6717/sk/publicistika/diagnoza-napravo-od-streda> [cit. 8. apríl 2016].

⁸² Mesežnikov, Grigorij: Slovenský volič trestá pravicovú gorilu, ľavicová mu nevadí, myslí si analytik. *Inštitút pre verejné otázky* [on-line]. 12. marec 2012. Dostupné z [http://www.ivo.sk/6757/sk/publicistika/slovensky-volic-tresta-pravicovou-gorilu-levicova-mu-nevadi-\(rozhovor\)](http://www.ivo.sk/6757/sk/publicistika/slovensky-volic-tresta-pravicovou-gorilu-levicova-mu-nevadi-(rozhovor)) [cit. 8. apríl 2016].

⁸³ Tamtiež.

5 Druhá vláda Roberta Fica

Keďže Smer-SD získal pohodlnú nadpolovičnú väčšinu hlasov s 83 mandátmi, nepotreboval žiadneho koaličného partnera, hoci možnosť vytvorenia koalície s ústavnou väčšinou v spojení s jednou z pravicových strán (najviac sa spomínalo KDH a Most-Híd) vopred nevylučoval. Keďže takýto krok zo strany stredo-pravých subjektov by bol zjavne v ich neprospech, už len z hľadiska ich možnej sily v koalícii, boli takéto úvahy všetkými opozičnými stranami vylúčené. Bola tak vytvorená prvá jednofarebná vláda v demokratických dejinách Slovenska. Nešlo však o úplnú novinku v geopolitickom prostredí, najmä Vyšehradskej štvorky, keďže v susednom Maďarsku sa podobný výsledok podaril v roku 2010 Viktorovi Orbánovi a jeho strane Fidesz, ktorá získala dokonca ústavnú väčšinu.

Voľby do NR SR v roku 2012 síce priniesli bezprecedenznú situáciu, avšak na základe Sartoriho definície nezmenili stranický systém (ktorý podľa Blondelovej definície vykazoval, de facto už od vzniku samostatnej Slovenskej republiky, podobu multipartizmu s dominujúcou stranou⁸⁴ - v rokoch 1993 až 2006 strana HZDS a od roku 2006 strana Smer-SD) na systém predominantnej strany. Smer-SD totiž jednak nezískala absolutnú väčšinu hlasov, ani nedokázal jednofarebnú vládu zopakovať.⁸⁵

Napriek tomu, že podľa definičného rámca nedošlo k premene na systém predominantnej strany, realna moc a vplyv, ktorý si strana môže počas svojej jednofarebnej vlády (hoci nezíska absolútnu väčšinu) vytvoriť a naďalej udržať a kontrolovať aj po jej skončení, sú dôležitými prvkami, ktoré vplývajú na jednotlivé strany, a tým aj na stranický systém.

Smer-SD po dobu 10. rokov počas ktorých bol pri moci (s výnimkou skráteného obdobia Radičovej vlády) dokázal preniknúť a ovládnuť všetky významné pozície v štáte cez políciu, prokuratúru, súdy až po orgány verejnej a štátnej správy. Na všetkých týchto úrovniach sú dosadené osoby, ktoré sú buď členmi strany, alebo ľudia blízki strane Smer-SD. Prehĺbila sa tak nie len oligarchizácia spoločnosti, ale aj monopolizácia moci v štáte v rukách jednej strany resp. okruhu osôb blízkych tejto strane.

---

⁸⁴ Strmiska, Maxmilián, Hloušek, Vít, Kopeček, Lubomír, Chytilík, Roman: *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. 2005, s. 40-42.

⁸⁵ Sartori, Giovanni. Op. cit., s.94.

Na druhej strane, Sartori uvádza kritérium, na základe ktorého je strana uznaná ako dominantná. „Kedykoľvek nachádzame v politickom zriadení stranu, ktorá predstihuje všetky ostatné, je táto strana dominantná v tom, že je významne silnejšia než ostatné strany“ a „...za predpokladu, že desať percentuálnych bodov rozdielu medzi silnejšou a ostatnými stranami dosťčuje pre určenie dominantnej strany.“⁸⁶ V predmetnom období toto kritérium Smer-SD bezpodmienečne napĺňa. Tento termín je však použitý viac-menej na opis strany, a nie na deskripciu celého systému. Súhrne tak môžeme tvrdiť, že síce Smer-SD je dominantnou stranou s veľkým vplyvom a mocou, avšak ani jeho jednofarebná vláda nepretransformovala stranický systém na systém predominantnej strany.

Možno tiež konštatovať, že v tomto období došlo ešte vo väčšom rozsahu k faktickému odklonu od parlamentného systému s prevahou zákonodárneho orgánu k parlamentarizmu s dominanciou exekutívy a k devalvácii sily parlamentu voči vláde. To bolo spôsobené štýlom politiky vládnej strany, ktorá podriaďovala parlament pod výkonnú zložku moci a stala sa iba jej predĺženou rukou a strojovo konzistentnou mašinériou 83 hlasov, ktorá hlasovala podľa pokynov predsedu vlády a vládnej strany. Tento patologický stav len dokresľovala účasť resp. neúčasť predstaviteľou vlády počas ich odvolávania v pléne NR SR.

Napriek tomu, že Smer-SD mohol stranický obsadiť všetky ministerské rezorty, zjavne poučený z prvej Ficovej vlády, nominoval štyroch nestraníkov práve z dôvodu možnosti ich jednoduchšieho odvolania v prípade potreby a menšej diskreditácie a negatívneho dopadu pre stranu pri prípadnom zlyhaní daného ministra.

Výhodou vlády jednej strany bola nepochybne možnosť realizovania vlastných predstáv a ideí riadenia štátu, bez nutnosti vytvárania kompromisov medzi koalíčnými partnermi. Znamenalo to však aj plnú zodpovednosť za prípadné zlyhania, kedy vláda nemôže prenášať vinu na niekoho iného. Oveľa zásadnejšou nevýhodou bolo riziko uzurpovania moci jednou stranou, neustále posilňovanie jej pozície ako aj nižšia miera jej kontroly.

Vláda Smeru-SD pokračovala spôsobom vládnutia podobným ako tomu bolo v rokoch 2006 až 2010. Rovnako ako počas prvej Ficovej vlády, ani v tomto

---

⁸⁶ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 94, 211.

volebnom období Smer-SD neodsúhlasil a odignoroval všetky opozičné návrhy zákonov. Niektoré návrhy odmietol úplne, iné obsahovo prebral a predložil ako vlastné. Čo sa týka počtu káuz, ako aj ich závažnosť a finančné straty, ktoré znamenali pre verejné zdroje, Ficov kabinet ďaleko predbehol Radičovej vládu. Z deklarovaného boja za vyššiu transparentnosť ostali len predvolebné sľuby.

Robert Fico počas svojho druhého funkčného obdobia zabetónoval klientelisticko-korupčný systém, kde sa zákony a vládne rozhodnutia prijímajú nie v prospech občanov, ale úzkej skupiny ľudí, ktorí sú finančnými mecenášmi a sponzormi vládnej strany. Väzby medzi politikmi, podnikateľmi a finančnými skupinami boli posilnené dosadením politicky pohodlných ľudí do radov polície a prokuratúry. Došlo tak k zvýrazneniu oligarchickej demokracie, teda prepojeniu politiky a záujmových skupín, čo je jedným z najväčších ohrození demokracie. *„Vytvára totiž dvojitý systém vlády: demokratická vláda, ktorá je viditeľná a oligarchická vláda, založená na ekonomických zdrojoch, ktorá je často neviditeľná. Hrozbou pre občanov je tiché, postupné vyprázdňovanie viditeľnej politiky a presun rozhodovania do neviditeľnej sféry. Výsledkom je korupčný tlak súkromného priestoru na verejný a napokon ovládnutie verejného priestoru súkromnými záujmami.“*⁸⁷

Oligarchizácia demokracie na Slovensku začala divokou privatizáciou, začiatkom 90. rokov, pod taktovkou vtedajšieho predsedu vlády Vladimíra Mečiara. Jej cieľom bol vytvorenie kapitálotvornej vrstvy, netransparentným a pre štát nevýhodným rozpredávaním štátneho majetku „pochtivým domácim podnikateľom“, teda ľuďom blízkym vládnej HZDS, ktorí mali na oplátku finančne sponzorovať vládnu garnitúru. Privatizácie prebiehali bez súťaže, cestou priamych predajov vopred vybraným záujemcom po politickej línii. Ľudia, ktorí mali personálne a mentálne blízko k bývalému režimu, rýchlo využili príležitosti, ktoré sa im ponúkli v spolupráci s vtedajšou vládou. Vytvorili si finančné zázemie prostredníctvom, ktorého dokázali a dokážu lobovať a vplývať na najvyšších politických predstaviteľov vo svoj prospech. Od mečiarovej privatizácie do dnes sa postupne zvyšovalo prepojenie a vzájomná závislosť finančníkov s politikmi.⁸⁸ Túto sieť

---

⁸⁷ Radičová, Iveta: Sloboda je krásna vec, ale „prachy si za ňu nekúpiš“. Bratislavský inštitút humanizmu [online]. 1. marec 2014. Dostupné z http://www.bisla.sk/sk/wp-content/uploads/2014/03/Radicova_1989_BIH-BISLA.pdf [cit. 14. apríl 2016].

⁸⁸ Radičová, Iveta, Lesná, Ľuba: *Krajina hrubých čiar*. 2013, s. 13-20.

nedokázali prerušiť ani dve reformné Dzurindove vlády, ktoré v zabehnutom systéme pokračovali, ani krátka vláda Ivety Radičovej, hoci si samotná premiérka boj proti korupcii, klientelizmu a za transparentnosť vo verejnom živote určila ako svoje priority. Smer-SD, dosadením vlastných ľudí na post generálneho prokurátora⁸⁹, špeciálneho prokurátora⁹⁰, prezidenta policajného zboru, Národnej kriminálnej agentúry (NAKA) tento systém podporuje a chráni, keďže z neho politicky aj ekonomicky profituje.

Kladne možno hodnotiť pokračujúcu proeurópsku orientáciu vlády, hoci jej predseda nikdy netajil osobnú blízkosť k Rusku a Vladimírovi Putinovi. To sa prejavilo napr. negatívnym postojom k sankciám EÚ voči Rusku, či návštevou Moskvy počas 40. výročia víťazstva nad fašizmom, kedy ostatní európski politici túto udalosť bojkotovali ako protest proti ruskej politike na Ukrajine.⁹¹ Vybočenie z proeurópskej politiky resp. vymedzenie sa proti určitým politikám EÚ nastalo až počas migračnej krízy, kedy vláda odmietla prijať navrhované povinné kvóty na prerozdelenie imigrantov. Avšak aj táto problematika ukázala dvojtvornosť Smeru-SD, ktorý síce doma ústami jej predsedu povinné kvóty razantne odmietal, dokonca vyjadroval značné radikálne postoje ako napr. „monitorovanie všetkých moslimov na území SR s cieľom zabrániť vzniku ucelenej moslimskej komunity“⁹², no poslanci EP za Smer-SD opakovane za povinné kvóty hlasovali. Taktiež za pozitívne možno konštatovať ústup tzv. maďarskej karty.

Nacionalistický tón, ktorý v minulosti vyvolával, však bol opäť počuť práve v otázke týkajúcej sa migračnej krízy. Pragmaticky si Smer-SD túto tému osvojil

---

⁸⁹ Na post generálneho prokurátora bol zvolený kandidát Smeru-SD Jaromír Čižnár, ako jediný kandidát na túto v roku 2013. Jeho voľba sa stala kontroverznou, keďže v roku 2011 bol za kandidáta na generálneho prokurátora zvolený Jozef Čentéš, ktorého však prezident Ivan Gašparovič odmietol vymenovať. Jaromír Čižnár je spolužiak a priateľ premiéra Roberta Fica.

⁹⁰ Na post špeciálneho prokurátora bol opätovne zvolený kandidát Smeru-SD Dušan Kováčik, ako jediný kandidát na túto funkciu v roku 2014. Túto funkciu zastával už od roku 2009. Dušan Kováčik ako špeciálny prokurátor zastavoval trestné stíhanie vo veci financovania SDKÚ-DS, keď strana vládla, ale aj keď bola v opozícii. Konfortne sa správal aj voči strane Smer-SD, keď zastavil trestné stíhanie v kauze nahrávky hlasu podobnému Robertovi Ficovi. Okrem iného stopol aj vyšetrovanie zmluvy, ktorú mali pred voľbami v roku 2002 podpísať podnikateľ Ľubomír Blaško a Fedor Flašík ako koordinátor volebnej kampane Smeru. Vyplývalo z nej, že si podnikateľ za 32 miliónov korún kúpil právo určiť svojich troch kandidátov na kandidačnej listine strany a obsadiť tri posty v riadiacich orgánoch štátnych spoločností.

⁹¹ Tóda, Mirek: Fico hovoril o Rusku u Putina len v dobrom. Sankcie by zrušil, propagandu v TV neriešil. *Denník N* [on-line]. 2. jún 2015. Dostupné z <https://dennikn.sk/149348/fico-u-putina-o-rusku-len-v-dobrom> [cit. 15. apríl 2016].

⁹² HNonline.sk: Fico reagoval na incident v Kolíne: Nechceme, aby niekto obťažoval naše ženy. *Hospodárske noviny* [on-line]. 7. január 2016. Dostupné z <http://dennik.hnonline.sk/slovensko/567354-fico-reagoval-na-incident-v-koline-nehceme-aby-niekto-obtazoval-nase-zeny-video> [cit. 16. apríl 2016].

a išiel s ňou aj do predvolebnej kampane so sloganom: „Chráňme Slovensko“. Nacionalizmus tak Smer-SD oportunisticke využíva v situáciach, kedy mu to môže prinášať politické body. Nejde o nič iné len o novú antagonickú líniu, ktorej cieľom je vytváranie nepriateľa voči ktorému je potrebné sa vymedziť.

Oportunistická a pragmatická flexibilita antagonizmu Smeru-SD nedovoľuje kategorizovať jeho populizmus, na základe Muddeho a Kaltwasserovej teórie, ani ako typický ľavicový (špecifický pre Latinskú Ameriku) ani ako pravicový (najmä krajne pravicový vyskytujúci sa v Európe)⁹³. Spája a mieša niektoré prvky jedného typu s druhým. Spočiatku vykazoval bližšie príbuzenstvo s latinsko-americkými odnožami ľavicového populizmu (sociálna inklúzia, ekonomické témy) zameraného najmä na tvrdé ekonomické opatrenia, ale aj korupciu dvoch Dzurindových vlád. Neskôr však mutoval a priberal aj naratív pravicových populistov (etnická a národnostná exklúzia, vyhradzovanie sa voči medzinárodným organizáciám) ako bola nacionalistická protimaďarská karta a po vypuknutí migračnej krízy protiutečenecká politika⁹⁴. Dôležitým aspektom populizmu, ako pripomína Francisco Panizza, je nenahraditeľné postavenie charizmatického lídra, čo osoba Roberta Fica bezvýhradne spĺňa.⁹⁵

Nacionalistickým populizmom strana preukázateľne vyvrátila svoju deklarovanú sociálno-demokratickú ideológiu (ktorá je len jej bezobsažným obalom) a viac pripomínala pravicových populistov zo západnej Európy. Strana sa počas celej svojej histórie, či už vo vláde, alebo v opozícii, správala skôr ako pragmatický subjekt bez zásadového, hodnotového zakotvenia a flexibilne dokázala lavírovať na vlnách populizmu a ohýbať svoje postoje podľa aktuálnych spoločenských situácií. Počas obdobia prvej a najmä druhej vlády sa však Smer-SD, napriek zachovaniu populistického naratívu zameraného na nižšie príjmové sociálne skupiny, stal súčasťou a hlavným reprezentantom skorumpovaného establishmentu voči ktorému začali zbroidť nové populistické subjekty.

Čo sa týka fenoménu populizmu na Slovensku, v skúmanom období došlo k paradoxnej situácii, kedy Smer-SD ako pragmaticko-populistická strana svojou nezodpovednou politikou, vysokou mierou korupcie, klientelizmu a až kleptokratickým spôsobom vládnutia, prispela k rastu krajne pravicovej,

---

⁹³ Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal. Op. cit., s.2 - 6.

⁹⁴ Tamtiež.

⁹⁵ Panizza, Francisco. Op. cit., s. 18-21. Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal. Op. cit., s. 6-7.

populistickej, antisystémovej strane ĽSNS Mariána Kotlebu. Takýto štýl vedenia politiky je podľa Panizzu jedným z najhlavnejších dôvodov rastu populistických síl.⁹⁶ Je to situácia kedy jeden druh populizmu sa vymedzuje voči druhému a rastie na jeho úkor. V tomto období začali rásť protestné strany ako OĽaNO a hnutie podnikateľa Borisa Kollára – Sme Rodina.

5.1 Pohyby na stredo-pravej scéne

Niekdajší líder pravice SDKÚ-DS skočil vo voľbách v roku 2012 s najhorším volebným výsledkom od jeho vzniku v roku 2000. Napriek deklarovanej snahe populárnej podpredsedníčky Lucii Žitňanskej uchádzať sa o predsednícke kreslo, strana skončila len s 6,09%. Mikuláš Dzurinda následne oznámil, že nebude kandidovať na post predsedu na najbližšom kongrese. O predsednícku stoličku sa tak uchádzala Lucia Žitňanská a predsedna Bratislavského samosprávneho kraja Pavol Frešo a Viliam Novotný. V máji roku 2012 bol na kongrese zvolený za predsedu strany Pavol Frešo. Ten oznámil úsilie zreformovať stranu a získať stratenú dôveru elektorátu SDKÚ-DS. V strane však začalo postupne dochádzať k osobným rozporom medzi predsedom a ostatnými členmi strany, čo vyústilo k odchodu všetkých poslancov SDKÚ-DS s výnimkou samotného predsedu. V roku 2014 stranu opustili jej samotní zakladatelia Mikuláš Dzurinda a Ivan Mikloš. Neskôr sa k nim pridali všetci zvyšní poslanci NR SR za SDKÚ-DS. Viliam Novotný neskôr s Evou Babitzovou založil v novembri 2014 nový politický subjekt – Šanca. Na konci volebného obdobia tak SDKÚ-DS v parlamentne zastupoval iba jej predseda. Vo všetkých prípadoch išlo o konflikty medzi Pavlom Frešom a odídenými poslancami. V prieskumoch verejnej mienky sa strana kontinuálne prepádala až na samotné dno. Klesajúca tendencia voličskej podpory sa odzrkadlila ako vo voľbách do VÚC v roku 2013, kde síce Pavol Frešo obhájil mandát predsedu Bratislavského samosprávneho kraja, tak aj v komunálnych voľbách v roku 2014 a vo voľbách do EP v roku 2014. Prepad SDKÚ-DS bol spôsobený jednak odchodom Ivety Radičovej, konfliktom medzi ňou a vtedajším vedením strany, kauzou Gorila a neschopnosťou zaujať voči tejto kauze vierohodný postoj, postupná ideologická vyprázdnenosť ako aj nízka sebareflexia oboch predsedov vyvodiť voči sebe osobnú zodpovednosť.

---

⁹⁶ Panizza, Francisco. Op. cit., s. 11-13.

Konzervatívci z KDH si vo voľbách 2012 polepšili iba minimálne. Zachovali si svoj stabilný konzervatívny, prevažne vidiecky elektorát s podporou 8,82%. Po neúspešných pokusoch bývalého ministra vnútra Daniela Lipšica o generačnú výmenu vedenia a funkcionárov KDH, v máji 2012 stranu opustil a v októbri 2012 založili hnutie NOVA (pod názvom Nová väčšina). Hoci spočiatku sa hnutiu v predvolebných prieskumoch darilo, dlhodobo však jej preferencie nedosahovali ani 5%. Situáciu nezvrátilo ani spojenie s odídcami zo strany SaS, ktorí založili občianske združenie Liberálna dohoda v máji 2013. Po vnútorných nezhodách hnutie NOVA v septembri 2014 opustili a následne založili novú liberálnu stranu - Slovenskú občiansku koalíciu (SKOK). Radoslav Procházka spočiatku založil platformu Alfa, ktorú sa snažil implementovať do programu KDH. Po neúspechu z hnutia v januári 2013 odišiel a transformoval Alfu do občianskeho združenia. Neskôr v roku 2014 kandidoval na post prezidenta SR. Vo voľbách skončil na treťom mieste a rozhodol sa tak tento volebný kapitál zúžitkovať založením vlastného politického subjektu. S bývalým poslancom za SDKÚ-DS Miroslavom Beblavým a exposlancom Mosta-Híd Andrejom Hrnčiarom v júni 2014 založili stranu Sieť. Napriek očakávaným prepadam preferencií po odchode trojice výrazných politikov na úkor ich nových strán si KDH si zachovávalo v priemere 7% voličskej podpory. Opozičná politika hnutia bola skôr nevýraznou. KDH dokonca hlasovalo spolu s vládny Smerom-SD o ústavnom zákone ochrany manželstva. Za výnimku možno považovať kauzu Váhostav, pri ktorej Smer-SD navrhol odvolať predsedu hnutia Jána Figeľa s postu podpredsedu parlamentu. Po tomto návrhu sa ako samotný predseda tak celé hnutie začalo jednoznačnejšie vymedzovať voči prípadnej budúcej koalícii so Smerom-SD.

Strane Most-Híd sa personálne rošády vyhli. Z poslaneckého klubu vystúpil iba Andrej Hrnčiar. Do strany v roku 2015 dokonca vstúpila bývalá podpredsedníčka SDKÚ-DS Lucia Žitňanská, ktorá bola v novej strane neskôr zvolená do rovnakej funkcie. Strana nezaznamenala žiadne väčšie úspechy v komunálnych voľbách, vo voľbách do VÚC ani v eurovoľbách. Opozičná politika strany nebola, na rozdiel od iných strán ako napr. SaS a OĽaNO, ktoré sa voči vláde vymedzovali najviac, Mostom-Híd vedená ofenzívne. Tento zdržanlivejší postoj voči Smeru-SD možno hodnotiť ako taktiku pre prípadnú budúcu spoluprácu po parlamentných voľbách 2016.

Všetky tri spomínané strany (SDKÚ-DS, KDH a Most-Híd) založili na začiatku volebného obdobia tzv. Ľudovú platformu. Jej zakladajúci členovia tento akt deklarovali ako vytvorenie stredo-pravej alternatívy voči vládnemu Smeru-SD. Platforma však nefungovala podľa predstáv ich zakladateľov a častokrát nebola schopná sa dohodnúť na jednotnom postupe. V regionálnych voľbách 2013 sa strany nedokázali dohodnúť a nakoniec KDH a Most-Híd v niektorých prípadoch uzavreli dohody aj so Smerom-SD. Taktiež sa nedokázali strany platformy dohovoriť na spoločnom prezidentskom kandidátovi, pričom SDKÚ-DS napriek deklarovanej podpore Pavlovi Hrušovskému podporila aj iných kandidátov. Platforma definitívne zanikla v marci 2014 vystúpením strany Most-Híd. Ľudová platforma trpela ideovou a personálnou vyprázdnenosťou a bola skôr zúfalým prejavom troch upadajúcich strán, ktoré tvorili základ bývalých pravicových vlád Mikuláša Dzurindu a Ivety Radičovej (v Dzurindových kabinetoch to bolo SMK namiesto Mosta-Híd) ako akcieschopnou alternatívou.

SaS, ktoré stratilo v parlamentných voľbách 2012 viac ako polovicu svojich voličov, sa potácala aj s vnútornými problémami. V decembri 2012 ohlásil kandidatúru na predsedu SaS poslanec strany Jozef Kollár. Na kongrese strany v marci 2013 bol za predsedu strany zvolený Richard Sulík. Neúspešný kandidát na predsedu a skupina jeho podporovateľov následne stranu opustil oznámili, že zakladajú občianske združenie Liberálna dohoda. Tá sa o mesiac neskôr spojila s hnutím NOVA Daniela Lipšica. Avšak po interných konfliktov v septembri 2014 z hnutia odišli. Následne, v novembri 2014, založili stranu SKOK, ktorá sa definovala ako liberálno-občianska strana. Rozdelená pravicová scéna tak pokračovala v atomizovaní a trieštiť sa začal aj jej liberálna časť elektorátu. SaS nezaznamenala významne pozitívne výsledky ani v komunálnych ani v regionálnych voľbách. Pre SaS ako aj Most-Híd voľby do Európarlamentu v roku 2014 boli ich prvými a obe strany získali po jednom mandáte. Za SaS kandidoval jej predseda Richard Sulík, ktorý sa tak stal europoslancom. Strana sa dlhodobo nachádzala v prieskumoch verejnej mienky na hranici 5%, pričom strane až do samotných volieb hrozilo, že nezíska potrebný počet hlasov na vstup do NR SR. Strana sa postupne ideovo centralizovala a po vypuknutí migračnej krízy začala používať (hlavne Richard Sulík) populistický naratív a zvýšil skepticizmus voči niektorým politikám EÚ.

Hnutie OĽaNO ako jediné mohlo považovať výsledky svojej strany v parlamentných voľbách 2012 za uspokojivé. Ziskom 8,55% sa strana umiestnila na treťom mieste za Smerom-SD a KDH a prebehla nielen svoju bývalú materskú stranu SaS, ale aj Most-Híd a SDKÚ-DS. Štyria kandidáti, ktorí boli v predošlých voľbách na posledných miestach kandidátky SaS sa vďaka preferenčným hlasom dostali opäť z posledných miest na prvé štyri miesta kandidátky. Tieto príklady poukazujú na nie zanedbateľný význam a silu preferenčných hlasov, ktorými volič disponuje.⁹⁷ Napriek tomu, že samotná strana je skôr voľným združením poslancov, ktorí nie sú viazaní straníckymi príkazmi, nevyhli sa odchody ani jej.

Po prevalení predraženého nákupu CT prístroja do Piešťanskej nemocnici nominantmi Smeru-SD s prepojením na bývalú firmu predsedu parlamentu Pavla Pašku, začal Alojz Hlina spolu s Igorom Matovičom, Danielom Lipšicom a Richardom Sulíkom organizovať verejné protestné zhromaždenia. Pod verejným tlakom nakoniec sa svojich funkcií vzdali ako Pavol Paška, tak podpredsedníčka NR SR Renáta Zmajkovičová, ktorá bola predsedníčkou dozornej rady nemocnice. Štvorica sa neoficiálne nazývala „Mladé pušky“ a predstavovala prvú potentnú opozíciu voči vládnej strane. Štvorica pokračovala v organizovaní tlačových konferencií k rôznym kauzám a začala sa tak črtiť možnosť spájania stredo-pravých síl. Zatiaľ čo Alojz Hlina sa rozhodol pokračovať samostatne, Igor Matovič, Daniel Lipšic a Richard Sulík začali rokovať o možnej predvolebnej koalícii. K tomuto kroku viedli do veľkej miery nízke preferencie SaS a hnutia NOVA, ktorým reálne hrozilo prepadnutie hlasov. Strana SaS sa napokon rozhodla pre riskantný krok, a to samostatný postup do parlamentných voľbách. Podmienkou Richarda Sulíka totiž bolo postavenie vierohodného lídra na čelo spoločnej koalície mimo týchto strán.

Hnutia OĽaNO a NOVA sa v júni 2015 rozhodli pre jednotný postup do nadchádzajúcich parlamentných voľbách. Hnutie OĽaNO pribralo na svoju kandidátku 35 členov hnutia NOVA a zmenilo svoj názov na OĽaNO-NOVA. Hoci predsedom hnutia ostal Igor Matovič, subjekty sa však nezlúčili. OĽaNO sa počas štyroch rokov redefinovalo z antiestablishmentovej strany na protikorupčné hnutie a spojením s Danielom Lipšicom dalo tomuto vymedzeniu aj hmatateľný rozmer. Hnutie však, ako už bolo spomenuté, vykazuje znaky jednak populizmu svojou dichotómiou

---

⁹⁷ Spáč, Peter: *Tichý hlas voličov. Preferenčné hlasovanie v slovenských parlamentných voľbách*. 2013, s. 156-158.

antagonického rozdeľovania spoločnosti na „skorumpované politické elity“ (najmä Smer-SD a SNS) a „slušných, obyčajných ľudí“⁹⁸, tak aj protestnej strany, ktorá síce nebojuje priamo proti demokratickému systému, ale naopak proti jej deformáciám (oligarchizácia a kleptokracia) avšak stranícky systém polarizuje.⁹⁹

Radoslav Procházka po neúspešnej snahe presadiť program svojej platformy Alfa v rámci KDH, vo februári 2013 z hnutia odišiel a založil rovnomené občianske združenie. V júni 2013 oznámil svoje rozhodnutie kandidovať do prezidentských volieb v roku 2014. Do druhého kola sa so ziskom 21,2 % platných hlasov nedostal, a celkovo skončil tretí. V júni 2014 založili novú stranu – Sieť, ktorá už v prvých prieskumoch skončila druhá a stával sa z nej neformálny lídra pravice. Strana rovnako ako jej predseda od začiatku vystupovali odvážne a sebavedomo s rozsiahlymi víziami a návrhmi reforiem. V júli 2014 však bola zverejnená zostrihaná zvuková nahrávka medzi Radoslavom Procházkom a Igorom Matovičom, ktorú vyhotovil predseda hnutia OĽaNO. V nej mal Radoslav Procházka pred prezidentskými voľbami v roku 2014 od Igora Matoviča žiadať uverejnenie reklamy v regionálnych novinách bez faktúry s cieľom vyhnúť sa platbe DPH. Predseda Sieťe opakovane vyzval Igora Matoviča, aby zverejnil celú nahrávku, pretože v doteraz nezverejnenej časti sa jasne vyjadril, že nechce byť nikomu nič dlžný a nemá čo skrývať. V máji 2015 prenikla na internet neskrátená viac ako hodinová nahrávka rozhovoru. Radoslav Procházka v nej žiada predsedu OĽaNO o zľavu na inzerciu a umiestnenie inzerátu na lukratívnejšiu zadnú stranu novín. Viackrát sa téma zvrtnie na platenie faktúry, kde Igor Matovič nepriamo nabáda Radoslava Procházku k plateniu časti faktúry bez DPH. Ten takú možnosť neodmieta, jej samotné okolnosti nastavuje priamo Igor Matovič. Hoci predseda OĽaNO najprv tvrdil, že o rozhovore s Radoslavom Procházkom nemá žiaden dôkaz, neskôr priznal, že si celý rozhovor nahral a časť rozhovoru nakoniec unikla do médií. Voči Radoslavovi Procházkovi bolo vznesené aj obvinenie z trestného činu krátenia dane a poistného v štádiu prípravy, ktoré neskôr prokuratúra zastavila.¹⁰⁰ Strane ako aj osobe Radoslava Procházku celá aféra výrazne poškodila a strana v predvolebnom období oscillovala na 10%. Sieť a jej predseda však neskrývali ambície stať sa novým lídrom stredo-

⁹⁸ Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal. Op. cit., s.5.

⁹⁹ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s.23-28.

¹⁰⁰ Filo, Jakub: Prieskum Polis: Matovič verzus Procházka: Na webe je nezostrihaná nahrávka. *Aktuality.sk* [online]. 3. máj 2015. Dostupné z <http://www.aktuality.sk/clanok/275222/matovic-verzus-prochazka-na-webe-je-nezostrihana-nahravka> [cit. 22. apríl 2016].

pravej scény s prevziať rozhodujúcu zodpovednosť za riadenie krajiny po voľbách 2016. Ideologicky sa profilovala ako reformná strana, ktorá usilovala osloviť najmä elektorát SDKÚ-DS, sklamaných voličov a prvovoličov.

Jednou z posledných strán, ktoré vznikli pred parlamentnými voľbami v roku 2016 je hnutie Sme rodina – Boris Kollár (pôvodne Strana občanov Slovenska fungujúca od roku 2011). V novembri 2015, krátko pred dátumom odovzdávania kandidátok do parlamentných volieb, stranu prevzal podnikateľ Boris Kollár, ktorý ju premenoval a stal sa jej predsedom. Ide o klasický populistický projekt založený na vlne spoločenského trendu odporu voči establishmentu, ktorý začal zosilňovať najmä po prevalení kauzy Gorila. Nejde však výlučne o slovenský fenomén, ale podobné tendencie sú viditeľné nie len v postkomunistických štátoch strednej Európy, ale aj v krajinách s dlhoročnou demokratickou tradíciou. Boris Kollár do volieb vstupoval so sloganom: „Môžete mi veriť, nie som politik“. Ide o podobný typ populizmu ako pri hnutí OĽaNO, ktorý kritizuje zdiskreditované politické elity, hlásajúc to, že práve oni sú tí, ktorí reprezentujú záujmy bežných ľudí marginalizovaných zo strany elít, že nie sú politici resp. nie sú ako „štandarní politici“.¹⁰¹ Hnutie vykazuje aj znaky krajne pravicového populizmu najmä kritikou EÚ a protiimigrantskou rétorikou. Strana na rozdiel o ĽSNS však nie je za vystúpenie Slovenska z EÚ. Taktiež spĺňa kritéria protestnej strany, podobne ako OĽaNO.¹⁰²

Napriek nedostatku času a sa opozičné strany nedokázali zjednotiť a častokrát dochádzalo k vzájomným konfliktom. Pretrvávali osobné animozity, neustále si pripomínanie starých chýb a obviňovanie z pádu Radičovej vlády. Hoci vládna strana svojou povahou a štýlom riadenia štátu vytvárala takmer dokonalé podmienky na integráciu stredo-pravých síl, dochádzalo k pravému opaku. Štiepeniu sa s výnimkou strany Most-Híd nevyhla žiadna pravicová parlamentná strana a zo zvyšných strán (SDKÚ-DS, KDH, SaS) sa postupne sformovali ďalšie štyri (NOVA, Sieť, SKOK, Šanca).¹⁰³ Založenie a krátke trvanie tzv. Ľudovej platformy len odzrkadľovalo neschopnosť spolupracovať, dodržiavať dohody ako aj ponúkať alternatívu. K jedinej synergii došlo iba medzi hnutiami OĽaNO a NOVA. Toto spojenie však bolo viac podmienené nízkymi preferenciami hnutia NOVA. K istým

¹⁰¹ Panizza, Francisco. Op. cit., s. 18-21. Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal. Op. cit., s. 6-7.

¹⁰² Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 23-28.

¹⁰³ Bývalý poslanci z hnutia OĽaNO nezaložili žiadny nový politický subjekt s výnimkou Alojza Hlinu, ktorý však so svojou stranou Občania nekandidoval v parlamentných voľbách, ale bol po vstupe do poslaneckého klubu KDH aj na jej kandidátnej listine.

úvahám o možnom spájaní došlo aj medzi stranami KDH, Most-Híd a Siet', avšak strana Radoslava Procházku sa rozhodla ísť do volieb samostatne a prezentovať sa ako strana, ktorá predstavuje novú generáciu politikov. Strany KDH a Most-Híd odmietli podpísať deklaráciu o odmietnutí povolebnej spolupráce so Smerom-SD, ktorú spísali a signovali strany SaS a OĽaNO-NOVA.

5.2 Voľby do samosprávnych orgánov VÚC v roku 2013

5.2.1 Výsledky volieb

V dňoch 9. a 23. novembra 2013 sa uskutočnili voľby do orgánov samosprávnych krajov. V prvom kole si občania zvolili 408 poslancov krajských zastupiteľstiev predsedov troch samosprávnych krajov (Trenčianskeho, Žilinského a Prešovského). V ostatných samosprávnych krajoch boli predsedovia zvolení v ďalšom kole. Volebná účasť bola 20,11% v prvom kole, zatiaľ čo v druhom kole prišlo voliť iba 17,29% oprávnených voličov. Volebná účasť tak oproti predošlým voľbám klesla.

Vo voľbách najúspešnejšie dopadol Smer-SD, ktorý získal 175 mandátov poslancov krajských zastupiteľstiev a polepšila si tak až o 40 poslancov. Strana kandidovala vo väčšine prípadov sama (získala 118 mandátov), avšak v Nitrianskom a Banskobystrickom kraji vytvorila koalíciu s KDH (získala 57). Opozičné stredopravé strany (SDKÚ-DS, KDH, Most-Híd, SaS, NOVA, SMK, OKS v rôznych kombináciách) ktoré vo väčšine krajov vytvorili spoločné koalície, získali spolu 137 poslaneckých mandátov, čím si pohoršila o 18 mandátov. SNS kandidovala sama a získala 5 poslaneckých kresiel. Ostatné kandidujúce strany získali v dokopy 18 mandátov. Úspech zaznamenali aj nezávislí kandidáti, ktorí dovedna dosiahli 73 mandátov, teda o 18 mandátov viac ako v roku 2009. Voľby poukázali na pokračujúci rast Smeru-SD ako aj stagnáciu stredo-pravých strán a rastúcu popularitu kandidátov, ktorí sa nehlásili k žiadnej politickej strane.

Voľby sú pre prácu z hľadiska skúmania populizmu relevantné najmä pre úspech krajne pravicového kandidáta Mariána Kotlebu z ĽSNS. Jeho zvolenie za predsedu Banskobystrického SK bol prvý úspechom tejto antisystémovej a extrémistickej strany.

5.2.2 Vzostup Mariána Kotlebu

O najväčší rozruch sa postarali voliči Banskobystrického kraja, ktorí do druhého kola poslali krajne pravicového kandidáta zo strany Ľudová strana Naše Slovensko (ĽSNS) Mariána Kotlebu proti kandidátovi Smeru-SD, KDH, SMK a ĽS-HZDS Vladimírovi Maňkovi. V druhom kole zvíťazil Marián Kotleba so ziskom 49,47% hlasov.

Zaujímavé zhrnutie kontinuálneho rastu volebnej podpory Mariána Kotlebu a jeho strany poskytol po regionálnych voľbách politológ Grigorij Mesežnikov. Uvádza, že za lídra ĽSNS ako kandidáta na funkciu primátora Banskej Bystrice hlasovalo v roku 2010 v komunálnych voľbách 848 voličov. V parlamentných voľbách 2010 na celom Slovensku volilo ĽSNS 33 724 voličov, z toho 6628 v Banskobystrickom kraji. V parlamentných voľbách 2012 táto strana získala spolu 40 460 hlasov, z toho v Banskobystrickom kraji 7738. Zatiaľ to teda vyzeralo tak, že zhruba pätina elektorátu ĽSNS pochádzala z Banskobystrického kraja. V prvom kole regionálnych volieb 2013 získal Kotleba ako kandidát na župana 26 251 hlasov, pričom v samotnej Banskej Bystrici ho podporilo 4098 voličov. Za poslanca krajského zastupiteľstva bol zvolený hlasmi 6397 obyvateľov mesta.

Nárast podpory lídra ĽSNS bol v týchto voľbách v porovnaní s rokom 2010 v absolútnom vyjadrení niekoľkonásobný a je o to pozoruhodnejší, že bol dosiahnutý vo voľbách s nižšou účasťou (24,5 % v roku 2013 v porovnaní so 45 % v komunálnych voľbách 2010). Aj keby platilo, že nie všetci voliči, ktorí podporili Mariána Kotlebu v regionálnych voľbách 2013, sú zároveň voličmi ĽSNS a keby nemuselo platiť pravidlo, že pätina voličov tejto strany pochádza z Banskobystrického kraja, je celkom možné, že by túto stranu v parlamentných voľbách podporilo niekoľkonásobne viac voličov než vo voľbách 2012. Ak by však pomer medzi Banskou Bystricou a zvyškom Slovenska vo volebných ziskoch ĽSNS zostal zachovaný (čiže v ostatných krajoch by ĽSNS podporilo štyrikrát toľko voličov ako v kraji Banskobystrickom), mohla by Kotlebova strana získať v celej krajine až 130 tisíc hlasov, čo by pri volebnej účasti porovnateľnej s účasťou v parlamentných voľbách 2012 mohlo stačiť na vstup do parlamentu.¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ Mesežnikov, Grigorij: Xenofóbia na vzostupe. *Inštitút pre verejné otázky* [on-line]. 15. november 2013. Dostupné z <http://www.ivo.sk/7234/sk/publicistika/xenofobia-na-vzostupe> [cit. 22. apríl 2016].

Podľa sociológa Martina Bútoru 70 tisíc voličov, ktorí odovzdali svoj hlas Mariánovi Kotlebovi neboli iba sympatizanti extrémizmu, ale najmä frustrovaní občania, ktorí sa cítia byť marginalizovaní a nespokojní s pomermi v spoločnosti. „Ak nenájdu odpovede v štandardnom straníckom prostredí, budú sa čoraz viac obracať inde. Pri nedostatku historickej pamäti tak môžu odmietnuť nielen celú politickú triedu, ale aj demokraciu.“¹⁰⁵

5.2.3 História Ľudovej strany Naše Slovensko

Marián Kotleba začal svoju politickú kariéru v roku 2003, kedy sa stal predsedom krajne nacionalistickej organizácie Slovenská pospolitosť. Do širšieho povedomia verejnosti sa dostala vďaka pochodom v uniformách polovojských jednotiek Hlinkových gárd z obdobia druhej svetovej vojny. Slovenská pospolitosť z ideologického hľadiska kombinovala prvky extrémneho nacionalizmu, rasizmu, antisemitizmu, neofašizmu a niektoré prvky neonacizmu. Medzi rokmi 2004 a 2005 sa pokúsila o vytvorenie politickej strany s rovnakým názvom avšak Najvyšším súdom bola rozpustená pre jej otvorene antidemokratický program. Jednotlivcom z rozpustenej strany Slovenská pospolitosť však bolo umožnené zúčastniť vo voľbách na kandidátnej listine inej krajne pravicovej strany s názvom Slovenská ľudová strana (SĽS), ktorá však nezaznamenala výrazný úspech.¹⁰⁶

V roku 2008 Slovenská pospolitosť z pragmatických dôvodov zmenila svoju stratégiu od oslavovania prvého vojnového Slovenského štátu a jeho fašistického režimu a začala sa sústreďovať na prezentovanie silných protirómskych postojov, čo im prinieslo širšiu pozornosť a úspech u slovenskej verejnosti. V roku 2009 Marián Kotleba po prvýkrát kandidoval vo voľbách do VÚC na pozíciu predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja. Jeho kampaň sa vyznačovala protirómskou rétorikou, ktorej už v tomto čase venovali významnú pozornosť aj médiá. V samotných voľbách potom Marián Kotleba získal takmer 14 tisíc hlasov, čo tvorilo o niečo viac ako 10% zúčastnených voličov.¹⁰⁷

Politická strana ĽSNS bola vytvorená v roku 2009 a na jej čele stál Marián Kotleba. Pôvodne bola táto strana založená pod názvom Naše Slovensko, ktorá

---

¹⁰⁵ Bútor, Martin: Banskobystrický budiček. *Inštitút pre verejné otázky* [on-line]. 25. november 2013. Dostupné z <http://www.ivo.sk/7235/sk/publicistika/banskobystricky-budicek> [cit. 22. apríl 2016].

¹⁰⁶ Nociar, Tomáš: Right-Wing Extremism in Slovakia. *Friedrich-Ebert-Stiftung* [on-line]. 10. november 2012. Dostupné z <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/09567.pdf> [cit. 22. apríl 2016].

¹⁰⁷ Tamtiež.

vznikla zo strany s názvom Strana priateľov vína. ĽSNS v porovnaní so Slovenskou pospolitosťou zjemnila svoju rétoriku a pokúša sa identifikovať ako strana založená na národných a kresťanských princípoch. Hlavnou agendou ako aj mobilizačným nástrojom však naďalej zostala výrazná protirómska rétorika. Rómov nazýva „cigánskymi parazitmi“, zneužívajúcimi sociálny systém a pod. Strana predstavuje klasický prípad krajne pravicového populizmu. Naratív strany je založený na antagonickom polarizovaní spoločnosti na „slušných, bielych, občanov“ a „neprispôsobivých cigánov“ ako aj „skorumpované politické elity“, ktorých záujmy zastupujú kúpené, mainstreamové médiá. Strana sa tak stavia do role „ochrancov slušných ľudí“, zdôrazňuje zákon a poriadok, paternalizmus ako aj šovinizmus.¹⁰⁸

ĽSNS predstavuje klasický Sartoriho prípad antisystémovej strany, ktorá spochybňuje legitimitu liberálnej demokracie a usiluje o zmenu celého politického systému v duchu ideológie, ktorú vyznáva.¹⁰⁹ Spochybňovaním politického systému – ideológie liberálnej demokracie, trhového hospodárstva, členstva v EÚ a NATO napĺňa Capocciaho znaky jednak ideologickej antisystémovosti¹¹⁰ a kritikou stranického systému, ktorý polarizuje aj znaky relačnej antisystémovosti.¹¹¹ Ide o typickú antisystémovú stranu naplňajúcu oba definičné rámce antisystémovosti.¹¹² Okrem antisystémovosti je aj klasickou európskou krajne pravicovou populistickou stranou na základe Muddeho a Kaltwasserovho konceptu, ktorá rozdeľuje spoločnosť podľa vzorcov sociálnej exklúzie a etnickej identity.¹¹³ Strana tiež poskytuje ľuďom nejakú formu nádeje a vieru v zmenu celého systému voči ktorému rastie spoločenská nedôvera. Ide však o demagogické a nereálne predpoklady a neprijateľné mechanizmy vylúčenia, kde xenofóbia hrá ústrednú úlohu.¹¹⁴ Súperi sú definovaní ako v morálnej rovine ako „tí zlí“ nepriatelia, nie ako politickí protivníci. Tými nepriateľmi sú Rómovia, imigranti, politickí elity, medzinárodné organizácie ako EÚ a NATO, USA, mimovládne organizácie, médiá a pod.

---

¹⁰⁸ Nociar, Tomáš: Right-Wing Extremism in Slovakia. *Friedrich-Ebert-Stiftung* [on-line]. 10. november 2012. Dostupné z <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/09567.pdf> [cit. 22. apríl 2016].

¹⁰⁹ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 137-138.

¹¹⁰ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 18-21.

¹¹¹ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 13-18.

¹¹² Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 23-28.

¹¹³ Mudde, Cas, Kaltwasser, Rovira Cristóbal. Op. cit., s. 2.

¹¹⁴ Mouffe, Chantal. Op. cit., s. 56.

5.3 Komunálne voľby v roku 2014

Dňa 15. novembra 2014 sa na Slovensku uskutočnili voľby do obecných a mestských zastupiteľstiev, primátorov miest a starostov obcí. Volebná účasť bola 48,34%. Dlhodobo udržiavanou volebnou účasťou tesne pod hranicou 50 percent demonštrujú občania pomerne vysokú dôležitosť komunálnych volieb. Účasť v komunálnych voľbách je síce zhruba o 10 percent nižšia ako v parlamentných voľbách, ale je zhodná s účasťou v prezidentských voľbách a omnoho vyššia než účasť vo voľbách orgánov samosprávnych krajov a voľbách do Európskeho parlamentu. Vo volebnom správaní občanov pri výbere zástupcov do samosprávnych orgánov sa podľa politológa Grigorija Mesežnikova, výraznejšie prejavili prvky kontinuity než prvky zmeny.¹¹⁵

Najviac kresiel primátorov a starostov ako aj poslancov mestských a obecných zastupiteľstiev získali opäť nezávislí kandidáti. Na druhom mieste skončil Smer-SD. V oboch prípadoch došlo k výraznému navýšeniu počtu starostov ako aj poslancov mestských a obecných zastupiteľstiev. Kandidáti opozičných strán si mierne pohoršili, čo odzrkadľovalo dlhodobý trend poklesu ich podpory v prospech kandidátov bez straníckej príslušnosti. Strany KDH ako Most-Híd v niektorých prípadoch uprednostnili koalíciu so Smerom-SD pred spojením sa s ostatnými stredopravými subjektmi. Hoci v komunálnej politike do značnej miery platia iné zákonitosti ako v politike celoštátnej, výsledky vyjadrili nálady, ktoré v spoločnosti panovali. Sklamanie a frustrácia stredo-právého voličstva sa premietla v uprednostnení nezávislých kandidátov pred kandidátmi pravicových strán.

Ako uvádza analytička Oľga Gyárfášová a politológ Grigorij Mesežnikov nárast voličov k hlasom pre ľudí mimo politických strán spôsobilo predovšetkým znechutenie z politických strán a zabehaných politikov, ktorí nedokázali riešiť problémy bežných ľudí. Vo väčších mestách, občianskych a nezávislých kandidátov volili najmä voliči, ktorí skôr inklinujú k opozičným stranám, prípadne k názorovému prúdu, ktorý nemá politickú reprezentáciu. Predovšetkým išlo o liberálne uvažujúcich ľudí, ktorým sú blízke aj hodnoty ľudských práv, ochrany životného prostredia, efektívneho riadenia štátu a pod. Strana Smer-SD síce nesie prívlastok sociálno-

---

¹¹⁵ Mesežnikov, Grigorij: Komunálne voľby 2014: fakty a kontexty. *Inštitút pre verejné otázky* [on-line]. 18. november 2014. Dostupné z <http://www.ivo.sk/7581/sk/aktuality/ivo-komentuje-priebeh-a-vysledky-komunalnych-volieb> [cit. 23. apríl 2016].

demokratická, ale časť agendy, ktorá je pre takto profilovanú stranu typická, nereprezentuje, či dokonca popiera. Spojenectvo s KDH v otázke kultúrno-etických hodnôt poukazuje na značne konzervatívny profil slovenských sociálnych demokratov a jeho zvláštne sklbenie s ľavicovosťou v ekonomických otázkach. Opozičné stredo-pravé strany v dôležitých hodnotových otázkach ponúkajú najmä konzervatívne riešenia. I keď tieto otázky nie sú možno na komunálnej úrovni rozhodujúce, občianski kandidáti ponúkli istému typu voličov vhodnú alternatívu nielen v zmysle politickej zmeny, ale aj ideovej blízkosti. Navyše, väčšina opozičných strán čelila nielen kríze dôvery voličov, ale aj kríze vlastnej identity.¹¹⁶

---

¹¹⁶ Gyárfášová, Oľga, Mesežnikov, Grigorij: Komunálne voľby 2014 – účet pre politické strany. *Inštitút pre verejné otázky* [on-line]. 12. december 2014. Dostupné z <http://www.ivo.sk/7581/sk/aktuality/ivo-komentuje-priebeh-a-vysledky-komunalnych-volieb> [cit. 23. apríl 2016].

6 Prezidentské voľby v roku 2014

Voľba prezidenta SR v roku 2014 bola v poradí štvrtou priamou voľbou hlavy štátu na Slovensku. Uskutočnila sa 15. a 29. marca 2014. Celkovo sa úrad prezidenta uchádzalo štrnásť kandidátov, menovite: Robert Fico, Andrej Kiska, Radoslav Procházka, Milan Kňažko, Gyula Bárdos, Pavol Hrušovský, Helena Mezenská, Ján Jurišta, Ján Čarnogurský, Viliam Fischer, Jozef Behýl, Milan Melník, Jozef Šimko a Stanislav Martinčko.

6.1 Kandidáti a ich kampaň

6.1.1 Andrej Kiska

Ako prvý svoj zámer kandidovať na post hlavy štátu vyjadril podnikateľ a filantrop Andrej Kiska v lete 2012 a definitívne tento krok potvrdil na jeseň. Ten v dovtedajšej slovenskej politike nefiguroval a do súťaže tak vstupoval ako osoba bez akýchkoľvek politických skúseností. Na jeho kandidatúru reflektovali aj viaceré pravicové strany, avšak ani jedna z nich mu nevyslovila formálne podporu. Najviac pozitívne sa k jeho kandidatúre stavala strana SaS. Verejnosti bol prakticky neznámy a tí, ktorí jeho meno poznali, ho nespájali s verejným životom, ale s podnikaním a filantropiou. Z tohto dôvodu začal kampaň ako prvý, na začiatku ktorej sa snažil predstaviť širokej verejnosti najmä prostredníctvom billboardov.

Ostrý štart jeho kampaň nabrala v marci 2013, teda rok pred riadnymi voľbami. Na tlačovej konferencii, kde prvý raz vystúpil ako kandidát, sa kriticky vymedzil voči Robertovi Ficovi, ktorého kandidatúru na prezidenta predpokladal. Podľa neho premiér nezvládal riešiť hospodárske problémy v krajine a jeho predpokladanú kandidatúru označil za útek pred zodpovednosťou. Sám seba označil za nezávislého kandidáta, opakovane zdôraznil, že nie je politik a vyzdvihol svoje skúsenosti s podnikaním a zamestnávaním ľudí. Podľa neho štát nezvládal boj s chudobou, zlyhávajúci systém zdravotnej starostlivosti a narastajúcu korupciu. Zároveň predstavil svoje skúsenosti z charitatívnej činnosti, pričom rozhodnutie politicky sa angažovať, vysvetlil ako dôsledok týchto negatívnych skúseností.

Od momentu, kedy ohlásil kandidatúru Robert Fico sa hlavnou otázkou kampane stalo, kto spolu s ním postúpi do druhého kola. Hlavnými súpermi Andreja Kisku v tejto fáze tak boli predovšetkým ostatní kandidáti, a nie samotný premiér. To

znamenal, že posolstvá kampane museli byť cielené na rozličné skupiny voličov, teda okrem tých, ktorým mohol byť sympatický jeho osobný príbeh, to boli aj tí, ktorí politikou skôr sklamaní a napokon aj tí, ktorí primárne hľadali alternatívu voči favoritovi volieb Robertovi Ficovi. Všetkým týmto skupinám Kiskova kampaň venovala náležitú pozornosť.

O priazeň voličov sa uchádzal aj kritickým postojom k vláde a predsedovi Smeru-SD ako dôveryhodná alternatíva voči Robertovi Ficovi. Stabilite, ktorú ponúkal Smer-SD kontrolou všetkých troch najvyšších ústavných funkcií kontroval tým, že prezident musí vytvárať vláde protiváhu. Andrej Kiska tiež spomínal potrebu „deharabinizácie“ slovenskej justície a tvrdil, že ako prezident by využil svoje ústavné právo a nevymenoval by Štefana Harabina za predsedu Najvyššieho súdu SR ani v prípade, že by bol Súdnou radou zvolený.¹¹⁷

Andrej Kiska musel počas kampane čeliť aj atakom v podobe anonymnej antikampane necelé dva týždne pred prvým kolom. Do domácností po celom Slovensku neznáme osoby rozširovali tlačené správy, v ktorých Andreja Kisku obviňovali z úžerníctva a príslušnosti k scientologickej sekte. Taktiež bol obviňovaný, že zbohatol na základe podvodov na svojich klientoch. Podľa zistení denníka SME bola zadávateľom objednávky na tlač firma s neidentifikovateľným vlastníkom, ktorá mala zadať aj tlač letákov podporujúcich kandidatúru Roberta Fica.¹¹⁸ Andreaj Kiska blízkosť k scientológom poprel, aj keď priznal, že jedna z prednášok, ktoré o podnikaní mal, bola organizovaná spoločnosťou napojenou na scientológov a osoba, ktorá ju organizovala, mu vydala knihu, avšak o ich náboženskom pozadí nevedel.¹¹⁹ Výhrady voči Andreajovi Kiskovi zo strany jeho súperov boli rôzne. Zatiaľ čo opoziční kandidáti vyjadrovali pochybnosti jeho schopnostiach viesť vysoký politický úrad a tvrdili, že jeho politické postoje nie sú známe, Robert Fico v závere kampane a aj priamo v záverečných televíznych debatách priamo opakoval argumenty, ktoré zazneli v anonymnej antikampani. Premiér tiež zdôrazňoval, že víťazstvom Andreja Kisku by došlo k nestabilite

---

¹¹⁷ Rybář, Marek, Spáč, Peter, Voda, Petr: *Prezidentské voľby na Slovensku v roku 2014*. 2010, s. 55-59.

¹¹⁸ Burčík, Matúš, Kern, Miroslav: Letáky za Fica a proti Kiskovi išli jedným smerom. *Denník SME* [on-line]. 18. marec 2014. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7140780/letaky-za-fica-a-proti-kiskovi-isli-jednym-smerom.html> [cit. 25. apríl 2016].

¹¹⁹ Piško, Michal, Kern, Miroslav: Slovom prezidentskej kampane je scientológia. *Denník SME* [on-line]. 18. marec 2014. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7139900/slovom-prezidentskej-kampane-je-scientologia.html> [cit. 25. apríl 2016].

a konfliktom medzi prezidentom a vládou, ako to bolo v prípade bývalého predsedu vlády Vladimíra Mečiara a exprezidenta Michala Kováča.

6.1.2 Robert Fico

Robert Fico oznámil svoju kandidatúru na špeciálnej udalosti, ktorú na túto príležitosť zvolal a na ktorú boli pozvaní členovia vlády, poslanci NR SR za Smer-SD, predstavitelia diplomatických zborov zastúpených na Slovensku a médiá. Vo svojom prejave uviedol, že je povinnosťou vládneho Smeru-SD nominovať silného kandidáta na prezidenta a garantovať tým politickú stabilitu na Slovensku.

Smer-SD však bol pred prezidentskými voľbami v paradoxnej situácii, keďže v prípade Ficovho úspechu v prezidentských voľbách, by došlo k bezprecedentnému stavu, kedy by do funkcie prezidenta bol zvolený úradujúci predseda vlády. Smer-SD navyše v parlamentných voľbách v roku 2012 dosiahol rekordný zisk 44,41% hlasov a dokázal vytvoriť jednofarebnú vládu. Znamenalo by to tiež povinnosť uchádzať sa o opätovné vyslovenie dôvery „staro-novej“ vláde Smeru-SD s novým vedením v NR SR. Vláda ako aj jej predseda disponovali vysokou legitimitou, čo okrem iného nevylučovalo, že pre časť ich podporovateľov by presun premiéra k mocensky slabšej funkcii nemusel byť akceptovateľný. V prípade zvolenia Roberta Fica do prezidentského úradu by došlo k monopolizácii v obsadení navyšších štátnych orgánov jednou stranou.¹²⁰

Robert Fico odštartoval svoju prezidentskú kampaň videom, v ktorom hovorí ako vyrastal v katolíckej rodine a ako naňho za mlada vplývala katolícka viera.¹²¹ Vo volebnom videu však nespomínal svoju komunistickú minulosť a členstvo v KSČ. Podľa denníka SME, ktorý si z pražského archívu vyžiadal premiérovu prihlášku do komunistickej strany, boli súčasťou spisu aj posudky členov strany, v ktorých sa o Robertovi Ficovi píše ako o oddanom súdruhovi. Za prísneho ateistu sa vyhlásil samotný Robert Fico, keď sa v 80. rokoch uchádzal o členstvo vo vládnucej KSČ. Ku katolíckej viere sa v prihláške do KSČ nepriznal. „Zastávam prísne ateistické stanovisko,“ napísal v roku 1984 do životopisu, ktorý bol súčasťou prihlášky.¹²²

---

¹²⁰ K faktickej monopolizácii došlo už zostavením jednofarebnej vlády Smeru-SD v roku 2012, keďže funkciu prezidenta vykonával Ivan Gašparovič, ktorý kandidoval s podporou Smeru-SD a ktorý o sebe otvorene tvrdil, že je „akoby členom Smeru-SD“.

¹²¹ Benedikovičová, Mária: Fico sa vo videu spovedá, akým je katolíkom. Členstvo v KSČ vynechal. *Denník SME* [on-line]. 8. január 2014. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7060721/fico-sa-vo-videu-spoveda-akym-je-katolikom-clenstvo-v-ksc-vynechal.html> [cit. 26. apríl 2016].

¹²² Benedikovičová, Mária: Fico v prihláške do KSČ: Som prísny ateista. *Denník SME* [on-line]. 17. január 2014.

Dokumentuje to oportunistickú názorovú flexibilitu Roberta Fica, ktorou sa populisticky prispôsobuje aktuálnym náladám a spoločenským situáciám so snahou čo najviac rozšíriť svoj elektorát.

Počas veľkej väčšiny kampane pred prvým kolom volieb viedol Robert Fico prevažne pozitívnu kampaň a snažil sa skôr zdôrazňovať svoje prednosti a výhody. Situácia sa dramaticky zmenila tri dni pred prezidentskými voľbami, kedy v debate s čitateľmi denníka Nový čas obvinil kandidáta Andreja Kisku, že svoje peniaze zarobil úžerníctvom, zneužil charitu na vlastnú politickú propagáciu a z blízkosti k scientologickej sekte. Rovnaké argumenty použil aj v závere poslednej televíznej debaty, tesne pred volebným moratóriom. Na otázky, či on sám je ateistom alebo vyznáva katolícku vieru však odmietol odpovedať s odôvodnením, že ide o jeho súkromnú záležitosť.

Príklon k negatívnej kampani v poslednej chvíli naznačil, že Robert Fico považoval Andreja Kisku za potenciálne najnebezpečnejšieho konkurenta v druhom kole. *„Možná úvaha za negatívnou kampaňou mohla byť nasledovná: ak by sa do druhého kola s Ficom dostal iný kandidát, ktorý by profitoval z negatívnej kampane proti Kiskovi, Ficove šance na celkové víťazstvo by boli zrejme vyššie.“*¹²³

6.1.3 Radoslav Procházka

Radoslav Procházka začiatkom roku 2013 opustil KDH a krátko na to potvrdil svoj záujem zúčastniť sa prezidentských volieb. V počiatkoch svojej kandidatúry evidentne len postupne hľadal platformu, na ktorej by založil svoju kandidatúru. Najskôr tvrdil, že sa nebude vydávať za občianskeho kandidáta, keďže chce reprezentovať novú politickú alternatívu k postupne upadajúcim pravicovým stranám. Neskôr toto svoje vyjadrenie korigoval a kampaň postavil na predstave silného občianskeho kandidáta, pod čím mal zrejme na mysli širokú podporu rozmanitých organizácií a nie len politických strán.

Kampaň Radoslava Procházkou prešla niekoľkými vlnami posolstiev. V prvej sa snažil prezentovať ako dôveryhodný a kompetentný kandidát, ktorý napriek mladému veku dokáže byť úspešnou a aktívnou hlavou štátu. V ďalších fázach kampane zdôrazňoval aktívny a silný výkon prezidentskej funkcie. Tvrdil, že

---

Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7070789/fico-v-prihlaske-do-ksc-som-prisny-ateista.html> [cit. 26. apríl 2016].

¹²³ Rybář, Marek, Spáček, Peter, Voda, Petr. Op. cit., s. 55.

prezident by mal byť predovšetkým mocenskou protiváhou voči politickým stranám a ich potenciálne negatívnym vplyvom na občiansku spoločnosť. Zdôrazňoval, že má skúsenosť s fungovaním politiky (ako poslanec a predtým ako ústavný právnik), ale zároveň pripomínal, že v politike je relatívne krátko a nie je preto súčasťou dlhoročných sporov a zákulisných dohôd jej aktérov. Okrem protiváhy voči stranám rozvíjal aj motív vlastnenectva a hrdosti na krajinu, ktorý spájal s reprezentatívnou funkciou prezidenta smerom do zahraničia.¹²⁴ Ako jedený sa v predvolebných diskusiách viackrát zastal protikandidáta Andreja Kisku, ktorý bol atakovaný zo strany Roberta Fica. Po odstúpení Petra Osuského, ktorého nominovala strana SaS, mu liberáli vyjadrili podporu, ktorú podmienili nezaložením novej strany v prípade neúspechu v prezidentských voľbách.

6.1.4 Milan Kňažko

Do súboja o funkciu prezidenta vstúpil na poslednú chvíľu aj herec a bývalý minister kultúry Milan Kňažko. Vo svojej kampani sa ostro vymedzil voči vláde Smeru-SD. Tvrdil, že koncentrácia moci v rukách jednej strany je nebezpečná a je potrebné, aby si ľudia zvolili nezávislého prezidenta. Vyhlásil, že bude silným prezidentom, ktorý nepodpíše zákony zvyšujúce dane ani pridávajúce ďalšie povinnosti pre podnikateľov. Už na začiatku svojej kampane vyhlásil, že podporí každého protikandidáta Roberta Fica, ktorý sa dostane do prípadného druhého kola. V jednom z rozhovorov dokonca označil premiéra Roberta Fica za „komunistu, a teda extrémistu“ a členov Smeru-SD za extrémistov.¹²⁵

6.1.5 Gyula Bárdos

Strana SMK vo všetkých predchádzajúcich prezidentských voľbách podporila niektorého z kandidátov navrhnutého stredo-pravými politickými stranami. Situácia v roku 2014 však bola iná, pretože SMK bola už druhé volebné obdobie bez parlamentného zastúpenia a o hlasy príslušníkov maďarskej menšiny súperila so stranou Most-Híd. Strana sa preto rozhodla pre samostatný postup a v decembri 2013 do volieb nominovala svojho dlhoročného člena Gyulu Bárdosa. Daný krok plne zapadal do taktiky SMK vymaniť sa spod prevahy strany Most-Híd prostredníctvom zdôrazňovania svojho etnického profilu a prezentovaním seba ako

---

¹²⁴ Rybář, Marek, Spáč, Peter, Voda, Petr. Op. cit., s. 60-61.

¹²⁵ Kern, Miroslav: Kňažko: Fico je komunist, takže aj extrémista. *Denník SME* [on-line]. 29. november 2013. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7023216/knazko-fico-je-komunist-takze-aj-extremista.html> [cit. 26. apríl 2016].

jediného reálneho zástupcu záujmov maďarskej minority. Strana aj samotný kandidát si boli vedomí, že šance Gyulu Bárdosa na zvolenie sú minimálne, a tak kandidatúru poňali predovšetkým ako možnosť zvýrazniť svoju politickú agendu. Pre SMK tak prezidentské voľby nepredstavovali cieľ, ale skôr nástroj širšej stratégie zameranej na obnovu značky a postavenia strany.

6.1.6 Pavol Hrušovský

Strany Ľudovej platformy (SDKÚ-DS, KDH a Most-Híd) vstupovali do prezidentských volieb 2014 s cieľom nadviazať na stratégiu z roku 2009, kedy sa im podarilo dohodnúť sa na spoločnej kandidátke, ktorou bola Iveta Radičová. Schopnosť dohody na konkrétnom mene sa však ukázala ako limitovaná a jej termín bol opakovane odsúvaný. Strany KDH a Most-Híd oznámili oficiálnu kandidatúru Pavla Hrušovského v júli 2013, k čomu SDKÚ zaujala zdržanlivý postoj. Podpredseda KDH pôvodne svoju účasť vo voľbách podmieňoval podporou všetkých troch členov Ľudovej platformy, no s postupujúcim časom a nejednotnosťou postojov v rámci SDKÚ-DS od tejto ambície upustil. Celá situácia sa definitívne vyriešila až v decembri 2013, kedy aj SDKÚ-DS vyjadrila svoju podporu nominantovi KDH.¹²⁶

Predpoklad, že podpora troch parlamentných strán prinesie aj podporu Pavla Hrušovského však bol od začiatku mylný. Navyše, na označenie kandidáta pravice ašpirovalo aj viacero ďalších kandidátov, vrátane Radoslava Procházku a Milana Kňažka. Na popularite kandidáta z radov KDH nepridala ani dohoda hnutia s vládny Smerom-SD, v priebehu kampane pred prvým kolom na zmene ústavy, ktorá mala obsahovať deklaráciu výnimočnosti manželského zväzku a priniesť zmeny v súdnictve. Jednostranný postup KDH, proti vôli jeho stredo-pravých partnerov, narušil presvedčivosť posolstva kampane o spolupráci a spoločnom postupe. Samotný Pavol Hrušovský sa dokonca vyjadril, že presadenie ústavnej podpory manželstva bolo pre neho prednejšie ako jeho vlastný volebný zisk.¹²⁷ Pavol Hrušovský najviac kritizoval protikandidáta Andreja Kisku. Vyčítal mu, že jeho politické postoje sú neznáme a hodnotové ukotvenie nejasné. Andrej Kiska totiž predstavoval pre Pavla Hrušovského najväčšieho súpera.¹²⁸

---

¹²⁶ Rybář, Marek, Spáč, Peter, Voda, Petr. Op. cit., s. 36-37.

¹²⁷ Mikušovič, Dušan: Na Hrušovského pri debate bučali pre pakt so Smerom. *Denník SME* [on-line]. 4. marec 2014. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7124116/na-hrusovskeho-pri-debate-bucali-pre-pakt-so-smerom.html> [cit. 26. apríl 2016].

¹²⁸ Rybář, Marek, Spáč, Peter, Voda, Petr. Op. cit., s. 66-67.

6.1.7 Ostatní kandidáti

Spoločný postup opozičných stredo-pravých strán pôvodne podporovala aj strana SaS. Liberáli preferovali postavenie jedného spoločného kandidáta, pričom však zdôrazňovali jeho potrebnú otvorenosť aj viac liberálne orientovaným voličom. Keďže sa dohoda v rámci Ľudovej platformy odsúvala, strana začala uprednostňovať vlastný postup. V júni 2013 tak SaS ohlásila kandidatúru svojho poslanca Petra Osuského. S ohľadom na dlhodobu nízke preferencie v prieskumoch verejnej mienky sa Peter Osuský, v januári 2014, rozhodol z volieb odstúpiť podporiť Radoslava Procházku.

Pre KDH prezidentské voľby predstavovali špecifickú situáciu, keďže okrem oficiálneho kandidáta hnutia Pavola Hrušovského, kandidovali aj bývalí členovia KDH – Radoslav Procházka a Ján Čarnogurský. V prvej polovici roka 2013 zakladateľ a bývalý dlhoročný predseda KDH Ján Čarnogurský deklaroval svoj záujem uchádzať sa o post hlavy štátu. Pôvodne sa snažil získať podporu KDH, ale napokon sa rozhodol, že bude kandidovať ako občiansky kandidát a takto zdôvodnil aj svoje rozhodnutie opustiť stranu, ktorú sám spoluzakladal. Ján Čarnogurský sa od počiatku veľmi jasne vymedzil voči predsedovi Smeru-SD Robertovi Ficovi. Podľa Čarnogurského by chcel Robert Fico posilniť prezidentské kompetencie vo vzťahu k súdnej moci a Slovensko by tak nastúpilo na cestu odklonu od demokracie. Čarnogurský počas svojej aktívnej politickej kariéry často zaujal neortodoxné postoje a jeho oponenti ho často označovali za rusofila. V rusko-ukrajinskom konflikte napr. vyhlásil, že Prezident Vladimir Putin nebol zodpovedný za násilie na východe Ukrajiny, a že referendum o pripojení Krymu k Rusku bolo logickým vývojom v dôsledku porušenia dohôd ukrajinskou vládou.¹²⁹

Jedinou ženou – kandidátkou na post hlavy štátu bola Helena Mezenská, poslankyňa NR SR za hnutie OĽaNO. Nebola však oficiálnou kandidátkou hnutia, ale volieb sa zúčastnila ako nezávislá. Do prezidentských volieb sa zapojili aj ďalší kandidáti, ktorých reálne šance na úspech sa od počiatku dali vnímať ako minimálne. V rámci tejto skupiny sa vyskytli ako nestraníci, tak aj nominanti irelevantných politických strán. S podporou politickej strany kandidovali Stanislav Martinčko,

---

¹²⁹ Vražda, Daniel: Čarnogurský navštívil Kotlebu, Krym za referendum neodsudzuje. *Denník SME* [on-line]. 6. marec 2014. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7126756/carnogursky-navstivil-kotlebu-krym-za-referendum-neodsudzuje.html> [cit. 26. apríl 2016].

Jozef Šimko a Ján Jurišta. Ako občianski kandidáti bez straníckej podpory kandidovali Jozef Behýl, Viliam Fischer a Milan Melnik.

6.2 Výsledky volieb

6.2.1 Prvé kolo volieb

Vítazom prvého kola prezidentských volieb, ktoré sa konali v 15. marca 2014, sa stal predseda vlády Robert Fico s 28% hlasov. Predseda Smer-SD si síce v konkurencii viacerých rivalov dokázal zaistiť prvé miesto, avšak jeho výsledok nebol zvlášť presvedčivý, keď značne zaostal za predpokladmi vyplývajúcimi z prieskumov verejnej mienky. Pre porovnanie v parlamentných voľbách 2012 získal Smer-SD o vyše 600 tisíc hlasov viac ako Robert Fico v prvom kole prezidentských volieb a dokonca v preferenčnom hlasovaní o vyše 200 tisíc hlasov.¹³⁰ Aj keď sa v parlamentných voľbách využíva odlišný volebný systém a zúčastňuje sa na nich vyšší podiel občanov, uvedené čísla naznačujú slabosť Ficovho víťazstva v prvom kole súťaže o najvyšší ústavný post. Jedným z dôvodom jeho nepresvedčivého výsledku bol tzv. „Kukanov efekt“¹³¹, keď Robert Fico svojou pozíciou jasného favorita mohlo odradiť časť podporovateľov zúčastniť sa prvého kola, pretože to nepovažovali za potrebné. Iná časť jeho sympatizantov ho nevolila, pretože si neželala, aby odišiel z funkcie predsedu vlády. Taktiež úspešná mobilizácia ostatných kandidátov, ktorých leitmotívom bolo zabrániť mocenskej koncentrácii v rukách jednej strany resp. jednej osoby, a teda voliť hociktorého iného kandidáta len nie Roberta Fica.

S pomerne malou stratou sa umiestnil občiansky kandidát Andrej Kiska. Ten obdržal 24% odovzdaných hlasov, čím sa potvrdil jeho preferenčný vzostup, zachytený poslednými prieskumami verejnej mienky. Na treťom mieste sa umiestnil Radoslav Procházka, ktorý dosiahol soldíný výsledok – 21,24% hlasov. Na rozdiel od Andreja Kisku, Radoslavovi Procházkovi prieskumy merali nižšie hodnoty, teda k nárastu jeho podpory prispel silný záver predvolebnej kampane. Ako štvrtý už s významným odstupom skončil Milan Kňažko s 12,86% hlasov. Kandidát strán Ľudovej platformy – Pavol Hrušovský dokázal získať iba 3,33% hlasov, čím dosiahol iba zlomok podpory, akou disponovali strany, ktoré jeho kandidatúru podporovali.

---

¹³⁰ Spáč, Peter: *Tichý hlas voličov. Preferenčné hlasovanie v slovenských parlamentných voľbách*. 2013, s. 186.

¹³¹ V prezidentských voľbách v roku 2004, kandidát stredo-pravej vládnej koalície a minister zahraničných vecí Eduard Kukan bol predpokladaným vyzývateľom Vladimíra Mečiara do prípadného druhého kola volieb, čo odradilo časť jeho voličov prísť k urnám. Nakoniec Eduardovi Kukanovi chýbalo iba 3644 hlasov na druhého v poradí Ivana Gašparoviča, ktorý spolu s Vladimírom Mečiarom postúpil do druhého kola.

Piate miesto a 5,10% odovzdaných hlasov znamenalo pre kandidáta SMK – Gyulu Bárdosa relatívny úspech, keďže jeho účasť vo voľbách fakticky neašpirovala na celkové víťazstvo, ale iba na obnovu niekdajšieho postavenia strany SMK. Gyulovi Bárdosovi sa teda podarilo získať viac hlasov ako kandidátovi s formálnou podporou konkurenčného Mosta-Híd.

Rovnako ako vo všetkých predošlých prezidentských voľbách, ani v roku 2014 sa nepodarilo hlavu štátu zvoliť v prvom kole. Do druhého kola tak postúpili Robert Fico a Andrej Kiska. Účasť v prvom kole dosiahla 43,4%, teda platný hlasovací lístok odovzdalo 1,9 milióna oprávnených voličov.

Tabuľka č. 3 Výsledky prvého kola prezidentských volieb v roku 2014

Kandidát	Počet platných hlasov	Podiel platných hlasov v %
Robert Fico	531 919	28,00
Andrej Kiska	455 996	24,00
Radoslav Procházka	403 548	21,24
Milan Kňažko	244 401	12,86
Gyula Bárdos	97 035	5,10
Pavol Hrušovský	63 298	3,33
Helena Mezenská	45 180	2,37
Ostatní	57 955	3,03

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2014.

Napriek slabšiemu výsledku Roberta Fica v prvom kole, naďalej bol považovaný za najväčšieho favorita na post prezidenta. V kampani pred druhým kolom pokračoval premér v obviňovaní Andreja Kisku z kontaktov na scientologickú cirkev a z nekalého podnikania, pričom argumentoval aj údajnými súdnymi rozhodnutiami, ktoré však nepredložil. Andrej Kiska na antikampaň reagoval podaním trestného oznámenia na neznámeho páchatel'a pre ohováranie a krivé obvinenie a bezprostredne po vyhlásení výsledkov prvého kola podal trestné oznámenie aj na Roberta Fica. Reagoval tak na premiérove vyhlásenia o údajnom úžerníctve pri podnikaní.¹³²

¹³² SITA: Andrej Kiska sa bráni, na Fica už podal trestné oznámenie. *Webnoviny.sk* [on-line]. 18. marec 2014.

Obaja kandidáti zvolili rozdielne stratégie kampaní pred druhým kolom volieb. Zatiaľ čo Andrej Kiska sa držal postupov, ktoré sa mu osvedčili už pred prvým kolom, Robert Fico počas necelých dvoch týždňov stratégiu výrazne zmenil. V počiatočnej fáze pokračoval najmä s negatívnou kampaňou proti Andrejovi Kiskovi, no v ďalšej fáze sa naopak snažil predovšetkým zdôrazňovať svoje osobné kvality a prednosti. Neúspešní kandidáti z prvého kola volieb – Radoslav Procházka a Milan Kňažko sa s Andrejom Kiskom dohodli na spoločnej tlačovej konferencii, kde mali vyzvať svojich voličov, aby v druhom kole dali svoj hlas Andrejovi Kiskovi. Tesne pred plánovanou tlačovou konferenciou ale Milan Kňažko poslal textovú správu, v ktorej mu oznámil, že na dohodnuté stretnutie nepríde. Následne Radoslav Procházka tiež nechcel vystúpiť pred novinárov a na samotnom stretnutí s médiami odmietol priamo vyzvať voličov, aby Andreja Kisku volili. Namiesto toho vyzval voličov k účasti na druhom kole volieb s tým, že voliči sami vedia, koho si majú vybrať.¹³³

6.2.2 Druhé kolo volieb

Druhé kolo volieb sa konalo 29. marca 2014 a zvíťazil v ňom nestraník Andrej Kiska s 59,31% hlasov. Andrej Kiska objem svojho elektorátu takmer strojnásobil a Roberta Fica prevýšil o necelú polovicu. Predseda vlády Robert Fico v druhom kole za víťazom značne zaostal, keď získal 40,61% hlasov. Účasť v druhom kole sa oproti prvému kolu mierne zvýšila a dosiahla 50,48%.

Tabuľka č. 4 Výsledky druhého kola prezidentských volieb v roku 2014

Kandidát	Počet platných hlasov	Podiel platných hlasov v %
Andrej Kiska	1 307 065	59,39
Robert Fico	893 841	40,61

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2014.

Andrej Kiska dokázal získať podporu voličov, ktorí boli nespokojní s jednofarebnou vládou Smeru-SD a jej predsedom, ale nevideli opozičné strany a ich kandidátov ako prijateľnú alternatívu. Kľúčové charakteristiky kampane Andreja

Dostupné z <http://www.webnoviny.sk/prezidentske-volby-2014/clanok/802986-andrej-kiska-sa-brani-na-fica-uz-podal-trestne-oznamenie> [cit. 27. apríl 2016].

¹³³ Piško, Michal: Pár minút pred vystúpením s Kiskom poslal Kňažko SMS, že nepríde. *Denník SME* [on-line]. 25. marec 2014. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7148588/par-minut-pred-vystupenim-s-kiskom-poslal-knazko-sms-ze-nepride.html> [cit. 27. apríl 2016].

Kisku, ako boli dôraz na nestránnosť, absencia politickej minulosti, nekonfliktnosť a ponúkanie pozitívnej vízie boli hlavnými dôvodmi, ktoré stáli za jeho víťazstvom.¹³⁴ Andrej Kiska tiež ustál útoky na svoju osobu, pokusy o diskreditáciu a nenechal sa nimi vyprovokovať. Postupne zlepšoval svoju komunikačnú stratégiu počas volebnej kampane. Nemenej dôležitá však bola aj mobilizácia voličov, ktorí si neželali, aby prezidentský úrad zastával jeho protikandidát – Robert Fico, či už z dôvodu koncentrácie moci, alebo osobným a vecným výhradám.

Prezidentské voľby 2014 tak spolu s regionálnymi voľbami v roku 2013 a komunálnymi voľbami na konci roku 2014, upozornili na absenciu dôveryhodných politických lídrov na stredo-pravej časti politického spektra, krízu politických strán, znechutenie ľudí z tradičnej politiky a rast podpory pre nestránnych kandidátov. Neúspech ako aj samotná nominácia Pavla Hrušovského dokumentovala na túto personálnu vyprázdnenosť a krízu strán tzv. Ľudovej platformy. Voľby poukázali aj na sukcesívny trend poklesu voličskej podpory pre vládnu stranu Smer-SD, ako aj jej lídra Roberta Fica, ktorí pravdepodobne svoj politický zenit dosiahli parlamentnými voľbami v roku 2012.

---

¹³⁴ Spáč, Peter. Op. cit., s. 107, 201.

7 Parlamentné voľby v roku 2016

7.1 Predvolebná kampaň

Európsku úniu začala v roku 2015 sužovať medzinárodná migračná kríza, ktorú spôsobili veľké počty imigrantov z Blízkeho východu (najmä zo Sýrie, kde prebieha občianska vojna) a severnej Afriky. Boli medzi nimi ako utečenci utekajúci pred vojnou, tak aj ekonomickí migranti hľadajúci lepšie miesto pre život. Na rozdiel od susedného Rakúska a Maďarska, sa Slovenska táto kríza priamo nedotkla, keďže nebola tranzitnou ani cieľovou krajinou. Stala sa však ústrednou politickou témou vládnej strany Smer-SD na čele s premiérom Robertom Ficom. Smer-SD začal využívať protiimigrantské nálady s nacionalistickým a populistickým naratívom. Strana založila svoju volebnú kampaň na tejto téme a stala sa jej nosným posolstvom. Deklaruje to aj predvolebý slogan: „Chránime Slovensko“. Na dôležitosť utečeneckej karty pre vládnu stranu, s ktorou do volieb išla, dokazuje aj fakt, že Smer-SD do posledných mesiacov ani nemal volebný program.

Povinné kvóty na prerozdelenie imigrantov medzi jednotlivé členské štáty, však zásadne odmietli všetky parlamentné aj mimoparlamentné strany. Hlasný protiimigrantský naratív okrem Smeru-SD si osvojila aj strana SaS resp. jej predseda Richard Sulík, ktorý ako europoslanec začal čoraz viac zaujímať kritické postoje voči EÚ. Kritikou niektorých politík EÚ, a najmä negatívnym postojom voči prijímaniu imigrantov sa strana SaS, ktorá sa v predvolebných prieskumoch potácala na hranici zvoliteľnosti, značne odklonila od liberálnej politiky ku konzervativizmu. Rétorika predsedu strany sa síce priblížila k pravicovo populistickej avšak nemožno ju hodnotiť ako čistý krajne pravicový populizmus¹³⁵ ako je napr. Národný front vo Francúzsku alebo AfD v Nemecku, ktorí usilujú o vystúpenie z EÚ a mávajú často šovinistický a xenofóbny slovník.

O tom, či strana SaS vôbec bola niekedy liberálna však vyjadril pochybnosti politológ Miroslav Kusý, vzhľadom na Sulíkove postoje a kroky. Podľa neho si strana z liberalizmu vyberá len to, čo sa jej hodí.¹³⁶ Martin Bútora a Zora Bútorová v roku 2011 označili SaS ako stranu, ktorá v sebe spája libertariánske prvky

---

¹³⁵ Mouffe, Chantal. Op. cit., s. 56.

¹³⁶ Cosculluela, Veronika: Sloboda možno, solidarita menej. Je SaS ešte liberálna strana? *Aktuálne.sk* [on-line]. 9. november 2015. Dostupné z <https://aktualne.atlas.sk/sloboda-mozno-solidarita-menej-je-sas-este-liberalna-strana/slovensko/politika.html> [cit. 16. jún 2017].

(konzervativizmus v oblasti fiškálnej politiky, liberalizmus v kultúrno-etických otázkach) a euroskepticizmus, ktorý neodôvodňovali kultúrno-politickými a etickými otázkami, ale otázkami ekonomickej a sociálnej politiky.¹³⁷ Otázka individualizmu a slobody je podľa politológov Miroslava Kusého a Michala Cirnera tá, ktorou sa SaS najviac odlišuje od iných strán na slovenskej politickej scéne, ako je napr. odluka cirkvi od štátu, registrované partnerstvá, či dekriminalizácie marihuany. Podľa Kusého, ale: „...*liberál nemôže povedať, že tieto tri zásady zastáva a ostatné nie. Hlavne nie vtedy, keď je ďalších päť liberálnych zásad, ku ktorým sa SaS nehlási.*“¹³⁸ Cirner naopak hovorí, že: „*tam, kde svoju úlohu zohrávajú kultúrno-etické otázky, je SaS navonok zoskupením liberálnym, a to dokonca v zmysle sociálneho alebo ľavicového liberalizmu.*“¹³⁹ Na druhej strane však liberálne hodnoty rovnosti a tolerance nie sú v súlade s euroskepticizmom, negatívnym postojom k solidarite medzi Európskymi štátmi, či odmietaním utečencov, ktoré SaS a jej predseda prezentujú. Kusý tvrdí, že: „*postoje, ktoré zastávajú v Európe a k Európe, sú v hlbokom rozpore s tým, čo zastávajú európski liberáli. Rozdiely sú v stavoch voči inštitúciám, aj voči európskej politike. Oni sa zďaleka nezhodujú s tým, čo hlásia európski liberáli.*“¹⁴⁰ „*Príklon k euroskepticizmu sklamal časť voličov, i keď na druhej strane populizmus a názory na utečeneckú krízu či európske otázky predsedu SaS Richarda Sulíka strane mohli priniesť nových voličov, ale tým už nezáleží na liberálnych témach*“¹⁴¹ dopĺňa Cirner.

V predvolebnom období došlo aj k veľkým demonštráciám učiteľov a zdravotných sestier, ktorí kritizovali zlý stav zdravotníca a školstva. Hoci sa Smer-SD snažil odpútať pozornosť od týchto problémov sústredením sa na antimigrantskú otázku, protesty do značnej miery oslabili protiutečenecké emócie a začali poukazovať na dlhodobu neriešene situácie v oblasti školstva a zdravotníctva.

V rámci volebnej kampani došlo aj k osobným útokom medzi premiérom Roberom Ficom a lídrom hnutia OĽaNO Igorom Matovičom. Premiér obvinil predsedu Obyčajných ľudí z daňových podvodov, prezentujúc dokumenty, ktoré

---

¹³⁷ Bútora, Martin, Bútorová, Zora. Op. cit., s. 71.

¹³⁸ Cosculluela, Veronika: Sloboda možno, solidarita menej. Je SaS ešte liberálna strana? *Aktuálne.sk* [on-line]. 9. november 2015. Dostupné z <https://aktualne.atlas.sk/sloboda-mozno-solidarita-menej-je-sas-este-liberalna-strana/slovensko/politika.html> [cit. 16. jún 2017].

¹³⁹ Tamtiež.

¹⁴⁰ Tamtiež.

¹⁴¹ Tamtiež.

podliehajú daňovému tajomstvu. Igor Matovič kontroval informáciami z anonymných zdrojov, že Robert Fico disponuje nelegálnymi finančnými zdrojmi, ktoré údajne má na Belize v schránkovej firme. Ani jedno obvinenie sa nakoniec nepotvrdilo.

7.2 Výsledky volieb

Voľby do NR SR v roku 2016 sa uskutočnili 5. marca. Vo voľbách kandidovalo 23 politických subjektov, teda o tri menej ako vo voľbách v roku 2012. Volebná účasť dosiahla 59,82%, čo predstavovalo najvyššiu volebnú účasť od volieb v roku 2002. Novinkou oproti predchádzajúcim voľbám bolo dvojtyždňové moratórium na zverejňovanie prieskumov popularity politických strán. Toto novým sa však nestretlo s pozitívnym ohlasom analytikov ani voličov. Podľa sociológov a analytikov sa veľa ľudí rozhoduje v poslednej chvíli a prieskumy tieto javy nedokážu odhaliť. Práve absencia najnovších dát mala za následok, že výsledky volieb spôsobili veľké prekvapenia a zmenu slovenskej politickej mapy.

Víťazom volieb sa stala strana Smer-SD s 28,28% hlasov, čo znamenalo prepad o 16,13%. Zisk 49 mandátov značilo stratu až 34 poslaneckých kresiel. Napriek predpokladom, že vládna strana neobháji svoju väčšinu v zákonodarnom zbore, jej výsledky boli značne horšie ako predpovedali posledné, najmenej 14 dní staré, prieskumy. Posledný prieskum agentúry Focus nameral Smeru-SD 34,60%.¹⁴² Ďalším prekvapením bolo umiestnenie strany SaS na druhom mieste s 12,10% a 21 poslaneckými mandátmi. Liberáli dlhodobo bojovali o účasť v NR SR a strane posledné uverejnené prieskumy namerali len niečo vyše 5%. Na treťom mieste, taktiež nečakane, skončilo hnutie OĽaNO-NOVA, ktoré získalo 11,02% a 19 mandátov. Hnutiu OĽaNO po dohode s hnutím NOVA, pripisovali predvolebné prieskumy približne 6% hlasov. Na štvrtom mieste sa ocitlo SNS so ziskom 8,64% a 15 mandátmi. Výsledok národniarov nebol neočakávaný, keďže úspešný reštart po výmene jej kontroverzného predsedu Jána Slotu, za umiernenejšieho Andreja Danku, sa očakával. Najväčším prekvapením volieb bol šokujúci výsledok antisystémovej a krajne pravicovej populistickej strany ESNS, ktorá historicky prekročila brány parlamentu s 8,04% a 14 mandátmi. Podľa posledného uverejneného prieskumu, by

---

¹⁴² Kern, Miroslav: Posledné prieskumy: súboj pravice a bloku Smer – SNS môže byť tesný. *Denník N* [on-line]. 18. február 2016. Dostupné z <https://dennikn.sk/375938/posledne-prieskumy-suboj-pravice-bloku-smer-sns-moze-byt-tesny> [cit. 29. apríl 2016].

strana Mariána Kotlebu dosiahla len 2,1%.¹⁴³ Za ňou nesledovala ďalšia populistická a protestná strana Smer rodina – Boris Kollár s výsledkom 6,62% hlasov a 11 poslaneckými mandátmi. Na siedmom mieste sa umiestnil Most-Híd so ziskom 6,50% a rovnako 11 poslancami. Strana Bélu Bugára tak opäť mierne klesla a stratila 2 poslancov. Poslednou stranou, ktorá sa dostala do parlamentu bola Siet' s 5,60% hlasov a 10 kresiel v NR SR. Strana sa pritom dlhodobo umietňovala na druhej priečke voličskej podpory. Prvýkrát sa od svojho vzniku do NR SR nedostalo KDH. Strana síce dlhodobo čelila poklesu voličskej podpory, no volebný výsledok 4,94% a neúčast' v parlamentne sa však nepredpokladal. Po tretíkrát neprekročilo prah parlamentu SMK s 4,04%. Jej preferencie taktiež v porovnaní s výsledkami v roku 2012 klesli.

Tabuľka č. 5 Výsledky volieb do NR SR v roku 2016

Politická strana	Počet platných hlasov	Podiel hlasov v %	Počet mandátov	Počet mandátov oproti 2012
Smer-SD	737 481	28,28	49	– 34
SaS	315 558	12,10	21	+ 10
OĽaNO	287 611	11,02	19	+ 3
SNS	225 386	8,64	15	+ 15
ESNS	209 779	8,04	14	+ 14
Sme rodina	172 860	6,62	11	+ 11
Most-Híd	169 593	6,50	11	+ 11
Siet'	146 205	5,60	10	+ 10
KDH	128 908	4,94	0	– 16
SMK	105 495	4,04	0	0

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2016.

7.3 Povolebná konštelácia

Oproti predošlému volebnému obdobiu zastúpenie v parlamente získalo osem politických subjektov, teda o dva viacej. Došlo k výraznému oslabeniu vládnej strany Smer-SD, vstupu troch nových strán do parlamentu, z ktorých dve sú populistické

¹⁴³ Krbatová, Lucia: Posledný prieskum Focusu: Smer nestúpa, potreboval by partnera. *Denník SME* [on-line]. 18. február 2016. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/20098383/prieskum-focus-smer-nestupa-potreboval-by-koalicneho-partnera.html> [cit. 29. apríl 2016].

a anstisystémové strany (ĽSNS a Sme rodina) a stredo-pravej, centristickej strany Siet', od ktorej sa očakávalo, že preberie bývalý elektorát SDKÚ-DS a stane sa lídrom proreformných pravicových síl. Bývalá premierska strana SDKÚ-DS získala iba 0,26% hlasov a stratila na relevancii.

Výsledky volieb spočiatku spôsobili patovú situáciu, keďže všetky strany odmietli spoluprácu s Kotlebovou ĽSNS a nebolo tak možné vytvorenie vlády bez dovtedy nepredstaviteľnej spolupráce medzi stranami SNS a Most-Híd. Situácia tak neumožňovala sformovať väčšinovú vládnu koalíciu podľa programovej a ideologickej blízkosti strán, tradične rozdelených medzi populisticko-nacionalistické a stredo-pravé proreformné. Toto bipolárne rozdelenie prestalo platiť, keďže do NR SR sa nedostali dve hlavné reformné strany SDKÚ-DS a KDH, došlo k populizácii SaS, hnutie OĽaNO a Sme rodina predstavovali protestné strany a zastúpenie získali aj extrémisti z ĽSNS. Určitou zmenou oproti minulosti bolo, že pri porovnaní s neonacistami z Kotlebovej strany vyzerá SNS, známa svojou nacionalistickou rétorikou, pod vedením nového predsedu Andreja Danku ako umiernená strana, ktorá sa zo dňa na deň stala prijateľným partnerom pre stredo-pravé subjekty.¹⁴⁴

Vytvorili sa tak dve možné riešenia vytvorenia vlády. Prvým z nich bola štvorkoalícia Smeru-SD, SNS, Most-Híd a Siet', ktorá by mala dokopy 85 poslancov. Strany SaS, OĽaNO-NOVA a Sme rodina razantne odmietli spoluprácu so stranou Roberta Fica. Rovnako tak, túto možnosť nepripúšťali ani Most-Híd a Siet', ktoré taktiež odmietli účasť na prípadnom rokovaní so Smerom-SD o vytvorení vlády, hoci ich predvolebná rétorika bola voči Smeru-SD viac ambivalentnou ako vymedzujúcou. Druhým riešením by bola koalícia šiestich strán – SaS, OĽaNO-NOVA, SNS, Sme rodina, Most-Híd a Siet' s 87 mandátmi. Skloňovala sa aj alternatíva vytvorenia úradníckej vlády ako aj predčasných volieb, ktoré však všetky parlamentné strany odmietli.

Poverenie na zostavenie vlády obdržal líder víťaznej strany Smer-SD, dosluhujúci predseda vlády Robert Fico. Napriek tomu, predseda SaS Richard Sulík ako predstaviteľ najsilnejšej stredo-pravej strany začal sériu neformálnych rokovaní s ostatnými pravicovými stranami o možnosti vytvorenia vlády bez Smeru-SD a

---

¹⁴⁴ Mesežnikov, Grigorij: Šokující výsledky slovenských voleb. *Tideník Dotyk* [on-line]. 12. marec 2016. Dostupné z http://www.dotyk.cz/11-2016/20_sokujici-vysledky-slovenskych-voleb-fakta-a-souvislosti [cit. 30. apríl 2016].

ĽSNS. Neformálne rokovania odmietol predseda SNS Andrej Danko s odôvodnením, že sa zúčastní iba oficiálnych rokovaní s tým, kto má poverenie na zostavenie vlády. Povolebné televízne diskusie ukázali na nekončiace osobné animozity a spory medzi jedntolivými predsedami politických strán. Najkritickejšie voči sebe vystupovali predseda OĽaNO-NOVA Igor Matovič a predseda Mosta-Híd Béla Bugár. Navyše líder hnutia Sme rodina – Boris Kollár odmietol priamu účasť v exekutive a prípadnej stredo-pravej vláde by prejavoval iba tichú podporu. Prípadná vláda pod vedením Rcharda Sulíka by tak bola komplikovaná, nestabilná a jej trvácnosť otázna.

Kľúčovým momentom bol snem strany SNS týždeň po voľbách, kedy národnári odmietli možnú účasť vo vláde s „neštandardnými stranami“ za ktoré považovali hnutie OĽaNO-NOVA a stranu Sme rodina. V ten istý deň v reakcii na to sa zišlo predsedníctvo Mosta-Híd, ktoré dementovalo svoje predošlé vyhlásenia nerokovať so Smerom-SD a deklarovalo pripravenosť rokovať s Robertom Ficom.¹⁴⁵ Na druhý deň bolo zvolané aj predsedníctvo strany Siet', ktoré rovnako zmenilo svoje stanovisko a odsúhlasilo rokovania so Smerom-SD.¹⁴⁶ V reakcii na toto rozhodnutie ohlásili traja novozvolení poslanci Siete, na čele s Miroslavom Beblavým, svoje rozhodnutie opustiť stranu, ak vstúpi do vlády so Smerom-SD. V priebehu troch dní bola dosiahnutá dohoda o spoločných programových prioritách budúcej koalície a o rozdelení kresiel vo vládnom kabinete. Zo strany Most-Híd následne vystúpil jej podpredseda a jeden zo zakladateľov Zsolt Simon. Vládna koalícia tak prišla o piatich poslancov a ostala jej väčšina s 81 mandátmi. Dňa 22. marca bola podpísaná koaličná zmluva a o deň neskôr prezidentom Andrejom Kiskom vymenovaná nová vláda. Na rozdiel od všetkých doterajších koaličných zmlúv, lídri koaličných strán dokument nezverejnili. Hoci sa takáto povinnosť naň nesťahuje, je však zaužívaným pravidlom.

Rovnako tak ako volebné výsledky, tak aj rýchle zostavenie vlády v zdanlivo neriešiteľnej situáciu vyvolali prekvapenie ako aj značnú časť pobúrenia nie len voličov strán Most-Híd a Siet', ale aj potenciálnych stredo-pravých koaličných partnerov. *„Začali padat' obvinenia z politického kupovania, z vydierania, z*

---

¹⁴⁵ Krajánová, Daniela, Pažitková, Martina: Bugár je pripravený rokovať s Ficom, ak dostane pozvánku. *Denník N* [on-line]. 12. marec 2016. Dostupné z <https://dennikn.sk/403795/bugar-pripraveny-rokovat-ficom-dostane-pozvanku> [cit. 30. apríl 2016].

¹⁴⁶ SITA: Predsedníctvo Siete odsúhlasilo rokovania so Smerom o vláde. *Webnoviny.sk* [on-line]. 13. marec 2016. Dostupné z <http://www.webnoviny.sk/parlamentne-volby-2016/clanok/1047552-predsednictvo-siete-odsuhlasilo-rokovania-so-smerom-o-vlade> [cit. 30. apríl 2016].

*podľahnutia tlakom, vyvíjaným miestnymi oligarchami, ktorí by neradi prišli o svoje doterajšie výhodné postavenie pri biznise so štátom, ktoré im zabezpečoval Smer-SD.*¹⁴⁷ Skloňovali sa aj úvahy o dopredu dohodnom postupe ešte pred snemom SNS.

Na jednej strane vznik vládnej koalície Smer-SD, SNS, Most-Híd a Siet' znamenalo najzásadnejšiu zmenu v interakciách medzi politickými stranami na Slovensku od roku 1990, na druhej strane s veľkou pravdepodobnosťou nedôjde výraznejšej zmene vo výkone moci oproti funkčnému obdobiu jednofarebnej vlády Smeru-SD. Silná mocenská pozícia Smeru-SD totiž zostala po voľbách 2016 zachovaná, napriek strate 34 mandátov. Predsavzatia relevantných stredo-pravých strán, deklarované pred voľbami a tesne po nich, že vládnutie Smeru-SD musí byť ukončené a že sa budú o túto prioritu usilovať v maximálnej možnej miere, zostali nenaplnené. Stalo sa to preto, že Most-Híd a Siet' sa rozhodli spolupracovať so Smerom-SD bez toho, aby sa čo i len pokúsili o vládu bez Smeru-SD. Prekvapujúce je aj rozloženie síl v koalícii, kde Smer-SD disponuje až 9 ministerstvami, SNS 3, Most-Híd 2 a Siet' 1 ministerstvom. Strany Most-Híd a Siet' to argumentovali svojimi nízkymi volebnými výsledkami, avšak bez ich účasti by žiadna vláda nemohla vzniknúť. V koaličných vládach všeobecne platí, že slabší členovia koalície získavajú posty nad svoju nominálnu váhu (počet mandátov v parlamente). Most-Híd a Siet' však na túto svoju pozičnú silu dezertovali. Rozdelenie vládnych kresiel medzi novými koaličnými partnermi svedčí o jednoznačnej dominancii Smeru-SD a marginálnom postavení stredo-pravej dvojice Most-Híd a Siet' aj z hľadiska počtu získaných ministerstiev, aj z hľadiska významu rezortov, ktoré pripadli ich zástupcom.

Toto hegemonné postavenie Smeru-SD v rámci vládnej koalície deklaruje aj samotné Programové vyhlásenie vlády v ktorom sa uvádza, že vládna koalícia je „vládou kontinuity a pokroku“. *„No samotný fakt, že Smer-SD poľahky odsúdil dve stredo-pravé strany de facto do pozície štatistov, svedčí o tom, že musel počítať od samého začiatku, že tieto strany nebudú mať proti takémuto rozdeleniu pozícií vážnejšie námietky.“*¹⁴⁸ Zachovanie mocenského postavenia a personálneho

---

¹⁴⁷ Mesežnikov, Grigorij: Slovenské voľby 2016: šok pre slovenskú demokraciu. *Heinrich Böll Stiftung Praha* [on-line]. 22. marec 2016. Dostupné z <http://cz.boell.org/cs/2016/03/22/slovenske-volby-2016-sok-pre-slovensku-demokraciu> [cit. 30. apríl 2016].

¹⁴⁸ Mesežnikov, Grigorij: Smer obsadil Most-Híd a Siet' do pozície štatistov. *Denník SME* [on-line]. 27. marec 2016. Dostupné z <http://komentare.sme.sk/c/20126237/smer-obsadil-most-hid-a-siet-do-pozicie-statistov.html> [cit. 1. máj 2016].

obsadenia najdôležitejších postov, ako je ministerstvo vnútra a orgánov činných v trestnom konaní (t.j. polícia a prokuratúra) nedôveryhodnými osobami znamená, že počas nasledujúceho volebného obdobia nedôjde k žiadnej významnej zmene, ktorá by mohla narušiť štruktúru, ktorú Iveta Radičová nazýva oligarchickou demokraciou a ktorá si dokáže prostredníctvom osobných, klientelistických a korupčných väzieb zabezpečiť vlastnú beztrestnosť.

Medzi argumenty, ktoré sa najčastejšie uvádzajú na zdôvodnenie vstupu Mosta-Hídu a Siete do vlády so Smerom a SNS, patrí nevyhnutnosť zachovania celkovej politickej stability v krajine, potreba zabezpečiť proeurópske a transatlantické zahraničnopolitické smerovanie (narážka na euroskepticizmus predsedu SaS) a zabránenie rozširovania fašizmu v spoločnosti (rastúca podpora ĽSNS). No pri bližšej analýze sa ukazujú tieto argumenty ako nie veľmi presvedčivé. Najmä posledný argument – zastaviť šírenie fašizmu neobstojí. Jeden z dôležitých faktorov vzostupu extrémistických síl bola spomínaná oligarchizácia demokracie, korupcia, klientelizmus a nevyžiteľnosť práva, teda neduhy spoločnosti, ktoré dve vlády Smeru-SD priamo svojou činnosťou podporovali. Rovnako tak aj rozdúchavanie protiutečeneckých vášni Robertom Ficom a jeho stranou, teda populistickej politiky za ktorú by sa nehanbili ani krajne pravicové strany, ktoré by mali byť z ideologického hľadiska opačným pólom pre skutočných sociálnych demokratov. Práve vstup do koalície so stranou, ktorá nesie osemročnú zodpovednosť za stav spoločnosti, čím Most-Híd a Sieť popreli vlastné predvolebné aj povolebné vyhlásenia spoločnosť viac frustrujú a posilňujú tak radikálne sily.

Napriek pochybnostiam ohľadne spôsobu a dôvodu vzniku vládnej koalície, spolupráca medzi stranami SNS a Most-Híd predstavuje historický milník, ktorý môže napomôcť slovensko-maďarským vzťahom a ukončiť tak deliace čiary a zneužívanie tzv. maďarskej karty. Zároveň však vznikajú nové medzi vládnu koalíciu, ktorú opozičné stredo-pravé strany nazývajú aj „zlepencom oligarchov“ a stranami SaS, OĽaNO-NOVA a Sme rodina.

Ďalšou polarizáciou je medzi krajne pravicovou a antisystémovou stranou ĽSNS a ostatnými demokratickými silami. Jej extrémistický a neofašistický charakter vyplýva najmä z jej minulosti, teda keď strana existovala pod názvom Slovenská pospolitosť, a ktorá bola Najvyšším súdom rozpustená, pretože jej politická činnosť bola v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky. Členovia strany verejne oslavovali

prostredníctvom uniforiem, pozdravov („Na stráž!“) a rôznych insígnii vojnový Slovenský štát. Hoci ĽSNS bola nútená upustiť od flagrantných prejavov sympatií ku klerofašistickému režimu, jej korene ako aj verbálne i neverbálne prejavy členov strany, či na sociálnych sieťach alebo zhromaždeniach ostali nezmenené.

Pre stranícky systém to znamená zmenu z doterajšieho umierneného pluralizmu k Sartoriho polarizovanému pluralizmu. Počet strán vzrástol na osem (čo predstavuje historické maximum), teda počet, ktorý Sartori uvádza vo svojej teórii extrémneho pluralizmu. Pre odlišenie od obmedzeného pluralizmu sú však dôležitejšie znaky ako samotný počet strán. V systéme sa objavila relevantná antisystémová a extrémistická strana – ĽSNS (hnutia OĽaNO a Sme rodina spadajú do podkategórie protestných strán¹⁴⁹), dvojstranná opozícia, ktorá sa navzájom vylučuje a nemôže sa spojiť (vládna koalícia – SaS a OĽaNO – Sme rodina – ĽSNS), vysoká miera polarizácie (ideologická vzdialenosť, ale aj vzájomné odcudzenie a vylučovanie), odstredivá logika súťaže, ideologicky obsadený stred (strana SaS, Sieť a čiastočne Most-Híd), ideologizovaná mentalita (strany medzi sebou súťažia pomocou ideologických argumentov s dôrazom na emócie nie na racionalitu – predovšetkým hnutie Sme rodina a ĽSNS), politika maximálnych sľubov (vyhrotený politický jazyk, demagógia, minimum poctivej súťaže, politika prehánania a strašenia) a prítomnosť nezodpovedných opozícií (antisystémové strany sú trvalo vylúčené a nemusia sa zodpovedať zo svojej politiky, ale disponujú vydieračským potenciálom – ĽSNS).¹⁵⁰ Slovenský stranícky systém po voľbách 2016 vykazuje všetky znaky polarizovaného pluralizmu. Systém sa tak nepretransformoval na systém predominantnej strany, keďže Smer-SD nedokázal zopakovať väčšinový výsledok z volieb 2012 a získať väčšinu absolútnu.¹⁵¹ Do prvej polovice funkčného druhej Ficovej vlády to však vyzeralo, že Smer-SD môže svoju jednofarebnú vládu zopakovať.

7.3.1 Dôvody úspechu ĽSNS

Osem percent slovenských voličov svojou podporou vo voľbách legitimizovalo stranu, ktorá je v zásadnom rozpore so všetkým, čo tvorí vnútorné základy a vonkajšie rámce súčasného spoločenského usporiadania krajiny – s

---

¹⁴⁹ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 23-28.

¹⁵⁰ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 135-145,

¹⁵¹ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 94.

liberálno-demokratickým modelom, s existujúcim systémom ochrany ľudských práv, s miestom Slovenska v integrovanej Európe, s bezpečnostnými zárukami poskytovanými našim členstvom v NATO a záväzkami z neho vyplývajúcimi, s protifašistickou štátnou doktrínou, s celkovým odkazom novembra 1989. Ideál krajiny, ktorý prezentujú ľudia z tejto strany je akási modernejšia odroda niekdajšieho fašistického tisovskeho štátu, s ktorou súčasné demokratické usporiadanie Slovenskej republiky nemá nič spoločné, nehovoriac o jej medzinárodnom statu.¹⁵²

Hoci strana vstupovala do volieb s programom, ktorý už nevelebil klerofašistický Slovenský štát a nepresadzoval otvorený prechod z demokracie na stavovské usporiadanie (ako tomu počas existencie jej predchodkyne – Slovenskej pospolitosti) z pragmatických dôvodov vyhnúť sa opätovnému rozpusteniu, obsahoval však jasné xenofóbne prvky (napr. Rómov nazýva „cigánskymi parazitmi a extrémistami“) a spochynňovanie a delegitimizovanie princípov liberálnej demokracie. Strana pragmaticky opustila od flagrantného neofašizmu avšak jej program ostal krajne pravicovo populistický¹⁵³, extrémistický a antisystémový (ideologicky aj relačne¹⁵⁴).

Priamymi a nepriamymi spolutvorcami atmosféry, ktorá značne nahrála extrémistom, sa stali umiernené politické sily. Najväčšiu zodpovednosť za to nesie vládny Smer-SD, ktorý rozpútal protiutečeneckú hystériu. Antiimigračná kampaň v réžii Smeru-SD prekonala dokonca aj silnú protimaďarskú kampaň, ktorú táto strana rozpútala pred parlamentnými voľbami 2010. Vládna strana tak legitimizovala nenávisťné emócie voči inakosti rôzneho druhu. Celkovo však platí, že posilňovanie antagonizmu voči istej skupine ľudí neposilňuje stranu, ktorá ju rozpútala (ako sa Smer-SD domnieval), ale extrémistické sily.¹⁵⁵

Za posledné roky silnela a silnie frustrácia z oligarchizácie spoločnosti, únosu štátu, nevymožiteľnosti práva, korupcie, klientelizmu, neriešení rómskej problematiky, problémov v zdravotníctve a školstve ako aj prehlbovaní rozdielov medzi bohatými a chudobnými. K týmto náladám sa pridala spomínaná

---

¹⁵² Mesežnikov, Grigorij: Vírus extrémizmu a zlomový okamih. *Denník SME* [on-line]. 6. marec 2016. Dostupné z <http://komentare.sme.sk/c/20111175/virus-extremizmu-azlomovy-okamih.html> [cit. 30. apríl 2016].

¹⁵³ Mouffe, Chantal. Op. cit., s. 56.

¹⁵⁴ Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 13-21.

¹⁵⁵ Mesežnikov, Grigorij: Vírus extrémizmu a zlomový okamih. *Denník SME* [on-line]. 6. marec 2016. Dostupné z <http://komentare.sme.sk/c/20111175/virus-extremizmu-azlomovy-okamih.html> [cit. 30. apríl 2016].

antagonistická rétorika voči imigrantom, ktoré posvätili a vyburcovali politicky deklarovanú nevraživosť aj k inej minorite, a to rómskej, ktorá na rozdiel od imigrantov je reálnym slovenským problémom. Pri dlhodobom zanedbávaní týchto otázok môže dôjsť aj k podkopávaniu celého systému liberálnej demokracie, keďže jej elity tieto problémy nedokázali resp. nechceli riešiť. Útočisko potom istá časť voličov hľadá práve v antisystémových až radikálnych stranách, ktoré stoja v opozícii voči samotnému režimu a podkopávajú jeho legitimitu.¹⁵⁶ Keď zlyhávajú elity, posilňujú extrémisti a antiestablishmentové strany so svojimi populistickými heslami a riešeniami. Hoci medzi voličmi ĽSNS sú pochopiteľne aj prívrženci fašistickej alebo nacistickej ideológie, časť elektorátu tvoria voliči, ktorí sú deprimovaní neriešením ich problémov a ktorí by za iných okolností volili demokratické politické subjekty. Ide o tzv. protestných voličov. Pozoruhodným a zároveň alarmujúcim ukazovateľom je fakt, že medzi voličmi ĽSNS bola aj veľká časť prvovoličov, čo je exemplárnou ukážkou krízy slovenského vzdelávacieho systému.

Na Slovensku došlo počas skúmaného obdobia k značnému vyčerpaniu a diskreditácii politických elít. Taktiež prebehli a prebiehajú zmeny na úrovni ekonomiky, kultúry a spoločnosti najmä vo vzťahu k EÚ, ktorá rieši krízu identity, migračný problém a dôsledky finančnej krízy. Nemenej dôležité sú aj sociálne siete a alternatívne, konšpiračné médiá. Sú to okolnosti, ktoré podľa Panizzu, napomáhajú rastu populistických politík.¹⁵⁷ Krajne pravicový a extrémistický populizmus, ako je to v prípade ĽSNS, ponúka iluzórne a nereálne predstavy o alternatíve voči celému systému liberálnej demokracie, a tak k populizmu pridáva aj antisystémový charakter.¹⁵⁸

Ak nedôjde k riešeniu spomínaných problémov, ktoré by prinavrátili stratenú dôveru v politické elity a tým aj celému systému, možno predpokladať, že strana ĽSNS si bude udržiavať svoju podporu, poprípade bude ešte posilňovať.

Hoci existuje empiricky príklad podobnej strany – FPÖ v Rakúsku, ktorá po vstupe do koalície vládou stratila na sile, podobný postup v súčasných slovenských podmienkach nehrozí. Chantal Mouffe, narábajúc práve týmto príkladom, tvrdí, že práve takáto stratégia uberie populistom na ich sile, keďže sa stanú súčasťou

---

¹⁵⁶ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 137-138.

¹⁵⁷ Panizza, Francisco. Op. cit., s. 11-13.

¹⁵⁸ Sartori, Giovanni. Op. cit., s. 137-138, Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 23-28, Mouffe, Chantal. Op. cit., s. 56

establishmentu voči ktorému stáli v opozícii.¹⁵⁹ Keďže však ĽSNS je momentálne izolovanou stranou, ktorá nedisponuje žiadnym koalíčným potenciálom, najúčinnnejším postupom jej oslabovania by bolo riešenie vyššie uvedených problémov, ktorými slovenská spoločnosť trpí.

7.3.2 Stredo-pravé strany

Parlamentné voľby 2016 jasne poukázali na to, že si voliči nepriali pokračovanie vlády jednej strany. Voliči preferovali strany, ktoré sa dokázali jasne vyhraniť voči Smeru-SD – strany SaS a OĽaNO-NOVA a potrestali tie, ktoré takéto jasné poslanstvo nedokázali svojmu elektorátu poskytnúť, alebo ho poskytli príliš neskoro po viacerých ambivalentných reakciách ako to bolo v prípade Siete a Mosta-Híd. Takisto voliči uprednostnili populistický a protestný subjekt Sme Rodina, alebo extrémistickú krajnú pravicu v podobe Kotlebovej ĽSNS. Pohoreli etablované stredo-pravé strany KDĽH a SDKÚ-DS, ktoré nedokázali voličov presvedčiť svojimi programami a zakryť personálnu vyprázdnenosť. V prípade SDKÚ-DS bol jej výsledok očakávaný, keďže strana dlhodobo počas štyroch rokov upadala.

SaS sa stala novým lídrom stredo-pravého politického spektra. Strana sa za obdobie šiestich rokov viac centralizovala, do popredia situovala ekonomické otázky a kritiku niektorých politík EÚ pred otázkami osobnej slobody. Strana sa pred voľbami rozhodla pre riskantný krok, a to samostatný postup do volieb a odmietnutie koalície s hnutím OĽaNO a NOVA. Tento krok sa ukázal byť správny, keďže spoločná koalícia by nemusela nutne znamenať vyšší výsledok, aký dosiahli strany samostatne. Keďže strany majú rozdielny typ voličov, ich spojenie by automaticky nevedlo ku kumulácii hlasov.

Po neúspechu KDĽH tak v NR SR absentuje zastúpenie konzervatívnej pravicovej strany. Hnutie OĽaNO-NOVA predstavuje voľnejšie zoskupenie osobností, bez striktnej ideologickej profilácie, hoci väčšina jej poslancov inklinuje ku konzervativizmu. Predseda hnutia Igor Matovič prezentoval snahu otvoriť členstvo a vybudovať ľudové hnutie spoločne s hnutím NOVA Daniela Lipšica a ministranou Jána Budaja¹⁶⁰.

---

¹⁵⁹ Mouffe, Chantal. Op. cit., s. 67-68.

¹⁶⁰ Ján Budaj je predsedom strany Zmena zdola - demokratická únia. V parlamentných voľbách 2016 kandidoval za hnutie OĽaNO-NOVA a bol zvolený za poslanca NR SR.

Most-Híd po vstupe do koalície so Smerom-SD, SNS a Siet'ou, zrejme stratí časť svojho maďarského, ako aj slovenského elektorátu. Strana delkarovala ochotu rokovať o možnej budúcej spolupráci s konkurenčnou SMK, tá však stretnutie po vzniku koalície odmietla. Strana napriek tomu, že sa redefinovala z etnickej strany na stranu občiansku, nedokázala zvýšiť svoj elektorát. Napriek kritike zo strany opozície a časti voličstva, najmä intelektuálov, ktorí boli sympatizanti strany, v prvých povolebných prieskumoch si Most-Híd pohoršil minimálne. Budúcnosť strany bude závisieť od jej pôsobenia vo vláde a naplňania jej programu. Z pozície Mosta-Híd ako koaličného partnera Smeru-SD a SNS sa pravdepodobne bude snažiť ťažiť SMK.

Strana Siet', ktorá sa pasovala do pozície lídra stredo-pravej scény nakoniec skončila ako posledná strana, ktorá získala zastúpenie v NR SR. Jej slabý výsledok bol spôsobený najmä lavírovaním jej predsedu ohľadne možnej spolupráce so Smerom-SD. Radoslav Procházka menil svoje stanoviská a po kauze nahrávky s Igorom Matovičom sa stal pre časť elektorátu nedôveryhodným. Taktiež prehnané ambície a egocentrizmus predsedu Siete mohli odradiť voličov, ktorí dali hlas stranám, ktoré jednoznačne a nemenne odmietli spoluprácu so Smerom-SD. Po vstupe Siete do koalície stranu opustili traja poslanci a množstvo členov strany. Siet' tak prišla o poslanecký klub skôr ako sa sformoval nový parlament. Potenciálny líder pravice sa tak stal štvrtoradým koaličným partnerom strany, ktorej mal byť priamym vyzývateľom. Voliči tento krok neprijali s pochopením a v prvých povolebných prieskumoch by a strana opakovane nedostala do NR SR.¹⁶¹ Na rozdiel od Mosta-Híd, ktoré má stabilnejších voličov, je nepravdepodobné, že sa Siet' v ďalších voľbách dostane do NR SR. Jej predseda ako aj celá strana sa vstupom do koalície so Smerom-SD diskvalifikovalo.

Strana Borisa Kollára – Sme rodina je doposiaľ ťažko definovateľný projekt, ktorý v sebe zahŕňa prvky populizmu a relačnej antisystémovosti, keďže polarizuje stranícky systém. Hnutie sa však nevymedzuje voči systému liberálnej demokracii, na rozdiel od ĽSNS, takže mu nemožno priradiť ideologickú antisystémovosť.¹⁶² Sme

---

¹⁶¹ Krempaský, Ján: Siet' by sa podľa prieskumu opäť nedostala do parlamentu. *Denník SME* [on-line]. 23. marec 2016. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/20122648/siet-by-sa-podla-prieskumu-opat-nedostala-do-parlamentu.html> [cit. 1. máj 2016].

¹⁶² Capoccia, Giovanni. Op. cit., s. 13-18.

rodina prezentuje konzervatívne postoje v sociálno-kultúrnych otázkach, čo však vzhľadom k osobnosti a spôsobu života jej predsedu vyznieva obskúrne.

Pre SDKÚ-DS parlamentné voľby 2016 znamenali politický testament. Z pozície predsedu následne odstúpil Pavol Frešo, ktorému sa stranu nepodarilo za štyri roky vzkriesiť, ale pochovať. Strana sa tak zaradila k stranám, ktoré vznikajú a zanikajú so svojim predsedom. Napriek výmene Mikuláša Dzurindu, strana nedisponovala, po odchode Ivety Radičovej z politického života osobnosťami, ktoré by stranu dokázali reštarovať. Aj keď nešlo a priori o stranu založenú na osobe lídra, štýl politiky oboch jej predsedov mal za následok postupné odchody výraznejších členov strany, ktorí mohli mať potenciál viesť stranu k opätovnému progresu.

Záver

Slovensko zažilo za posledných šesť rokov troje parlamentné voľby a zásadné prekreslenie politickej mapy. Vo voľbách v roku 2010 došlo k výmene vlády, kedy napriek volebnému víťazstvu Smer-SD nedokázal zostaviť vládnu väčšinu. Dovtedajšie vládne strany Smer-SD, SNS a ĽS-HZDS tak boli nútené odísť do opozície. V prípade ĽS-HZDS išlo o mimoparlamentnú opozíciu, po prvýkrát od svojho založenia. Na ich miesto nastúpili stredo-pravé strany na čele s Ivetou Radičovou a SDKÚ-DS. Tá sa spojila s KDH a dvoma novými politickými subjektmi – SaS a Most-Híd. Tie de facto nahradili predošlú liberálnu stranu (ANO) a stranu maďarskej menšiny (SMK), ktoré boli súčasťou poslednej vlády Mikuláša Dzurindu. Krehká koalícia však pri moci vydržala iba necelé dva roky. Od začiatku sužovali vládu osobné spory a animozity. Pád vlastnej vlády nakoniec spôsobilo hlasovanie o eurovale spojené s dôverou vláde. Na konci vlády Ivety Radičovej došlo aj ak k prevaleniu tzv. kauzy Gorila, ktorá neskôr prispela k porážke stredo-pravých strán.

Predčasné voľby v roku 2012 opäť spôsobili mocenskú diskontinuitu. Víťazom volieb sa očakávané stal Smer-SD s historicky najvyšším počtom hlasov a preferencií. To Robetovi Ficovi umožnilo zostaviť vládu bez potreby koaličných strán. Voľby významne oslabili SDKÚ-DS a SaS. Strany ĽS-HZDS, SMK a SNS ostali pred bránami NR SR. ĽS-HZDS zakrátko prestalo existovať. Jedinou novou stranou, ktorá zaznamenala relatívny úspech bolo protestné hnutie OĽaNO. Zlý výsledok volieb stredo-pravých strán súvisel jednak s pádom vlády, kauzou Gorila, ale aj s programovým a najmä personálnym vyprázdňovaním a všeobecnou frustráciou a sklamaním ich voličov. Na krízu straníckej politiky poukázali dvoje komunálne voľby v rokoch 2010 a 2014, čiastočne prezidentské voľby v roku 2014, kedy uspeli kandidáti bez straníckej príslušnosti.

Naopak voľby do orgánov VÚC v roku 2013 potvrdili dominantné postavenie Smeru-SD. Tie sa stali významnými tým, že zvíťazil kandidát z krajne pravicovo populistickej a antisystémovej strany ĽSNS v súboji o post predsedu banskobystrického samosprávneho kraja. O rok neskôr sa konali prezidentské voľby, v ktorých favorita volieb – Roberta Fica porazil občiansky kandidát a do vtedy nie celkom známy Andrej Kiska. Prehra v prezidentských voľbách tak prvýkrát upozornila na zmenu trajektórie popularity dovtedy neohroziteľného Smeru-SD a

jeho predsedu Roberta Fica. Štyri roky jeho vlády znamenali aj preskupenie síl na stredo-pravej opozičnej scéne. Niekdajší líder proreformnej pravice SDKÚ-DS sa marginalizoval na stranu bez politickej relevancie. Tú mala nahradiť Siet', nová strana neúspešného prezidentského kandidáta Radoslava Procházku. Krátko pred voľbami v roku 2016 vznikla aj strana podnikateľa Borisa Kollára – Sme rodina, ktorá sa snažila osloviť sklamaných voličov. Tak ako v prípade OĽaNO, ide o populistickú a protestnú stranu. V opozícii vyrástla aj SNS, ktorá sa zmenou vedenia začala profilovať ako viac umiernená. Avšak jej populisticko-nacionalistický charakter ostal nezmenený.

Parlamentné voľby 2016 so sebou nepriniesli iba nové rozloženie v rámci parlamentu, ale aj novú politickú polarizáciu. Na lídra pravice sa dostala namiesto Siete, neočakávane SaS, ktorej ešte pár mesiacov pred voľbami hrozila neúčast' v NR SR. Siet' sa stala najslabšou politickou stranou v novom parlamente, v ktorom chýbali dve hlavné proreformné strany SDKÚ-DS a KDĽ. V parlamente tak absentuje zastúpenie klasickej konzervatívnej strany. Do parlamentu sa dostali nielen dve protestné strany OĽaNO-NOVA a Sme rodina, ale aj extrémistická strana Mariána Kotlebu – ĽSNS. Šokujúcim úspechom strany ĽSNS došlo k novej situácii, kedy najvyšší zákonodarný zbor obsadili aj antidemokratické sily. Vytvorili sa tak nové deliace čiary jednak medzi ľavo-pravou nacionalisticko-menšinovou vládou, demokratickou opozíciou a izolovanými extrémistami. Tento antagonizmus bol spôsobený vznikom vlády Smeru-SD, SNS, Mosta-Híd a Siete (Most-Híd aj Siet' pred voľbami odmietali spoluprácu so Smerom-SD) a prítomnosťou ĽSNS v parlamente.

Od volieb v roku 2010 tak prišlo k výraznej zmene v obsadení politických strán v parlamentných laviciach. V najvyššom zákonodarnom zbore ostali zastúpené iba štyri politické subjekty, ktoré boli súčasťou NR SR v roku 2010, a to Smer-SD, SaS, SNS a Most-Híd. Toto obdobie, a najmä posledné parlamentné voľby, poukázali na vyššiu úroveň volatility stredo-pravého elektorátu a nestabilizovaný stranický systém. Jediným relatívne stabilným prvkom je najsilnejšia politická strana Smer-SD, ktorá pravidelne víťazí voľby na všetkých úrovniach. Z dlhodobých trendov však možno konštatovať, že svoj politický zenit už dosiahla vo voľbách v roku 2012. Nie je vylúčená ani jej postupné oslabovanie, ako tomu bolo v prípade ĽS-HZDS, avšak v

súčasnosti neexistuje politický subjekt s rovnako silným vodcovským princípom, ktorý by Smer-SD nahradil.

Okrem analýzy zmien na politickej mape si diplomová práca kládla za cieľ dať odpoveď aj na vývoj, prípadnú zmenu slovenského stranického systému. Na jeho skúmanie bola aplikovaná teória stranických systémov, ktorú ponúka Giovanni Sartori.

Slovenský stranický systém už od vzniku samostatnosti vykazuje znaky bipolarizovaného multipartizmu, kde hlavná deliaca čiara rozdeľuje politickú scénu na populisticko-nacionalistické a stredo-pravé proreformné strany. Voľby v roku 2016 toto delenie čiastočne narušili, jednak prítomnosťou antisystémových strán (v prípade ĽSNS možno hovoriť aj o antidemokratickej strane), ale aj vytvorením koalície vlády medzi populistami a nacionalistami (Smer-SD a SNS) a stredo-pravými proreformnými stranami (Most-Híd a Siet’).

Napriek tejto polarizácii stranický systém až do parlamentných volieb 2016 naplňal prvky Sartoriho umierneného pluralizmu. V stranickom systéme nefigurovala žiadna relevantná antisystémová strana, odstredivá logika politiky, ideologizovaná mentalita a nezodpovedná opozícia. Systém sa k polarizovanému pluralizmu mierne priblížil parlamentnými voľbami v roku 2012, hoci konšteláciu, ktorá nastala nemožno klasifikovať ako čistý extrémny pluralizmus. Systém sa vyznačoval prítomnosťou dvojstrannickej opozície, kde však opozícia nebola jednotná, ale delila sa ešte na viaceré navzájom znepriatelené skupiny aj keď po ideologickej stránke mali strany k sebe blízko, politicky obsadeným centrom, ale bez prítomnosti klasickej antisystémovej strany, aj keď v prípade OĽaNO ide o relačnú resp. protestnú stranu, ktorá stranický systém polarizuje.

Zásadný zlom nastal parlamentnými voľbami 2016, ktoré posunuli stranický systém z doterajšieho obmedzeného pluralizmu k polarizovanému pluralizmu. Systém naplnil všetky prvky extrémneho pluralizmu, ktoré Sartori vo svojej teórii vymedzuje. V systéme sa objavila relevantná antisystémová a extrémistická strana – ĽSNS, k hnutiu OĽaNO sa pridala ďalšia, nová protestná strana Sme rodina, opäť bola prítomná dvojstranná opozícia, ktorá sa navzájom vylučuje (vládna koalícia – SaS a OĽaNO – Sme rodina – ĽSNS), vysoká miera polarizácie (ideologická vzdialenosť, ale aj vzájomné odcudzenie a vylučovanie), odstredivá logika súťaže, ideologicky obsadený stred (strana SaS, Siet’ a čiastočne Most-Híd), ideologizovaná mentalita (strany medzi sebou súťažia pomocou ideologických argumentov), politika

maximálnych sľubov (vyhrotený politický jazyk, demagógia, minimum poctivej súťaže, politika prehánania a strašenia) a prítomnosť nezodpovedných opozícií, kde typická antisystémová strana ĽSNS je vylučovaná a nemusí sa zodpovedať zo svojej politiky. Napriek tomu, že vo voľbách 2012 Smer-SD získal väčšinu, nedokázal tento úspech zopakovať a stranícky systém sa tak nepretransformoval na systém predominantnej strany.

Ďalšou otázkou, ktorou sa diplomová práca zaoberala je problematika antisystémových strán a ich vzostup. Analýza vychádzala z teoretických konceptov Giovanni Sartoriho a Giovanni Capoccia.

Prvou relevantnou antisystémovou stranou v slovenskom straníckom systéme bola Komunistická strana Slovenska, ktorá bola prítomná v zákonodarnom zbore vo volebnom období 2002 až 2006. Strana sa však po voľbách 2006 do NR SR nedostala a postupne sa marginalizovala. Po roku 2010 došlo k nárastu politických strán a hnutí vykazujúcich rôznu formu antisystémovosti. Prvou stranou, ktorú možno klasifikovať ako antisystémovu je hnutie OĽaNO, ktoré vzniklo v roku 2011. Na základe Capocciho delenia spadá do podkategórie relačnej – protestnej strany, ktorá síce nespochybňuje demokratické zriadenie (ale kritizuje jeho patologické atribúty) avšak stranícky systém polarizuje. Do podobnej kategórie patrilo Hnutie 99%, ktoré však nezískalo na politickej relevancii. Ďalšou stranou, ktorá spĺňa obdobné prvky protestnej strany je aj hnutie Sme rodina – Boris Kollár, ktoré vzniklo pred voľbami 2016. Posledná strana – ĽSNS je typickou antisystémovou stranou, ktorá stojí v opozícii voči politickému ako aj straníckemu systému. Strana tak vykazuje znaky ideologickej aj relačnej antisystémovosti. Spochybňuje princípy liberálnej demokracie, zahraničné a geopolitické zakotvenie Slovenska a polarizuje stranícky systém. V súčasnom straníckom systéme tak sú prítomné až tri relevantné antisystémové strany, pričom jedna je klasickou antisystémovou stranou, zatiaľ čo dve ďalšie vykazujú znaky protestných strán.

Dôvody rastu podpory pre antisystémové strany súvisia najmä s krízou straníckej politiky a jej predstaviteľov, keďže všetky tri strany sú (aj) protestné strany. Voliči ĽSNS totiž nepredstavujú iba podporovateľov antidemokratických myšlienok, ale značná časť z nich stranu podporila a podporuje z protestu, či vzdoru voči establishmentu. Táto kríza je inherentne spätá so spôsobom, akým sa vykonáva politika a moc v štáte, kde existujú jasné prepojenia vrcholových politikov s rôznymi oligarchami, finančnými skupinami s dosahmi na políciu, prokuratúru a súdy. Mnohí

občania sa cítia byť marginalizovaní a ich sociálno-ekonomické problémy neriešené. Rovnako tak fenomén oligarchizácie demokracie, rozšírenej korupcie a klientelizmu, nerovnosť príležitostí, kríza právneho štátu, problémy v sférach zdravotníctva, školstva a justície, prehľbovanie chudoby a neriešenie rómskej otázky podkopávajú legitimitu pro-systémových strán, ktoré tieto problémy nedokázali alebo nemali záujem riešiť a prihrávajú antisystémovým stranám, či už z dôvodu protestu, alebo straty dôvery istej časti voličstva v liberálnu demokraciu.

Práca sa tiež venovala aj otázke populizmu a jeho rastu v sledovanom období. Teoretické vymedzenia autorov, zaoberajúcich sa populizmom, ktorými sú Francisco Panizza, Cas Mudde, Cristóbal Rovira Kaltwasser a Chantal Mouffe ponúkli konkrétne rámce k jeho analýze.

Slovenská spoločnosť bola a stále je s fenoménom populizmu historicky spätá. Populistické strany dodnes predstavujú dominantné politické sily s najväčším počtom voličov. Na čele každého populistického prúdu stála a stojí charizmatický vodca resp. líder, či už to bol Andrej Hlinka a jeho nasledovník Jozef Tiso z HĽS, Vladimír Mečiar a jeho ĽS-HZDS a napokon Robert Fico a strana Smer-SD. Každý z nich prirodzene predstavoval inú podobu populizmu od klerofašizmu (HĽS), národného konzervativizmu (ĽS-HZDS) až po sociálnu demokraciu (Smer-SD). Ich spoločným znakom však je nacionalizmus. Medzi relevantné nacionalisticko-populistické strany zaradujeme aj SNS.

Smer-SD je od parlamentných volieb 2006 najsilnejšou politickou stranou, ktorá postupne prebrala elektorát predchádzajúceho populistického hegemóna a svojho bývalého koaličného partnera ĽS-HZDS. Smer-SD nemožno charakterizovať ani ako typickú ľavicovú ani ako pravicovú populistickú stranu ako ich definujú Mudde a Kaltwasser. Strana v sebe spája prvky oboch typov populizmu. Hoci spočiatku vykazovala bližšie príbuzenstvo s ľavicovým populizmom, zameraným najmä na tvrdé ekonomické opatrenia, ale aj korupciu dvoch Dzurindových vlád, neskôr však preberala rétoriku pravicových populistov ako bola nacionalistická protimaďarská karta alebo protimigrantská politika. Z tohto dôvodu Smer-SD možno považovať za pragmaticko-populistickú stranu, ktorá oportunisticky využíva rôzne antagonistické naratívy, podľa aktuálnych spoločenských nálad, ktorým sa marketingovo prispôsobuje. Smer-SD vznikol a naberal na popularite v čase ťažkých a nepopulárnych ekonomických opatrení Dzurindových vlád. Svojou účasťou

a spôsobom výkonu moci sa však Smer-SD stal súčasťou a hlavným reprezentantom skorumpovaného establishmentu, ktorý prehĺbil tzv. oligarchizáciu demokracie a pokrivenie princípov právneho štátu.

V období rokov 2010 až 2016 došlo k situácii, kedy Smer-SD ako fundamentálny predstaviteľ populizmu svojou nezodpovednou politikou, vysokou mierou korupcie, klientelizmom až kleptokratickým spôsobom vládnutia, prispel k rastu iných populistických strán – hnutie OĽaNO, Sme rodina a ĽSNS. Došlo tak k stavu keď jeden druh populizmu sa vymedzuje voči druhému a rastie na jeho úkor. Všetky tri nové populistické strany používajú klasický populistický slovník a antagonické delenie medzi nich ako „tých dobrých“ bojujúcich proti „skorumpovaným elitám“, alebo sa štylizujú do role nepochitických resp. nových politikov, ktorí sú „iní ako tí ostatní“. Pre objektívnosť je však nutné podotknúť, že všetky tri strany sa vyhŕňujú najmä voči strane Smer-SD, ktorej kritika za stav spoločnosti je vo väčšine prípadov adekvátne. V prípade ĽSNS ide dokonca o krajne pravicový populizmus, ako ho definuje Chantal Mouffe, s typickými prvkami sociálnej inklúzie a xenofóbie.

Okolnosti, ktoré vedú k vzostupu populizmu, ako uvádza Panizza, sú jednak zrútenie spoločenského poriadku a strata dôvery v schopnosť obnovenia politického systému (napr. ekonomická kríza a kríza EÚ – predstavuje jeden z leitmotívov ĽSNS hoci k skutočnému zrúteniu nedošlo), vyčerpanie politických tradícií a diskreditácia politických strán (tomu čelili najmä stredo-pravé strany po páde Radičovej vlády a prevalení kauzy Gorila, ale aj Dzurindovej vlády v roku 2006), vysoká miera korupcie, nezodpovedný výkon moci ako aj zameranosť politických elít na vlastný prospech (politika Smeru-SD), ale aj zmeny na úrovni ekonomiky, kultúry a spoločnosti ako sú procesy urbanizácie a hospodárskej modernizácie, posuny medzi sociálnymi triedami a medzi regionálnymi či etnickými skupinami, rovnako ako vplyvy globalizácie (napr. migračná kríza, ktorá vyvolala protiutečenecké nálady). Dôvody, ktoré vedú k rastu antisystémových strán plne korešpondujú a dopĺňajú tie, ktoré majú za následok progres populizmu. Dôležitou súčasťou je aj propaganda, či už prostredníctvom masmédií, sociálnych sietí, ale napr. aj cirkevnej obce ako to bolo v prípade agitácie niektorých cirkevných predstaviteľov v prospech ĽSNS.

Politický vývoj na Slovensku v rokoch 2010 – 2016 nespôsobil iba zásadné prekreslenie politickej scény, najmä na stredo-pravom spektre, ale aj zmenu

straníckeho systému z umierneného na polarizovaný pluralizmus. Rovnako tak došlo k vzostupu populizmu a populistických strán ako aj antisystémových a protestných politických subjektov, ktoré získali zastúpenie v slovenskom parlamente.

Zoznam použitej literatúry

Monografie

ALBERTAZZI, Daniele a Duncan MCDONNELL. *Twenty-first century populism: the spectre of Western European democracy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008. ISBN 978-0-230-01349-0.

BILČÍK, Vladimír. *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2011*. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, 2012. ISBN 978-80-89645-01-5.

BÚTORA, Martin a Zora BÚTOROVÁ. *Slovenské voľby '10: šanca na zmenu*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2011. ISBN 978-80-89345-29-8.

CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-41-6.

DUVERGER, Maurice. *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. New York: Wiley, 1954. ISBN 978-0416683202.

KOLLÁR, Miroslav, Grigorij MESEŽNIKOV a Martin BÚTORA. *Slovensko 2009: súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2010. ISBN 978-80-89345-23-6.

KOLLÁR, Miroslav, MESEŽNIKOV, Grigorij a Martin BÚTORA. *Slovensko 2010: správa o stave spoločnosti a demokracie a o trendoch na rok 2011*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2010. ISBN 80-89345-32-8.

MOUFFE, Chantal. *Populism and the mirror of democracy*. London: Verso, 2005. ISBN 1-85984-523-1.

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1997. ISBN: 80-85850-22-2.

PANIZZA, Francisco. *Populism and the mirror of democracy*. London: Verso, 2005. ISBN 1-85984-523-1.

RADIČOVÁ, Iveta a Ľuba LESNÁ. *Krajina hrubých čiar*. Bratislava: Ikar, 2013. ISBN 978-80-551-3427-7.

RYBAŘ, Marek. *Politická participácia na Slovensku v kontexte parlamentných volieb 2012*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2014. ISBN 978-80-223-3842-4.

RYBÁŘ, Marek, Peter SPÁČ a Petr VODA. *Prezidentské volby na Slovensku v roku 2014*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. ISBN 978-80-7325-359-2.

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-062-4.

SPÁČ, Peter. *Tichý hlas voličov: preferenčné hlasovanie v slovenských parlamentných voľbách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-317-2.

STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0.

Odborné články

BABOŠ, Pavol a Darina MALOVÁ. *Prelietaví voliči: volebná volatilita v parlamentných voľbách medzi 2010 a 2012*. European electoral studies, Vol. 8 (2013), No. 2, s. 138-142.

BÚTORA, Martin. *Banskobystrický budiček*. Inštitút pre verejné otázky [on-line]. Dostupné z <http://www.ivo.sk/7235/sk/publicistika/banskobystricky-budicek> [cit. 22. apríl 2016].

CAPOCCIA, Giovanni: Anti-System Parties: A Conceptual Reassessment, *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 14 (2002), No. 1, s. 9-35.

GYÁRFÁŠOVÁ, Oľga: *Diagnóza napravo od stredu*. Inštitút pre verejné otázky [on-line]. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6717/sk/publicistika/diagnoza-napravo-od-stredu> [cit. 8. apríl 2016].

GYÁRFÁŠOVÁ, Oľga a Grigorij MESEŽNIKOV: *Komunálne voľby 2014 – účet pre politické strany*. Inštitút pre verejné otázky [on-line]. Dostupné z <http://www.ivo.sk/7581/sk/aktuality/ivo-komentuje-priebeh-a-vysledky-komunalnych-volieb> [cit. 23. apríl 2016].

MESEŽNIKOV, Grigorij: *Fico zvíťazil so založenými rukami*. Inštitút pre verejné otázky [on-line]. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6744/sk/publicistika/fico-zvitazil-so-zalozenymi-rukami> [cit. 7. apríl 2016].

MESEŽNIKOV, Grigorij: *Komunálne voľby 2014: fakty a kontexty*. Inštitút pre verejné otázky [on-line]. Dostupné z <http://www.ivo.sk/7581/sk/aktuality/ivo-komentuje-priebeh-a-vysledky-komunalnych-volieb> [cit. 23. apríl 2016].

MESEŽNIKOV, Grigorij: *Parlamentné voľby na Slovensku 2010: výsledky a kontext*. Inštitút pre verejné otázky [on-line]. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6127/sk/publicistika/parlamentne-volby-na-slovensku-2010-vysledky-a-kontext> [cit. 8. apríl 2016].

MESEŽNIKOV, Grigorij: *Slovenské voľby 2016: šok pre slovenskú demokraciu*. Heinrich Böll Stiftung Praha [on-line]. Dostupné z <http://cz.boell.org/cs/2016/03/22/slovenske-volby-2016-sok-pre-slovensku-demokraciu> [cit. 30. apríl 2016].

MESEŽNIKOV, Grigorij: *Stranícky systém po voľbách 2012 - zmeny a kontinuita*. Inštitút pre verejné otázky [on-line]. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6748/sk/aktuality/grigorij-meseznikov-stranicky-system-po-volbach-2012-zmeny-a-kontinuita> [cit. 7. apríl 2016].

MESEŽNIKOV, Grigorij: *Xenofóbia na vzostupe*. Inštitút pre verejné otázky [on-line]. Dostupné z <http://www.ivo.sk/7234/sk/publicistika/xenofobia-na-vzostupe> [cit. 22. apríl 2016].

MUDDE, Cas a Cristóbal Rovira KALTWASSER: *Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared*. Notre Dame: The Helen Kellogg Institute for International Studies, 2011, s. 5

NOCIAR, Tomáš: *Right-Wing Extremism in Slovakia*. Friedrich-Ebert-Stiftung [on-line]. Dostupné z <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/09567.pdf> [cit. 22. apríl 2016].

RADIČOVÁ, Iveta: *Sloboda je krásna vec, ale „prachy si za ňu nekúpiš“*. Bratislavský inštitút humanizmu [on-line]. Dostupné z http://www.bisla.sk/sk/wp-content/uploads/2014/03/Radicova_1989_BIH-BISLA.pdf [cit. 14. apríl 2016].

Internetové zdroje

2010 Slovak Parliamentary Elections: Post-Election Report. Monkey Cage [on-line]. Dostupné z http://www.themonkeycage.org/2010/07/2010_slovak_parliamentary_elec.htm [cit. 28. marec 2016]

Andrej Kiska sa bráni, na Fica už podal trestné oznámenie. [on-line]. Dostupné z <http://www.webnoviny.sk/prezidentske-volby-2014/clanok/802986-andrej-kiska-sa-brani-na-fica-uz-podal-trestne-oznamenie> [cit. 27. apríl 2016].

Aliancia musí byť sklamaná, myslí si politológ Mesežnikov. [on-line]. Dostupné z <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/920701-aliancia-musi-byt-sklamana-mysli-si-politolog-meseznikov> [cit. 24. apríl 2016].

Bugár je pripravený rokovať s Ficom, ak dostane pozvánku. [on-line]. Dostupné z <https://dennikn.sk/403795/bugar-pripraveny-rokovat-ficom-dostane-pozvanku> [cit. 30. apríl 2016].

Čarnogurský navštívil Kotlebu, Krym za referendum neodsudzuje. [on-line]. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7126756/carnogursky-navstivil-kotlebu-krym-za-referendum-neodsudzuje.html> [cit. 26. apríl 2016].

Fico hovoril o Rusku u Putina len v dobrom. Sankcie by zrušil, propagandu v TV neriešil. [on-line]. Dostupné z <https://dennikn.sk/149348/fico-u-putina-o-rusku-len-v-dobrom> [cit. 15. apríl 2016].

Fico je komunista, takže aj extrémista. [on-line]. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7023216/knazko-fico-je-komunista-takze-aj-extremista.html> [cit. 26. apríl 2016].

Fico reagoval na incident v Kolíne: Nechceme, aby niekto obťažoval naše ženy. [on-line]. Dostupné z <http://dennik.hnonline.sk/slovensko/567354-fico-reagoval-na-incident-v-koline-nehceme-aby-niekto-obtazoval-nase-zeny-video> [cit. 16. apríl 2016].

Fico sa vo videu spovedá, akým je katolíkom. Členstvo v KSC vynechal. [on-line]. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7060721/fico-sa-vo-videu-spoveda-akym-je-katolikom-clenstvo-v-ksc-vynechal.html> [cit. 26. apríl 2016].

Fico v prihláške do KSČ: Som prisny ateista. [on-line]. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7070789/fico-v-prihlaske-do-ksc-som-prisny-ateista.html> [cit. 26. apríl 2016].

Kostaričania aj schránky z Cypru, odkryli papierových vlastníkov Váhostavu. [on-line]. Dostupné z <http://ekonomika.sme.sk/c/7720605/kostaricania-aj-schranky-z-cypru-odkryli-papierovych-vlastnikov-vahostavu.html> [cit. 11. apríl 2016].

Letáky za Fica a proti Kiskovi išli jedným smerom. [on-line]. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7140780/letaky-za-fica-a-proti-kiskovi-isli-jednym-smerom.html> [cit. 25. apríl 2016].

Na Hrušovského pri debate bučali pre pakt so Smerom. [on-line]. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7124116/na-hrusovskeho-pri-debate-bucali-pre-pakt-so-smerom.html> [cit. 26. apríl 2016].

Pár minút pred vystúpením s Kiskom poslal Kňazko SMS, že nepríde. [on-line]. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7148588/par-minut-pred-vystupenim-s-kiskom-poslal-knazko-sms-ze-nepride.html> [cit. 27. apríl 2016].

Posledné prieskumy: súboj pravice a bloku Smer – SNS môže byť tesný. [on-line]. Dostupné z <https://dennikn.sk/375938/posledne-prieskumy-suboj-pravice-bloku-smer-sns-moze-byt-tesny> [cit. 29. apríl 2016].

Posledný prieskum Focusu: Smer nestúpa, potreboval by partnera. [on-line]. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/20098383/prieskum-focus-smer-nestupa-potreboval-by-koalicneho-partnera.html> [cit. 29. apríl 2016].

Predsedníctvo Siete odsúhlasilo rokovania so Smerom o vláde. [on-line]. Dostupné z <http://www.webnoviny.sk/parlamentne-volby-2016/clanok/1047552-predsednictvo-siete-odsuhlasilo-rokovania-so-smerom-o-vlade> [cit. 30. apríl 2016].

Prieskum Polis: Matovič verzus Procházka: Na webe je nezostrihaná nahrávka. [on-line]. Dostupné z <http://www.aktuality.sk/clanok/275222/matovic-verzus-prochazka-na-webe-je-nezostrihana-nahravka> [cit. 22. apríl 2016].

SaS berie hlasy Smeru a SDKÚ, Most získava voličov SMK. Inštitút pre verejné otázky [on-line]. Dostupné z <http://www.ivo.sk/6082/sk/aktuality/sas-berie-hlasy-smeru-a-sdku-most-ziskava-olicov-smk> [cit. 29. marec 2016].

Sieť by sa podľa prieskumu opäť nedostala do parlamentu. [on-line]. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/20122648/siet-by-sa-podla-prieskumu-opat-nedostala-do-parlamentu.html> [cit. 1. máj 2016].

Sloboda možno, solidarita menej. Je SaS ešte liberálna strana? [on-line]. Dostupné z <https://aktualne.atlas.sk/sloboda-mozno-solidarita-menej-je-sas-este-liberalna-strana/slovensko/politika.html> [cit. 16. jún 2017].

Slovenský volič trestá pravicovú gorilu, ľavicová mu nevadí, myslí si analytik. [on-line]. Dostupné z [http://www.ivo.sk/6757/sk/publicistika/slovensky-volic-tresta-pravicovou-gorilu-levicova-mu-nevadi-\(rozhovor\)](http://www.ivo.sk/6757/sk/publicistika/slovensky-volic-tresta-pravicovou-gorilu-levicova-mu-nevadi-(rozhovor)) [cit. 8. apríl 2016].

Slovom prezidentskej kampane je scientológia. [on-line]. Dostupné z <http://domov.sme.sk/c/7139900/slovom-prezidentskej-kampane-je-scientologia.html> [cit. 25. apríl 2016].

Smer obsadil Most-Híd a Sieť do pozície štatistov. [on-line]. Dostupné z <http://komentare.sme.sk/c/20126237/smer-obsadil-most-hid-a-siet-do-pozicie-statistov.html> [cit. 1. máj 2016].

Šokujúci výsledky slovenských voleb. [on-line]. Dostupné z http://www.dotyk.cz/11-2016/20_sokujici-vysledky-slovenskych-voleb-fakta-a-souvislosti [cit. 30. apríl 2016].

Vírus extrémizmu a zlomový okamih. [on-line]. Dostupné z <http://komentare.sme.sk/c/20111175/virus-extremizmu-azlomovy-okamih.html> [cit. 30. apríl 2016].

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1 Výsledky volieb do NR SR v roku 2010

Tabuľka č. 2 Výsledky volieb do NR SR v roku 2012

Tabuľka č. 3 Výsledky prvého kola prezidentských volieb v roku 2014

Tabuľka č. 4 Výsledky druhého kola prezidentských volieb v roku 2014

Tabuľka č. 5 Výsledky volieb do NR SR v roku 2016